

**KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ, DENETİMİ, PLANLAMASI VE EKONOMİSİ BİLİM DALI**

**PAYDAŞ YÖNETİMİ KAPSAMINDA ENGELLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM
HAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE AİLELERİN TOPLUMA SOSYAL
ENTEGRASYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ**

DOKTORA TEZİ

Menil ÇELEBİ

**Lefkoşa
Aralık, 2020**

**KKTC
YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
EĞİTİM YÖNETİMİ, DENETİMİ, PLANLAMASI VE EKONOMİSİ BİLİM DALI**

**PAYDAŞ YÖNETİMİ KAPSAMINDA ENGELLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM
HAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE AİLELERİN TOPLUMA SOSYAL
ENTEGRASYONUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ**

DOKTORA TEZİ

Menil ÇELEBİ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Zehra ALTINAY GAZİ

**Lefkoşa
Aralık, 2020**

Onay

Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,
Menil ÇELEBİ'nin “**Paydaş Yönetimi Kapsamında Engelli Çocukların Eğitim Haklarının Geliştirilmesi ve Ailelerin Topluma Sosyal Entegrasyonunun Değerlendirilmesi**” başlıklı tezi 30 Aralık 2020 tarihinde aşağıda imzaları bulunan jürimiz tarafından Eğitim Yönetimi Denetimi Ekonomisi ve Planlaması Anabilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Mehmet ÇAĞLAR

Üye : Prof. Dr. Oytun SÖZÜDOĞRU

Üye : Prof. Dr. Gökmen DAĞLI

Üye : Doç. Dr. Behçet ÖZNACAR

Üye : Prof. Dr. Zehra ALTINAY GAZİ (Danışman)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

..... / / 2020

Prof. Dr. Fahriye ALTINAY AKSAL

Enstitü Müdürü

Etik İkelere Uygunluk Beyanı

Bu tezin içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi; tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu; çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kurallar gereği eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Menil ÇELEBİ

30/12/20120

Teşekkür

Yakın Doğu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Yönetimi Denetimi Ekonomisi ve Planlaması Anabilim Dalı, doktora programına ilişkin hazırlanmış olan bu araştırmada “Paydaş Yönetimi Kapsamında Engelli Çocukların Eğitim Haklarının Geliştirilmesi ve Ailelerin Topluma Sosyal Entegrasyonunun Değerlendirilmesi” konusu çalışılmıştır.

Bu zorlu süreçte her zaman yanımda olan çok kıymetli tez danışmanım, Prof. Dr. Zehra ALTINAY’a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca doktora eğitimi sürecim boyunca desteklerini esirgemeyen eğitimime katkı koyan ve yön veren tüm bölüm hocalarına teşekkür ederim.

Eğitim hayatımda sonsuz destek sağlayan aileme, doktora sürecimde en büyük destekçim olan babama, tez süreci boyunca bana katlanan anneme ve nişanlıma ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Saygılarımla

Menil ÇELEBİ

Özet

Paydaş Yönetimi Kapsamında Engelli Çocukların Eğitim Haklarının Geliştirilmesi Ve Ailelerin Toplumda Sosyal Entegrasyonunun Değerlendirilmesi

ÇELEBİ, Menil

Doktora, Eğitim Yönetimi Denetimi Ekonomisi ve Planlaması Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zehra ALTINAY GAZİ

Aralık 2020, 130 Sayfa

Eğitim, paydaş yönetimi açısından büyük önem taşımaktadır. Paydaş yönetiminde; işbirliği, koordinasyon, erişim ve yöneticilerin etkinliği hedefe ulaşabilmek için başlıca ihtiyaç duyulan kaynaklar arasındadır. Bu araştırmada, engelli çocukların eğitim hakkına erişimi, hakların geliştirilmesi ve sürdürülebilirliği paydaş desteği ve yönetimi ile gerçekleştirilmektedir.

Eğitim ihtiyacı olan çocuklar için, ihtiyaca yönelik olan eğitimin sağlanmasının çok önemli olduğu düşünüldüğünde, gerek kriz sürecinin etkili yönetilmesi ve gerekse ortaya konulan uygulamaların çözüm odaklı incelenmesi oldukça önemlidir.

Bu araştırmanın amacı, paydaş yönetimi çerçevesinde özel eğitim kurumları ve bu sahada yer alan sivil toplum kuruluşlarının yönetimi ve ortaya konulan uygulamaların yönetsel boyutta yöneticiler ve ailelerin görüşlerine bağlı olarak değerlendirilmesidir. İncelemeler ve değerlendirmeler ışığında model önerisi sunulması da paydaş yönetimi kapsamında araştırmanın en önemli amacı olarak görülmektedir. Araştırma nitel araştırma desenine bağlı olarak yürütülmüştür. Durum çalışmasına yer verilen bu araştırmada çalışma grubu amaçlı örneklem gönüllülük esasına bağlı oluşturulmuştur. Araştırmanın amacına bağlı olarak, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti özel eğitim kurumlarında ve yönetsel boyutta sahada aktif rol olan özel eğitim bağlantılı sivil toplum örgütlerinde görevli 6 yöneticinin görüşleri ve çeşitli engel durumuna sahip çocuğu olan 20 ailenin görüş ve tecrübelerine yer verilmiştir.

Yöneticiler ve aileler amaçlı örneklem kapsamında gönüllülük esasına uygun olarak seçilen 6 yönetici ve 20 aile ile görüşülerek bilgi toplanmıştır. Nitel araştırma desenine bağlı sürecin yürütüldüğü araştırmacının rolünün derinlemesine yer aldığı bu çalışmada, görüşme ve kişisel görüş formu araştırmanın veri toplama araçları olarak katılımcılara uygulanmıştır. İçerik analizi veri analizi için kullanılmıştır.

Bu araştırma, engelli çocukların eğitim haklarının sürdürülebilir şekilde planlanması yönünde sunulan model önerisi ile önemli katkı sağlamaktadır. Paydaş yönetiminin süreç kapsamında ele alınması, hakların sürdürülebilir olması ve ailelerin sosyal entegrasyonunun sağlanması açısından yol gösterici niteliği ve gerekliliği yansıtmaktadır.

Anahtar Sözcükler: eğitim, eğitim ihtiyacı, eğitim hakkı, paydaş yönetimi, sosyal entegrasyon

Abstract

Improving The Educational Rights Of Children With Disabilities Within The Scope Of Stakeholder Management And Evaluating The Social Integration Of Families Into The Society

ÇELEBİ, Menil

PhD, Department of Educational Administration Supervision Economics and Planning

Supervisor: Prof. Dr. Zehra ALTINAY GAZİ

December, 2020 130 Pages

Stakeholder management has great importance for education. In stakeholder management; Cooperation, coordination, access and efficiency of managers are among the main resources needed to achieve the goal. In this research, access of children with disabilities to the right of education, improvement and sustainability of their rights can be achieved with stakeholder support and management.

Considering that it is very important to provide needs-oriented education for children who need education, it is very important to manage the crisis process effectively and to examine the practices put forward in a solution-oriented manner.

The purpose of this research is to evaluate the management of private educational institutions and non-governmental organizations in this field within the framework of stakeholder management, and to evaluate the practices put forward in relation to the opinions of managers and families at administrative level. Submitting a model proposal in the light of examinations and evaluations is also seen as the most important goal of the research within the scope of stakeholder management. The research was carried out based on qualitative research design. In this study, where the case study was included, the study group was created on a voluntary basis. Depending on the purpose of the study, the opinions and experiences of 6 administrators working in private education institutions of the Turkish Republic of Northern Cyprus and non-governmental organizations with special education and having an active role in the field at the administrative level, and the opinions and experiences of 20 families with children with various disability were included.

Within the scope of the purposive sampling of managers and families, data was collected by interviewing 6 managers and 20 families selected on a voluntary basis. In this study, researcher has in-depth and active role which the process based on the qualitative research design is carried out. Interviews and self-reports were applied to the participants as data collection tools of the research. Content analysis was used for data analysis.

This research makes a significant contribution with the model proposal presented for sustainable planning of the educational rights of children with disabilities. Addressing stakeholder management within the scope of the process reflects its guiding nature and necessity in terms of ensuring the sustainability of rights and social integration of families.

Keywords: education, education need, right to education, stakeholder management, social integration

İçindekiler

Onay	1
Etik İlkelere Uygunluk Beyanı	2
Teşekkür.....	3
Özet.....	4
Abstract.....	6
İçindekiler	8
Tablolar Listesi	12
Şekiller Listesi	14
Kısaltmalar	15

BÖLÜM I

Giriş.....	16
Problem Durumu	16
Araştırmanın Amacı	20
Araştırmanın Alt Amaçları.....	21
Araştırmanın Önemi.....	22
Araştırmanın Sınırlılıkları	22
Tanımlar	23

BÖLÜM II

Kavramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	24
Eğitim Yönetimi.....	24
Paydaşlar	24
Sosyal Entegrasyon	25
Özel Eğitim	26
Eğitim ve Bireysel Farklılıklar.....	27
Özel Eğitim Tarihi.....	29

KKTC Özel Eğitim Tarihi.....	31
Özel Eğitimin Amaçları	33
Özel Eğitim İlke ve Temelleri.....	34
Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Çocukların Sınıflandırılması	35
Özel Eğitim Gereksinimi Olan Birey Olma Nedenleri	36
Engel Türleri	37
Özel Eğitim Uygulamaları	39
Özel Eğitim Kurumları.....	41
Özel Eğitim Kurumları Koşulları.....	43
Okullarda Kriz Yönetimi Süreci	44
İlgili Araştırmalar	45

BÖLÜM III

Yöntem.....	51
Araştırma Deseni.....	51
Araştırmanın Çalışma Grubu	52
Veri Toplama Aracı.....	53
Veri Analizi.....	55
Geçerlilik ve Güvenirlilik.....	57
Araştırma İç ve Dış Geçerliliği	58
Araştırma İç ve Dış Güvenirliliği.....	59
Araştırmacının Rolü	59

BÖLÜM IV

Bulgular ve Yorumlar	62
Çocuklar Yaşadıklarından Öğrenirler Raporu Odak Grup Görüşme Bulguları.....	62
Engelli Çocukların Toplumdaki Eğitim Hakkının Geliştirilmesi	64
Engelli Çocukların Ailelerine Toplumda Sunulan Destekler.....	65
Engelli ve Kimsesiz Çocukların Barınabileceği Kurum	66
Okul Yöneticileri Görüşme Bulguları	67

Engel Durumuna Sahip Çocuğa Yönelik Hizmet ve Eğitim Desteği.....	67
Ailelerin Okul Yöneticilerine Başvurma Gerekçeleri.....	68
Engelli Çocukların Eğitiminden Sorumlu Olanlar	68
Engelli Çocuklara Yönelik Eğitimin Ekonomik Boyutu.....	70
Eğitim Müfredatının Denetimi ve Planlanması.....	71
Engelli Çocukların Eğitim Hakları Hususunda Toplumda Birlikte Çalışma Yürütülen Kurumlar	72
Engelli Çocukların Eğitim Haklarının Kazanımı, Korunması ve Sürdürülebilmesi	73
Katılımcıların Eğitim Hakları Çerçevesinde Eklemek İsteddiği Hususlar.....	74
Özel Eğitim Kurumlarında Pandemi Verilen Eğitimin Niteliği	76
Okullarda Kriz Yönetimi.....	77
Pandemide Özel Eğitim Sınırlılıkları ve Fırsatları	78
Pandemide Özel Eğitimde Ortaya Konulan Farklı Uygulamalar	80
Ailerler Yapılan Görüşme Bulguları	81
Engel Durumunu Öğrenme	81
Engel Durumuna İlişkin Uzman Görüşü veya Yönlendirme Alma Durumu	82
Ek Destek Gerketiren Durumla Karşılaşma ve Destek Sağlayan Kurum/Kuruluşlar ...	83
Maddi ve Manevi Destek Alınan Kurum ve Kuruluşların Yeterliliği ve Yetkinliği.....	84
Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyal Yaşamındaki Değişim	85
Çocuğun Engel Durumuna Sahip Olmasının Ailenin Toplumsal Statüsüne Etkisi	86
Engel Durumuna Sahip Olan Çocukla Birlikte Sosyal Yaşamın Değişme Durumu.....	87
Engellilik Durumuna Bağlı Olarak Çocuğun Eğitimde Yaşadığı Zorluklar	89
Engel Durumuna Bağlı Olarak Eğitimin Ekonomik Boyutu	89
Ailelere göre Engelli Çocukların Eğitiminden Sorumlu Olanlar	90
Eğitimde Yaşanılan Aksaklıklar.....	92
Ek Eğitim Desteği Alma Durumu	93
Engelli Haklarında Gözlemlenen Değişim.....	93
Engelli Çocukların Eğitim Hakları Hususunda Toplumda Aktif Çalışan Kurumlar	94
Engelli Çocukların Eğitim Haklarının Kazanımı, Korunması ve Sürdürülebilmesi	95
Çocuğunun Cinsiyet Anlamında Bir Ayrımcılığa Maruz Kalıp Kalmama Durumu.....	96
Katılımcı Ailelerin Eklemek İsteddiği Hususlar	97

BÖLÜM V

Tartışma	99
----------------	----

BÖLÜM VI

Sonuç ve Öneriler	105
Sonuçlar.....	105
Öneriler.....	109
Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler.....	109
İleri ki Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	110

KAYNAKÇA.....	115
---------------	-----

EKLER.....	127
------------	-----

Ek 1: Aile Görüşme Formu	127
Ek 2: Katılımcı Bilgilendirme ve Aydınlatılmış Onam Formu.....	129
Ek 3: Yönetici Görüşme Formu	130
Ek 4: Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu.....	131
Ek 5: İntihal raporu (Turnıtın).....	132

Tablolar Listesi

Tablo 1. Araştırmaya katılan özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetimsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticilerin demografik özellikleri.....	53
Tablo 2. Araştırmaya katılan ailelerin demografik özellikleri.....	55
Tablo 3. KKTC’de birey olarak çocukların karşılaştığı fırsatlar ve engellere yönelik katılımcı görüşleri	62
Tablo 4. Engelli çocukların toplumdaki eğitim hakkının geliştirilmesine yönelik katılımcı görüşleri.....	64
Tablo 5. Engelli çocukların ailelerine toplumda sunulan desteklere ilişkin katılımcı görüşleri.....	65
Tablo 6. Engelli ve kimsesiz çocukların barınabileceği bir kurum olmamasına yönelik katılımcı görüşleri	66
Tablo 7. Engel duruma sahip çocuğa yönelik hizmet ve eğitim desteğine ilişkin katılımcı görüşleri.....	67
Tablo 8. Ailelerin okul yöneticilerine başvurma gerekçelerine ilişkin katılımcı görüşleri	68
Tablo 9. Engelli çocukların eğitiminden sorumlu olanlara yönelik katılımcı görüşleri	69
Tablo 10. Engelli çocuklara yönelik eğitimin ekonomik boyutuna ilişkin katılımcı görüşleri.....	70
Tablo 11. Eğitim müfredatının denetimi ve planlanması yönelik katılımcı görüşleri	71
Tablo 12. Engelli çocukların eğitim hakları hususunda toplumda birlikte çalışma yürütülen kurumlara ilişkin katılımcı görüşleri	72
Tablo 13. Engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesine ilişkin katılımcı görüşleri.....	73
Tablo 14. Katılımcıların eğitim hakları çerçevesinde eklemek istediği hususlara yönelik görüşler.....	74
Tablo 15. Katılımcıların pandemide verilen eğitime yönelik görüşleri	76
Tablo 16. Uygulanan kriz yönetimi stratejileri	77
Tablo 17. Pandemide özel eğitimin sınırlılıklarına yönelik katılımcı görüşleri	78
Tablo 18. Pandemide özel eğitimin fırsatlarına yönelik katılımcı görüşleri.....	79
Tablo 19. Özel eğitimde ortaya konulan farklı eğitim uygulamaları ilişkin katılımcı görüşleri.....	80
Tablo 20. Engel durumunu öğrenme durumlarına ilişkin katılımcı görüşleri	81

Tablo 21. Engel durumuna ilişkin uzman görüşü veya yönlendirme alma durumlarına ilişkin katılımcı görüşleri	81
Tablo 22. Eğitimden fayda sağlama durumuna ilişkin katılımcı görüşleri	82
Tablo 23. Katılımcıların çevre eğitimi alma durumları	82
Tablo 24. Maddi ve manevi destek sağlayan kurum ve kuruluşlar.....	83
Tablo 25. Maddi ve manevi destek alınan kurum ve kuruluşların yeterliliği ve yetkinliğine ilişkin katılımcı görüşleri	84
Tablo 26. Engelli çocuğa sahip ailelerin sosyal yaşamındaki değişime ilişkin katılımcı görüşleri.....	85
Tablo 27. Çocuğun engel durumuna sahip olmasının ailenin toplumsal statüsüne etkisine yönelik katılımcı görüşleri	86
Tablo 28. Engel durumuna sahip olan çocukla birlikte sosyal yaşamın değişme durumuna yönelik katılımcı görüşleri	87
Tablo 29. Engellilik durumuna bağlı olarak çocuğun eğitimde yaşadığı zorluklara yönelik katılımcı görüşleri	88
Tablo 30. Engel durumuna bağlı olarak eğitimin ekonomik boyutu yönelik katılımcı görüşleri.....	89
Tablo 31. Ailelere göre Engelli çocukların eğitiminden sorumlu olanlara yönelik katılımcı görüşleri.....	90
Tablo 32. Eğitimde yaşanan aksaklıklara yönelik katılımcı görüşleri.....	91
Tablo 33. Ek eğitim desteği alma durumu ilişkin katılımcı görüşleri.....	92
Tablo 34. Engelli haklarında gözlemlenen değişim yönelik katılımcı görüşleri	93
Tablo 35. Engelli çocukların eğitim hakları hususunda toplumda aktif çalışan kurumlara yönelik katılımcı görüşleri	94
Tablo 36. Engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesine ilişkin katılımcı ailelerin görüşleri.....	95
Tablo 37. Engelli çocukların cinsiyet anlamında bir ayrımcılığa maruz kalıp kalmama durumuna ilişkin katılımcı ailelerin görüşleri	96
Tablo 38. Katılımcı ailelerin eklemek istediği hususlara yönelik görüşleri	97

Şekiller Listesi

Şekil 1: Model Önerisi	111
Şekil 2: Eğitim Hakkına Erişim	112
Şekil 3: Sürdürülebilir Yönetim Anlayışı	113
Şekil 4: Paydaş Yönetimi.....	114

Kısaltmalar

- KKTC** : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti için kullanılmıştır.
- MEB** : Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı için kullanılmıştır.
- STK** : Sivil Toplum Kuruluşu için kullanılmıştır.
- TBMM** : Türkiye Büyük Millet Meclisi
- OGK** : “Çocuklar Yaşadıklarından Öğrenirler” raporunda odak grup görüşmesi katılımcılarını tanımlayan kod için kullanılmıştır.
- YDG** : Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yönetici katılımcıları tanımlayan kod için kullanılmıştır.
- AK** : Engelli çocuğu olan aile katılımcıları tanımlayan kod için kullanılmıştır.

BÖLÜM I

Giriş

Araştırma birinci bölümünde, problem durumuna, araştırma amacına, araştırmanın önemine, problem cümlesine, alt problemlere, sayıtlara, sınırlılıklara, araştırmaya yönelik tanımlara yer verilmiştir.

Problem Durumu

Eğitim hakkı, Anayasa tarafından tüm vatandaşlara tanınan temel haklardan biridir. Bu hakkın bireyler tarafından kullanılmasındaki olası eğitim faaliyetlerinin niteliği açısından veya bireyin kendisi, ülkesi ve dünya açısından yaşadığı olası farklılıklar dikkate alındığında iyi eğitim ve nitelikli modern insanlar son derece önemlidir. Anayasa ve yasal metinlerde her vatandaş ve her kişiyi ilgilendiren düzenlemeler yer almaktadır. Eğitim dahil tüm haklar garanti altına alınmış ve bu düzenlemeler özellikle sosyal koşullarda ve fırsat eşitliği kapsamında özel eğitim almış bireylerde bu düzenlemelere dahil edilmiştir (Deveci, 2019, s.10).

Özel eğitimin, engelli bireylerin günlük hayatta başkalarından bağımsızlıklarını azaltarak ortadan kaldırmaktır. Bu nedenle, mevcut toplumda uyum yeteneğini geliştirmeyi ve sosyal becerileri geliştirmeyi amaçlamaktadır. Herkes için bağımsız bir yaşam hazırlama hedefi herkesle aynıdır (Coşkun, DüNDAR ve Parlak, 2014; Metin, 2012). Özel eğitimin temel amacı, öğrencilere toplumda olabildiğince bağımsız bir şekilde yaşayabilmeleri için özel ihtiyaç becerileri kazandırmaktır. (Ergül, Baydık ve Demir, 2013).

Eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin özel ihtiyaçları göz önünde bulundurularak müfredatlar hazırlanmalı, toplumdan dışlanmadan kaliteli bir yaşam sürdürebilmeleri için önlemler alınmalı, özel gereksinimi olan öğrencilere eğitim faaliyetleri düzenlenebilmektedir. Bu nedenle özel gereksinimli çocukların eğitiminin amacı, özel eğitim vererek bilgi ve becerilerini artırmalarına yardımcı olmak, çocukların yaşamlarını ve yaşam ortamlarını daha konforlu hale getirmektir (Kınık, 2018).

Öğrenciler, farklı nedenlerden dolayı kişisel ve eğitimsel yetenekleri düşük, akranlarının beklediğinden daha düşük gelişim düzeyine sahip bireyler olarak tanımlayabiliriz. Bu nedenle, eğitim ve öğretim programları, yüksek kalitede yaşamaya

devam edebilmeleri ve en üst düzeyde sosyal ve fiziksel becerilere ulaşabilmeleri için özellikle pratik bir ortamda verilmektedir (Yanık, 2018). Özel ihtiyaçları olan çocukların gelişimi ve eğitiminde belirleyici rol oynayan aile üyeleri bu konular hakkında bilgilendirilmeli ve bir plan içinde eğitilmelidir. Aile ile okulun arasında pozitif bir bağlantı kurulmalıdır. Bu eğitimlerde temel amaç, ailenin çocuk gelişiminin tüm alanlarına ilişkin farkındalığını artırmaktır. Bu eğitimler ailelere ve çocuklara katkı sağlamaktadır. Özel eğitim hizmetleri, bu tür bir eğitime ihtiyacı olan engellilerin sosyalleşmesinde, kendilerini daha rahat ifade etmelerinde ve toplumda daha bağımsız olmaları açısından önemli rol oynamaktadır (Bedel, 2017; Orhan ve Genç, 2015).

Engelli çocuklar ve aileleri diğer ailelere kıyasla belirli engeller yaşamaktadırlar. Bu tür zorluklar, refahlarını ve çevrimiçi öğrenme fırsatlarını olumsuz etkilemektedir. Psikolojik açıdan özel eğitim gereksinimleri çocukların daha fazla sağlık hizmeti ihtiyacı olduğunu ortaya koymaktadır (Zhang ve Ma, 2020; Wang, 2020). Dolayısıyla özel eğitim alan öğrencilerin eğitime adapte olabilmeleri için daha fazla ilgiye duymaktadırlar.

Toplumsal değişim ve dönüşümlere uyum sağlamak amacıyla koordineli hareket etmek ve amaca ulaşırken işbirliği geliştirmek örgütsel çıkarları başarıya taşımaktadır. Bütünün parçası olmak yönetime dahil olmanın farklı bir şeklidir. Eğitimde başarı faktörü görünüşte okul temelli sanısına dayansa da, yönetici, öğretmen, öğrenci ve ailenin ile bir bütün olarak başarı faktöründe rol oynadığı belirtilmektedir (Örsdemir, 2019). Özellikle öğretmenlik becerini daha yukarıya çekmek, yine yönetsel becerilerini çoğaltmak için mentorluk ve koçluk donanımı önem taşımaktadır. Bu donanım becerileri gelişen yöneticinin okul eğitimini daha etken ve etkili konuma taşıdığı saptanmıştır. Böylece işbirliğini ve iletişim akışını artıran bu yöntem özellikle mesleğe yani atılan öğretmenlerin kendini geliştirmesi açısından avantaj sağlamaktadır. Böylece daha etkin bir eğitim şekline ulaşılabilir (Atınay ve Altaylı, 2020).

Eğitimde etkin formüllerden biri de performans değerlendirme sürecidir. Performans değerlendirme sayesinde yöneticiler çalışanların verimliliği hakkında bilgi sahibi olmak ve klasik yapının geliştirilmesi gereken yönlerini geliştirme fırsatı sunar. Sonuç olarak çalışanlar ve kurum gelişim fırsatı yakalarken, paydaşların da eğitim süreci içine dahil edilmesinde performans değerlendirme sürecinin etkin rol oynadığı düşünülmektedir (Budak, 2020).

İnsan kaynakları da eğitim ve öğretime araştırma ve geliştirme açısından etkinlik kazandırarak, çalışma ortamına motivasyonel katkı sağlayarak eğitim yönetiminin beklenti ve ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Böylelikle insan kaynakları, öğretmenlerin niteliğini artırma ve eğitime katkıda bulunan önemli bir yönetim aracı olarak karşımıza çıkmaktadır (Atınay ve Baştaş, 2020).

STK'lar ise duyarlılığı yönetici ve diğerleri arasında sürdürülebilirliği sağlamak noktasında temel unsur olarak literatürde yer almaktadır. Duyarlılık çalışma hayatında farklılıklarla ilerlemek, iletişim kurmak ve başarılı performans sergilemede etkili olmaktadır. Bireysel ve bedensel farklılıkları duyarlılık çerçevesinde dikkat çekerek STK'lar tarafından gündeme getirilmesi sosyo-politik sistem üzerinde olumlu sonuçlar orataya çıkarma gücüne de sahiptir (Karaatmaca, 2020).

Eğitim faaliyetlerini geçmişten günümüze taşıyan en önemli unsurlardan biri de yüksek öğrenimin eğitim faaliyetlerine yaptıkları yenilikçi ve kaliteli hizmetleri kazandırmalarıdır. Yüksek öğrenim uluslararası boyuttaki süreci, ulusala taşıyan ve yönetsel anlamda uygulamaya yönlendiren etkin bir özelliğe sahiptir. Böylece kamusal alanda eğitim politikalarının geliştirilmesine ve toplumsal rafahın yukarılara taşınmasında etkin unsur olarak görülmektedir (Altınay, 2019).

Eğitim boyutunda, toplumsal gelişmeye katkıda bulunmak adına üniversitelerin geliştireceği kurumsal işbirliği toplum açısından önemli bir ihtiyaca hizmet etmektedir. Toplumsal problemlere bilim ve teknoloji çerçevesinde çözümler geliştirmek farklılıkları olan tüm bireyleri eğitimle ve beceriyle donatabilmeyi öngörmektedir. Böylece eğitimde fırsat eşitliği yeniden farklı bir boyutta gündeme taşınacaktır (Atınay, Altınay, Aydın, 2020)

Eğitim ve eğitim kurumunu güçlendiren ve eğitime yön veren yöneticiler liderlik özelliklerine bağlı olarak, kurum ortamındaki istendik düzeni oluşturmak ve amaca ilerlemek için kurumda diğer hizmet verenlerin güdülenmelerini sağlayarak etkinliklerini artırmaktadır. Eğitim kurumunun varoluş amacı, stratejik başarısı ve örgütsel imajını ortaya çıkarmada ana aktör rolünü yönetici liderler üstlenmektedir. Okul yöneticileri, olumlu yönde okulların örgütsel imajını zaman içerisinde işlevsel hale taşıyarak öğretmenleri, öğrencileri ve dolaylı olarak öğrencilerin ailelerini de etkilemeyi başarmaktadırlar (Kalkan, 2020).

Eğitim çerçevesinde, eğitimciler yanı sıra iş insanları, sosyal politika uygulayıcıları ve öğrenci ailelerinin okul iklimine katkı koymaktadırlar. Okul yöneticilerinin paydaşlarla olan ilişkisi önem arz etmekle birlikte toplumsal anlamda güçlü bir sosyal entegrasyonu ortaya çıkarmaktadır. Okul iklimini ve okul kültürünü etkili bir şekilde yürütmeyi başaran yöneticilerin diğer kurumlara oranla sosyal entegrasyon ve eğitim açısından daha başarılı oldukları saptanmıştır (Karadağ, 2020).

Çocukların gelişim sürecinde büyük bir etkiye sahip olan öğrenme sürecini etkileyen en önemli faktörlerden biri kuşkusuz teknolojidir. Geleneksel eğitim modelini dönüşüme uğratan teknoloji yeni eğitim ve öğretim modeline yön vermiştir (Aksal, 2020). Dünyada yaşanan teknolojik gelişmeler eğitim alanında da büyük yankı uyandırmış ve erişilebilirliği artırmıştır. Pandeminin yaşandığı süreç kapsamında tüm sınırlılıklara rağmen işlevsel anlamda eğitimin devamlılığını sağlaması yönünde teknolojik sıçramaların, eğitim gören bireyler açısından fırsata dönüştürülmesi için olağan bir durumdur.. Kuşkusuz pandemi sürecinde teknoloji destekli uzaktan eğitim toplumda yaşayan tüm bireylerin bilgi kazanımı ve yeteneklerini artırmak için bir gereklilik durumunu almıştır. Pandemi gibi süreçlerde tüm çocukların eğitim hizmetlerine eşit şekilde ulaşabilmesi neticesinde eğitim sistemi hem kendini güncellemiş hem de devamlılığını sağlıyor olacaktır (Atınay ve Dağlı, 2020).

Eğitim teknoloji ile şekil alır hale geldiği günümüz koşullarında kitle iletişim araçlarının kullanımına hakim olmak eğitim alanında da zorunluluk olarak görülmektedir. Öğretmenler yanı sıra öğrencilerin de teknolojiye hakim olması ve toplumda aktif bireylere dönüşmüşmesiyle birlikte eğitimde her bireyin ulaşılabilir olmasını da sağlayacaktır (Karaatmaca ve Altınay, 2020). Eğitimde teknolojinin etkisiyle yaşanan dönüşüm, yöneticilerin ve eğitim kurumlarının kendini yeniden güncellemesini zorunlu hale getirmiştir. Öğrenme gereklilikleri ve stratejilerin dijital çalışmalar içerisine dahil edilerek yenilenmesi eğitime katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir (Tokel, 2019).

Gelişmiş bir toplum yaratabilmek için eğitim ve kültür temelli eylemler sosyal anlamda dinamiğini korumalı ve yenilikçi politikalardan oluşmalıdır. Toplumsallaşma aracı olarak teknolojiler geleneksel eğitime dahil edilmelidir. Böylece potansiyeli yüksek, etkileşimli bir eğitim ortamı ortaya çıkacaktır. Çevrimiçi eğitim hem öğretmen hem de

öğrenci açısından bilgiye erişimde farkındalık ve kazımlar geliştirmektedir (Sözüdoğru vd., 2019).

Küresel dünya şartlarında çevrimiçi öğrenmenin eğitimin her alanında büyük önem arz ettiğini ve kullanım düzeyinin yaygınlaşarak devam ettiğini izlemekteyiz. Çevrimiçi öğrenme belli bir ekonomik alt yapıyı gerektirmesine rağmen, pandemi sürecinde yayılışını başarıyla sürdürmüştür. Standardı yakalamak ve bireylerin yeteneklerini artırmak amacıyla çevrimiçi öğrenme toplumun tüm kesimleri için büyük bir görev üstlenmektedir (Atınay ve Altnay,2020).

Başta eğitim olmak üzere hizmetlere erişimde bireyler arası eşitliğin sürdürülebilirlik açısından büyük önemi vardır. Sosyal düzenin sağlıklı bir biçimde ilerleyişini ve sosyal entegrasyonu sağlamak erişilebilirliği artırarak farklılıkları azaltacaktır. Engelli bireylerin kamusal alanda etkinliğini sağlamak, hizmetlere erişimini kolaylaştırmak sürdürülebilirlikle gerçekleşmektedir (Altnay, 2020).

Engelli bireyler sosyal yaşamlarını sağlayabilmek için ekonomik girdilere ihtiyaç duymaktadırlar. Gerek çevrimiçi gerekse teknoloji destekli bir eğitim modeliyle bireylerin istihdam sağlayabilecekleri donanıma erişmeleri hayati bir mevzudur. İstihdam sağlayabilecek yollar teknoloji ile şekillenerek işbirliği geliştirilmesi bireyler açısından fırsat sağlayacağı için önem taşımaktadır (Saner, 2019).

Özel ihtiyaçları olan bireylerin kısıtlama olmaksızın eğitim alabilmeleri ve yüksek performans gösterebilmeleri için eğitim ortamı sağlanması gerekmektedir. Dolayısıyla, sebebi ne olursa olsun engellilerin eğitimi kısıtlanmamalı ve akranlarla eşit biçimde eğitim olanakları sağlanmalıdır (Görgülü, 2016).

Bu açıdan bakıldığında araştırma problemi, Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticilerin ve engelli çocuğa sahip olan ailelerin, eğitim kurumları tarafından verilen eğitimin geliştirilebilir olmasına ve engelli çocukların eğitim haklarına ilişkin görüşleri ve sosyal entegrasyonda rol oynayan unsurları belirlemektir.

Araştırmanın Amacı

Kamu yönetiminin diğer alanlarında olduğu gibi, eğitim yönetimi kapsamındaki uygulama belirli kanunlara göre yürütülmektedir. Bu durumda, eğitim yönetimi ile ilgili

tüm iş ve işlemler, eğitim yönetmeliklerine uygun ve ayrıntılı düzenlemeler içeren yasal metinlere dayanmalıdır. Bu kapsamdaki tüm kararların uygulanmasından esas olarak eğitim yöneticileri sorumludur. Öyle ki eğitim sisteminin temellerinden biri olan eğitim yöneticileri sahip oldukları rol ve sorumluluklarını icra ederken, uymak zorunda oldukları eğitim mevzuatını iyi derecede bilmeli ve mevzuat temelinde organizasyonlarındaki rol ve davranışlarına örnekler göstermelidir.

Engelli öğrencilerin iyi bir eğitim almalarını sağlamak temel amaç olmalıdır. Özellikle bu öğrencilerin eğitim hakkından ayrılmaması önemlidir. Bu bağlamda, bu çalışma engelli çocukların eğitim haklarının geliştirilmesi ve ailelerin topluma sosyal entegrasyonuna ilişkin görüşlerin incelenmesi amaçlamaktadır.

Araştırmanın Alt Amaçları

Araştırmada genel amaç, KKTC’de engelli çocukların eğitim haklarının geliştirilmesi ve ailelerin topluma sosyal entegrasyonuna ilişkin görüşlerin değerlendirilmesine ilişkin görüşlerini ve bu doğrultuda önerilerini belirlemektir. Araştırmanın genel amacı doğrultusunda aşağıda belirtilen sorulara cevap aranmıştır.

1. Yöneticilerin engelli çocukların Eğitim haklarının geliştirilmesi ile ilgili görüşleri nedir?
2. Ailelerin Engelli çocukların Eğitim haklarının geliştirilmesi ile ilgili görüşleri nedir?
3. Yöneticilere göre Engelli çocukların Eğitim haklarının geliştirilmesi ile ilgili görev ve sorumluluklar nelerdir? Burada aktif olacak olan merciler nerelerdir?
4. Yöneticilere göre, pandemi döneminde ortaya konulan fırsatlar nelerdir?
5. Ailelere göre, engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesi adına neler yapılmalıdır
6. Ailelere göre, engelli çocukların eğitim haklarının geliştirilmesi ile ilgili görev ve sorumluluklar nelerdir? Burada aktif olacak olan merciler nerelerdir?
7. Ailelere göre, engellilik durumuna bağlı olarak sosyal karşılaşılan sosyal sorunlar nelerdir?
8. Ailelere göre, eğitimin maddi boyutu ve yeterliliği nedir?

Araştırmanın Önemi

Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası'nın verilerine göre bugün dünyada özel ihtiyaçlara sahip 1 milyar insan olduğu tahmin ediliyor, bunların 9.3 ila 150 milyonu çocuk olduğu öngörülmektedir.

Eğitim, uluslararası arenada her zaman en önemli gündem olmuştur. KKTC'de bu fikrin temel dayanağının, planı gelişmiş ülkelerin standart ve modern düzeyine çıkarma çabası ve son yıllarda bütçeden en büyük payı ayırma çabası olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, sağlanan mali olanaklara rağmen, eğitim ve eğitim sistemi hala toplumdaki genel ilgi ve tartışma konusu olarak kabul edilmektedir (Kanat, 2015).

Hepimizin bildiği gibi kriz kaçınılmaz bir durumdur ve aynı zamanda hazırlıklı olursanız onunla başa çıkabilir ve ortaya çıktığında onu yönetebilirsiniz. Bu beceriye sahip olmayan kuruluşların yaşamları risk altındadır. Hastalığın yayılmasını önlemek için, vakaların hızlı bir şekilde tespit edilmesi ve izole edilmesi, gerekirse yerleşim alanlarında izole edilmesi ve en önemlisi bireysel farkındalığın artırılması ve bireysel önlem almasının sağlanması gerekmektedir. (Karcıoğlu, 2020; Özer, 2020).

Gelişmekte olan ülkelerdeki eğitim sistemlerini güçlendirmeyi ve okula kayıtlı çocuk sayısını artırmayı hedefleyen Küresel Eğitim Ortaklığı Platformu verileri dikkate alındığında, düşük ve orta gelirli ülkelerde özel gereksinimli çocukların% 90'ının okula gitmediği tahmin edilmektedir. Bu bağlamda araştırma engelli çocukların eğitim haklarının geliştirilmesi ve ailelerin topluma sosyal entegrasyonuna ilişkin sıkıntıları ve çözüm önerilerini ortaya koyma açısından önem arz etmektedir. Ayrıca KKTC'de bu çalışmanın ilk kez yapılıyor olması çalışmayı önemli kılmaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma aşağıdaki sınırlılıklar dahilinde yürütülmüştür

- 2019-2020 öğretim yılında KKTC'de eğitim veren eğitim kurumları,
- Okul yöneticilerinin bireysel bilgilerinin alındığı bilgi formu,
- Velilerin bireysel bilgilerinin alındığı bilgi formu,
- Araştırma kapsamında verilerin toplanması amacıyla geliştirilen kişisel görüş formu,

- 2019-2020 öğretim yılında yürütülen araştırma, KKTC eğitim kurumlarında görev yapan 6 yönetici ve 20 ailenin görüşleri ile sınırlıdır.

Tanımlar

Eğitim Yönetimi: Eğitim yönetimi, eğitim kuruluşlarının uygulanmasını içeren bir araştırma ve uygulama alanıdır.

Paydaş Analizi: Araştırma ve uygulama projeleri hazırlarken sorunlara çözüm üretmek; verilen hizmetlerden; tüm paydaş gruplarının ilişkilerini, avantajlarını ve etkilerini, katılım stratejilerini, hizmetleri / sorunları / projeleri, katılım stratejilerini ve proje sonuçlarını belirlemek ve değerlendirmek için kullanılmaktadır.

Sosyal Entegrasyon: Teşvik edilmesi gereken çocuklu aileleri de kapsar, bu bakımdan sosyal kabulü amaçlayan, önyargı ve olumsuz sonuçlarını ortadan kaldırmaya yönelik zorunlu bir önlemdir.

Özel Eğitim: Öğrencilerin ortalama özelliklerinden önemli ölçüde farklı olan bireysel öğrenciler için tasarlanmış tüm eğitim etkinlikleri olarak tanımlanabilir ve tüm olasılıkların, öğrencilerin hiç kimse olmadan yalnız yaşayabilmeleri için en iyi yol olmasını sağlayan eğitim-öğretim faaliyetlerinin tümü olarak tanımlanmaktadır.

Özel Gereksinimli Öğrenci: Çeşitli nedenlerle bu bireyle akranları arasında kişisel ve gelişimsel özellikler ve eğitimsel yetenek açısından önemli bir farklılıkları olan öğrenci.

Özel Eğitim Kurumu: Özel eğitimi personelin engeline ve özelliklerine uygun bir ortamda gerçekleştirilen, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik eğitim programları ve yöntemleri geliştiren eğitimdir.

Okul Yöneticisi: Okul uygun şekilde yönetilirse, eğitim kalitesi otomatik olarak istenen seviyeye yükseltilecektir. Bu nedenle danışanın belli bir yeteneği olması gerekir. Modern yöneticilerin bu alanda hem yönetim bilgisine, hem teknik bilgiye hem de kişilerarası becerilere sahip olması zorunludur. Bu özellikler, teori ve pratik arasında bir ilişki gerektirir.

BÖLÜM II

Kavramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

İkinci bölümde, araştırmaya yönelik kuramsal çerçeve ve ilgili araştırmalar yer almaktadır.

Eğitim Yönetimi

Eğitim yönetimi 20. yüzyılın sonunda bağımsız bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Cultbertson(1980), Hughes (1985), Bush (1999), Galtter (1999) Bu alanda ilk araştırmacılarıdır (Sarıkaya, 2016). Eğitim yönetimi sadece okul yönetimini kapsayan bir sistem değildir.

Bu, okulları içeren üst düzey bir sistemdir. Eğitim yönetiminin girdi ve çıktıları insandır ve sonuçları veya etkileri hemen gösterilmeyecek ve doğrudan çevre ile iletişim kuracak, kendine has özellikleri vardır. Eğitim yönetiminin özellikleri eğitimin amaç ve işlevlerinden kaynaklanmaktadır. Eğitim sistemlerinin girişi, işlenmesi ve çıktısı genellikle insandır. Bu bakımdan diğer sistemlerden farklıdır (Kaya , 1993).

Akademik bir disiplin olarak gelişiminin ilk günlerinde, mantıksal ampirizm ve pozitivismeye dayalı eğitim yönetimi, 1960'larda teoriye dayalı olmaya çalışmış ve 1970'lerin ortalarından beri farklı yönlerde gelişmiştir. Bu alanda alternatif yöntemler benimsenmiştir (Evers & Lakomski, 2001).

Gelişen bir konu olarak, eğitim yönetimi 1980'lere kadar temel sorunlarını tam olarak çözemeyen ve epistemolojik sınırlarını açıkça tanımlayamayan bir konu olarak tanımlanmaktadır. Benzer tartışmalar 2000'li yıllarda da devam etti. Eğitim yönetiminin bir araştırma alanı olarak tanımlanmasının daha doğru olduğu iddia edilmesine rağmen, bir başka görüş de eğitim yönetiminin kamu yönetimi ve işletme yönetimi arasındaki arayüzde henüz tam olarak oluşturulmamış bir bilim olarak tanımlanması gerektiğidir (Şahin & Cemaloğlu, 2019).

Paydaşlar

Günümüz toplumunda, insanlar okullar aracılığıyla kişisel eğitimi kazanımları yönünde yüksek umutlara sahip olsa da, genellikle aile, okul ve çevrenin birçok paydaşın eğitimde sorumluluk paylaşması gerektiğine inanılmaktadır. Aile katılımına sahip

çocukların sağlıklı, bilgili, sorumlu ve şefkatli yetişkin olma olasılığının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Pavalache-Ilie ve Tirdia, 2015).

Süreç değıştikçe, Okul Aile Birliği eğitim faaliyetlerinin organizasyonunda ve geliştirilmesinde daha aktif bir rol oynamaktadır. Ebeveynlerin okul faaliyetlerine katılımı, etkili eğitimin yolunu açmaktadır. Ayrıca velilerin öğrencilerin okul dışındaki gelişimlerini daha iyi anlayıp kontrol etmeleri mümkündür (Roth ve Salikutluk, 2012). Bu sayede aileler okul yönetiminin gücünü paylaşabilir..

Toplum ve eğitimi bütünleştiren bir eğitim sisteminde; tüm paydaşların sistem içinde profesyonel adımlar atması ve koordinasyon içinde olması beklenir. Sistemin çeşitli bileşenleri pratik anlamda bir araya getirmek için kullanılması bu işin önemini artırıyor. Aile sosyal çevresi, okul planları, ebeveynler ve eğitim sisteminin birbirinden ayıramadığımız diğer temel yapı taşları ve aka gelen ilk yapı sistemidir.

Sosyal Entegrasyon

Aile, toplumun en küçük birimi olarak kabul edilir ve sosyal bilimlerin kapsamına girer. Aile çok önemli bir sosyal kurumdur, bunlardan etkilendiği gibi diğer sosyal kurumlardan etkilenmeye devam etmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2011). Öte yandan engellilik, doğum öncesi, sırası ve sonrasında yaralanmanın neden olduğu uygunsuzluktan kaynaklanmaktadır, bu da bireylerin topluma ve çevreye uyum sağlamasını veya toplumla etkileşimde bulunmasını engellemektedir (Ataman, 2005).

Engelli çocukları olan aileler pek çok sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunlarla karşı karşıyadır. Bu çalışmada aile deneyiminin sosyal entegrasyon sorunları tartışılmıştır. Burada vurgulanması gereken nokta, ailelerin karşılaştığı sorunların sosyal ve idari tutum ve uygulamalardan kaynaklandığıdır. Bu sosyal ve yönetsel tutum ve uygulamalar, özel ihtiyaçları çocukların özel ihtiyaçlarından değil dezavantajlara çevirmektedir. Özel ihtiyaçları olan kişilerin ihtiyaçları dikkate alınmadan sosyal ve doğal çevrenin kurulması nedeniyle, özel ihtiyaçları olan kişiler hayatının birçok alanında sınırlamalar ve engellerle karşılaşmıştır. Diğer bir deyişle, özel ihtiyaçları olan bireyler ve aileleri, sadece bu özel ihtiyaçlar nedeniyle değil, aynı zamanda toplum bu ihtiyaçları görmezden geldiği için yaşamın her alanında dezavantajlıdır. Bu nedenle engellilik, kişisel yaralanmanın veya yetersizliğin sosyal ve çevresel sonuçlarını temsil eden sosyal bir olgudur. Sosyal ve politika düzeyinde özel ihtiyaçları göz önünde

bulundurduğumuzda, engeller sadece bireylerden kaynaklanmıyor, aynı zamanda sosyal yapı tarafından da dışlanıyor ve fırsat eşitliğine ulaşmak için gerekli düzenlemelerden yoksundur (Altuntaş ve Atasü-Topçuoğlu, 2016). Bu anlamda özel gereksinimi olan bireylerin ve ailelerinin karşılaştıkları sorunları kendi bakış açılarından ortaya çıkarmak önemlidir.

Aile, bir çocuğun hayatındaki en önemli sabit kavramdır. Aile ortamı, çocukların sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişimi için en zengin kaynaktır (Luckner ve Velaski, 2004). Cinsiyet, ırk, sosyoekonomik düzey ve yaşa bakılmaksızın, aileleri tarafından kabul edilen, desteklenen ve bakılan tüm çocukların daha mutlu, sağlıklı ve yetkin olduğu görülmüştür.

Engelli çocukların varlığının her aile üyesini farklı şekilde etkileyebileceği ve aile üyeleri üzerindeki etkisinin de farklı olabileceği görülmüştür (Bıçak, 2009). Bu farklılık ailenin genel özelliklerine, aile bireylerinin kişiliklerine veya sosyal çevre ve aile hayatının ilişkilerine göre değişebilir. Sosyal ilişkiler, sosyal rol oynayan bireylerin etkileşimi ve iletişimi ile oluşur. Sosyal ilişkiler, iki veya daha fazla kişinin sosyal işlevlerin yerine getirilmesine katıldığı tüm tanımlanabilir ve tekrarlanabilir sosyal etkileşim kalıplarına atıfta bulunur (Fichter, 2004). Ailenin duygusal aşamasında çocukların pasif bir konumda sosyalleşmesi, aile ve toplum arasındaki ilişkiye paralel olarak gelişir. Engelli çocuklar, aile, yakın akraba ve arkadaşlarıyla toplantılarda, ziyaretlerde ve toplantılarda yetişkinler ve akranlarıyla tanışabilirler. Burada hem ailenin hem de insanların karşılaştığı yol, çocuğun sosyalleşmesine veya sosyal bir yaşamı zorlamasına neden olur (Çitil, 2012). Engelli çocuğu olan ailelerin, çocuklarının sosyal gelişimine yönelik olumsuz tutum ve davranışlarının psikolojik ve sosyolojik nedenleri vardır. Bu durumda aile psikolojik aşamaya düşebilir, engelli çocukları kabul etmekte güçlük çekebilir, engelli çocuk sahibi olmaktan utanabilir ki bu psikolojik nedenlere örnek olarak kullanılabilir.

Özel Eğitim

Özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin sosyal ve eğitim yaşamlarındaki tüm ihtiyaçları karşılamalarını sağlayan, özel eğitimli öğretmenler ve eğitim programları bireylerin tüm ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayan bir eğitim biçimidir (Çuhadar, 2014). Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar, normal gelişim gösteren akranlarıyla aynı düzeyde

eğitim programlarından yararlanamazlar. Bu bağlamda özel eğitim, duygusal, davranışsal, bilişsel, fiziksel ve sosyal alanlarda özel eğitim ve destek hizmetlerinin hazırlanması anlamına gelir ve program biçiminde sunulmasıdır (Diken, Batu, 2010). Bu nedenle eğitimin hizmet kalitesi açısından eğitim sistemindeki tüm eğitimcilerin eğitim öncesi ve sırasında iyi bir eğitim almış olması önemlidir (Şişman, 2007).

Diğer bir tanımda özel eğitim, üstün yetenekli kişilerin yeteneklerine uygun eğitim almaları ve bu yeteneklerden en üst seviyede yararlanabilmeleri için, çoğu insandan farklı ve özel eğitim programları uygulamak zorunda olan bireylere özel eğitim verilmekte, bireylerin engellere düşmelerinin önüne geçilmektedir. Engellilerin kendi kendine yetebilmesi için toplumla bütünleşin, onları destekleyecek becerilere hakim olmalarını ve üretken bireyler olmalarını sağlayan bu tür bir eğitim olduğu şeklinde tanımlanmaktadır (Sarı, 2012).

Özel eğitim, çoğu insandan farklı bir eğitim türüdür.Özel gereksinimi olan çocuklar için verilmektedir.Yeteneklerine göre yeteneklerini geliştirme, engelliliği ortadan kaldırmak için çok çalışma, engellilerin kendi kendine yetmesini sağlama ve özürllüleri yapma imkanı bulmaktadırlar. İnsanlar, bağımsız ve üretken insanlar olmalarını destekleyecek becerilere sahip olma olarak tanımlanmıştır (Ataman, 2003).

Eğitim ve Bireysel Farklılıklar

İnsanlar fiziksel, psikolojik, zihinsel, kültürel ve sosyal gibi pek çok açıdan birbirinden farklıdır. Bu farklılıkların ortaya çıkmasında genetiğin ve çevrenin etkili olduğu birçok araştırmacı tarafından kabul edilmiştir. Bu nedenle eğitim süresince önem arz eden ilkelerden biri de bireysel farklılıklara dikkat etmek ve bu durumu eğitim-öğretim faaliyetlerinde de gözlemlemektir (Diken, 2017; Kanat, 2015;).

Bu doğrultuda çoğu bilim insanı eğitimi farklı şekillerde tanımlamıştır. En genel anlamda eğitim, belirli hedeflere göre davranışı değiştirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Şahin, 2011). Bu herkesin doğuştan hakkıdır ve anayasal düzenlemelerle sağlanmıştır. Bu nedenle, eğitimin tüm bireyleri kapsaması için her eyalet, eğitim sistemini ilgili kurumlar aracılığıyla istedikleri vatandaş türlerini iyileştirmek için birkaç adıma böler ve her adım için ayrı planlar oluşturur (Kanat, 2015).

Özel eğitim, bu kişilerin eğitimini en az kısıtlamaya tabi tutması, engellerine uygun bir ortamda yürütülebilmesi ve bu engellere yönelik eğitim programları ile özel eğitim ihtiyaçlarının karşılanması nedeniyle çok önemlidir. Çünkü belirli engelli ve / veya yetersizliği olan bireylerin topluma yeniden kazandırılması ve bu kişilere yönelik iş fırsatlarının yaratılması için özel eğitime ihtiyaç duyulmaktadır (Cavkaytar ve Diken, 2007). Benzer şekilde özel eğitim, diğer bireyler gibi özel eğitime ihtiyaç duyan kişilerin eğitim hakkını korumak ve geliştirmek için de önemlidir. Bu temelde özel eğitim ihtiyacı olan akranlarla birlikte ya da kişisel eğitim planlarına göre akranlarından ayrılarak özel eğitim uygulanabilir. Akranlarından ayrı, kişiye özel eğitim planı kapsamında özel eğitim gereksinimi duyan kişilere özel eğitimin verilmesi, bireyin engelliliğinin türü ve derecesine göre planın özel eğitimci tarafından uygulanmasını sağlayabilir. Özel eğitim ihtiyacı duyan bireylere ve akranlarına özel eğitim verilmesi, normal akranları ve normal sınıf öğretmenleri ile eğitim almalarını sağlayabilir ve bu şekilde bireylerin sosyalleşmesini hedeflenmektedir (Batu ve Kırcaali İftar, 2006).

Özel gereksinimli bireylerin ihtiyaç duyduğu etkin eğitim, özel eğitim disiplinleri kapsamında değerlendirilmeli ve uygulanmalıdır. Bu, genel eğitimin yanı sıra özel düzenlemeli bireysel kurslarla sistematik olarak uygulanmaktadır (Eripek, 2008). Bu nedenle, özel ihtiyaçları olan çocukların bağımsız yaşamaları ve ihtiyaçlarını karşılamaları için destekleyici eğitim programları uygulamaya konulmaktadır (Yıldırım Doğru, 2009).

Bugün özel ihtiyaçları olan öğrencilerin çoğunluğu genel eğitim ortamında çalışmalarına devam etmektedir. Genel eğitim müfredatının ana akımına getirilen bu öğrenciler, gelişimleri normal olan öğrenciler ile aynı eğitim programını sürdürme durumunda kalmaktadır (Yönter, 2009). Kişisel ve gelişimsel özellikler ve akademik yetenek açısından çeşitli nedenlerle akranlarından önemli ölçüde farklı olan bireyleri belirtmektedir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2018).

Genellikle öğrencinin eğitim sürecindeki ihtiyacını karşılamak ve öğrenmeyi zorlaştıran sıkıntıları ortadan kaldırmak için sunulan hizmetlerin tümüdür. Diğer bir deyişle öğrencilerin kendilerini geliştirmelerine yönelik en uygun eğitim ortamının hazırlanmasıdır (Odabaşı, 2013).

Kapsamlı bir şekilde özel eğitim şöyle tanımlanmaktadır (Ataman, 2005):

- Çoğu çocuktan farklı olarak özel ihtiyaçları olan çocuklara sağlanır,
- Üstün özelliklere sahip olanların yetenekleri yönünde kapasite ve verimliliklerini en üst düzeye çıkması sağlanır,
- Yetersizliklerin engel olmasını engellenir,
- Engelli bireylerin kendilerinin topluma kaynakmaları için yeterli düzeyde ve bağımlı olmadan üreten bireyler olmalarını destekleyen beceriler ile kazandıran eğitim türüdür.

Özel eğitimin sadece bir yer ya da sınıf değil, aynı zamanda özel eğitime ihtiyaç duyan öğrencilerin en az sınırlandırıcı ortamda eğitim alma haklarına sahip oldukları işaret edilmiştir. Özel eğitim ihtiyacı duyan çocukların amaçlarına ulaşmak için engelsiz öğrencilerle eğitimlerine devam etmelidir (Klose, 2010).

Özel Eğitim Tarihi

Dünya genelinde özel eğitime yönelik ilk olarak 18. yüzyılda sistemli çalışmaların başladığı sonrasında 19. yy.'da güçlendiği görülmektedir. Otizmlili çocukların eğitimi ve zihinsel engelli çocuklar üzerine yapılan ilk kişisel çalışmanın bu konuyla ilgili Gaspard Itard (1800) tarafından önerilen ilk çalışma olduğu kabul edilmektedir. Aynı dönemde Philippe Pinel (1803) akıl hastalarının örneklerini incelerken hümanist bir yaklaşım kullandığı görülmektedir (Özbey, 2007).

Zihinsel ve görme engelli çocuklara yönelik Gridley Hawe (1830) tarafından ilk olarak yatılı bakım kursu açıldığı, Alfred Binet (1900) tarafından ise ilk defa zeka testi geliştirildiği ve böylelikle özel eğitim kapsamında yer alan araştırmalar ivme kazanmıştır. Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için yapılandırılmış eğitim araçları Maria Montessori (1930) tarafından kullanılmaya başlandı ve bu gerçek, modern anlamda özel eğitim uygulamasının ilk örneği olarak kabul edilmektedir (Fiscus ve Mandell, 2002).

Türkiye'de özel eğitimin yaygınlaşması ve gelişmesine göre engelli ve engelli grubu araştırmaları farklı olmakla birlikte ilk araştırmada gösterge olarak bakım, barınma ve hizmetlerle çocuklar için yetimlerin korunması sağlanmıştır. İstanbul Ticaret Okulu 1889 yılında işitme engellileri yetiştirmeye başladığından beri örgün eğitim kapsamına özel eğitim hizmetleri dahil edilmiştir. Sonraki dönemde bu okul görme engellilere özel eğitim vermeye başladı. Ancak yaklaşık 30 yıllık eğitimin ardından okul kapatıldı. Bu

dönemden beri bu konuda uzun süredir önemli bir araştırma yapılmadığı görülmektedir (Akçamete, 1998).

1921'de İzmir'de "Sağırılar – Körler Okulu" işitme engelliler için özel bir okul kuruldu. 1924 ve 1950 yılları arası T.C. Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na bağlı olan okulu, daha sonra Milli Eğitim Bakanlığı'na devredildi (Kağıtçıbaşı ve diğerleri, 2004). Özel eğitimi artık bir sağlık ve sosyal yardım sorunu olarak görmemek, eğitim düzeyinde giderek daha önemli bir konu olarak görmeye başlamak Okulun Milli Eğitim Bakanlığı'na devri açısından büyük önem arz etmektedir.

1950-80 yılları arası, ülkede özel eğitim hizmetlerinden, Eğitim Bakanlığının ilk öğretim eğitim genel müdürlüğü sorumluydu. 1980 itibarı ile Eğitim Bakanlığına bağlı Özel Eğitim genel müdürlüğü kurulmuştur. Bu kurum MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi ve MEB Özel Eğitim İdaresi olarak 1983 yılında olarak yeniden düzenlendi. MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 30 Nisan 1992 tarihinde çıkarılan 3797 sayılı Milli Eğitim Bakanlığı Teşkilat ve Sorumluluk Kanunu bağlı olarak kuruldu.

15 Ekim 1983 tarihinde 2916 sayılı "Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu" kapsamında özel eğitime muhtaç çocukların yetiştirilmesine ilişkin esaslar düzenlenmiştir. 1983 yılında Eskişehir Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nde "Özel Eğitim Öğretmenliği Lisans Dersi", 1990 yılında aynı üniversitede "Özel Eğitim Bölümü" kurulmuştur. Bu gelişme ile birlikte özel eğitim alanında araştırmalar Ankara Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi ve Bolu İzzet Baysal Üniversitesi'nde başlamıştır (Özbey, 2007). 1997 yılında T.C. Başbakanlık Özürlü İşleri İdaresi kuruldu.

1992 yılında, sıradan okullarda üstün zekalı ve yetenekli çocukların eğitimine devam edilmesine rağmen, bu çocukların potansiyel yeteneklerini geliştirmek üzere "Bilim ve Sanat Merkezi" açıldı. Özel eğitime ihtiyaç duyan bazı çocuklar kaynaştırma uygulamaları ve kişiselleştirilmiş eğitim programları ile normal okullarda eğitim görmeye devam ederken, bazı çocuklar bu okullarda açılan özel alt sınıflarda öğrenim hayatına devam etmektedir.

KKTC Özel Eğitim Tarihi

KKTC’de özel eğitim tarihine ait ilk izlenimler, 1974 öncesi en önemli dönemi, özel eğitime ihtiyaç duyan "özel çocukların" Rumca-Türkçe farkı olmaksızın aynı okula birlikte gitmesi idi. Bu okullar bir sağır okulu ve bir de körler okulu olmak üzere iki gruptan oluşmaktadır. Görme engelli çocuklar körler okullarına, işitme engelli çocuklar ise sağır okullarına gidiyor. Ancak bu okulların çoğu öğrencilere kariyer sağlama şeklindedir. En önemli amaçları ise, öğrencilere birey olarak yaşamalarını sağlamak için gerekli ekonomik özgürlüğü vermektir (Saygı, 2007).

1974 yılında, Girne'deki, Girne Özel Eğitim Merkezi (Kızılay Derneği'ne bağlı), Girne hastalığı olan çocuklar yurdu olarak engellilerin bakımı ile ilgilenmeye başladı. Milli Eğitim Bakanlığına bağlı olmayan bu yurtda sadece ortopedik engelli (bedensel engelli), Celebal Palsi (serebral palsi), otizmlili, zihinsel engelli veya az sayıda engelli çocuk, çocuk ve ergenlere bakılıyor.

1974'ten sonra kurulan ilk özel eğitim okulu, Lapta'daki işitme engelliler okuludur. Milli Eğitim Bakanlığında özel eğitimle ilgili kurum bulunmadığından İlköğretim Bakanlığına bağlı yatılı okuldur. Bu okul, adanın kuzey kesimindeki tüm işitme engelli öğrencileri bir araya getiren özel eğitim tarihinin en önemli adımıdır. Uzun yıllar yatılı sistem temelinde şube okulu olarak çalışan okul, 1998 yılında Lefkoşa'ya taşınarak terk edildi. Okul şu anki adı olan "Lefkoşa Özel Eğitim ve İş Eğitim Merkezi" ile hizmet vermektedir.

1978’de ülkenin ikinci özel eğitimin ikinci projesi, Girne Hasta Çocuk Yurdu’nun Kızılay’a bağlı iken Milli Eğitim Bakanlığı altına bağlanmasıdır. Daha sonra özel eğitim öğretmeni olarak atanmasıyla özel eğitim okulu oldu. 1978 yılında kurulan bu merkezin o zamanki adı “Geri Zekalılar Okulu” iken kurumun şu anki adı Girne Özel Eğitim Merkezi iken olarak anılmıştır. Uzun süren çabaların ardından, bu okulun öğretmenleri ve ebeveynleri onu 1990'larda zihinsel engelli olarak değiştirdiler. Ancak bu adın da öğrenciyi etkilediği ve işaret ettiği düşünülerek mevcut ad alındı. 1986 yılında en organize derneklerden biri olan Spazmdan Korunma Derneği'nin yoğun faaliyetleri nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı üçüncü özel eğitim merkezi olan Spazm Okulu'nu açtı. Şimdiki adı Lefkoşa Özel Eğitim Merkezi'dir. Hisarüstü Özel Eğitim Merkezi 2001

yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olarak kurulmuş olup, okul çağından önce özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara eğitim vermektedir.

2006 yılında sadece görme engelli çocuklara eğitim veren Rauf Raif Denктаş Görme Engelliler Merkezi faaliyete geçti. Gazimağusa Özel Eğitim Merkezi, Gazimağusa bölgesinde yaşayan çocuklara hizmet vermek üzere Ekim 2006 sonunda açılmıştır. Yeni özel eğitim uygulaması ile yatılı sisteme son verildi.

Eylül 2007'de Güzelyurt bölgesinde özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için yeni bir okul açılmış ve bölgedeki çocuklara eğitim imkânı sağlanmıştır. Tüm bu kurumsal yöntemlere ek olarak, ülkemizde 1990'lardan sonra ana akım tartışmalar başladı, bu nedenle açık kaynak derslerinin ana akım deneyler olarak kullanılmasına karar verildi. Özel eğitimin tarihini incelerken, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin yasal haklarını elde edemediklerini belirtmekte fayda var. Ayrıca, STK'ların bu yasal çerçeveyi iyileştirmek için çalıştıkları da gözlemlenmiştir. Ancak elliden fazla sivil toplum örgütü ve siyasi partinin ve çok sayıda bağımsız bireyin desteğiyle Engelsiz İnsiyatifi kuruldu. Erişilebilirlik Girişiminin amacı farkındalık yaratmak, Engelli Hakları Sözleşmesini onaylamak, engelli bireylerin eğitim hakkı, engellilerin erişim hakkı konusunda yürüyüş ve farkındalık faaliyetleri ve engellileri halka açık alanlara getirmek için faaliyetler düzenlemektir.

Engelsiz İnsiyatifi, Engelli Kişilerin Haklarına İlişkin Sözleşmeyi meclisin onaylaması için 4.000 imza topladı ve Sözleşmenin 27 Temmuz 2010 tarihinde onaylanmasında önemli bir rol oynadı.. Şu anda Meclise sunulan bir kanun taslağı var. Özel eğitim öğretmenleri elde edilen bilgilere dayanarak yasaya karşı çıktılar, değişiklik talep ettiler ve daha kapsamlı maddeler eklediler.

Bu raporun yazımı sırasında, kanuna ilişkin herhangi bir değerlendirme, kanuna karşı çıkma sürecinde olması ve kanunun değerlendirme aşamasında olması nedeniyle rapor kapsamı dışında tutulmuştur (Polili, 2012). Engelsiz İnsiyatifi'nin önemli çabaları sayesinde Engelli Hakları Sözleşmesi'nin imzalandığı görülebilmektedir. Ayrıca bir yasa tasarısının TBMM'ye sunulduğunu ancak yasaya dönüştürülemeyeceğini görebilirsiniz. Çalışma Bürosu'ndan alınan bilgiye göre, adada 3.998 kişi 2011 nüfus sayımı nedeniyle engelli olarak kaydedildi. Bu sayının oldukça yüksek olması, kanunlar konusunun düzenlenmesi gerektiğinin hiç şüphesiz çok önemli olduğunu göstermektedir. STK'ların

gerekli çabalarına rağmen, KKTC'nin özel eğitim tarihinde hâlâ büyük yasal ve kurumsal kusurlar bulunmaktadır. Bu, eksiklikler konusunda farkındalık yaratmak için önemlidir. Diğer araştırmaları kolaylaştırmak için KKTC'nin özel eğitim tarihini ortaya çıkarmak faydalıdır.

Engellilerin inkar edilemez bir sayıya sahip olması, özel eğitim tarihini anlamak, kusurları tanımak ve ortadan kaldırmak çok önemlidir. Çünkü eğitim ve yaşam standartlarını yükseltmeyi ve bu kadar çok insanın eğitim ve yaşam standartlarını iyileştirmek için resmi belgelerle ihtiyaçlarını belirlenmesi hedeflenmektedir.

Özel Eğitimin Amaçları

Türk Milli Eğitim sistemi genel amaç ve temel ilkelerinin esası, özel eğitime ihtiyaç duyan bireylerin eğitim ihtiyacı, yeterliliği, ilgileri ve yetenekleri yönünde kapasitelerinin en yüksek düzeyde kullanmalarını sağlayarak üst düzey öğrenme ile mesleki hayatlarına ve toplumdaki yaşamlarına hazırlanmalarını amaçlamaktadır.

Eğitim sisteminin en önemli amacı, tüm çocuklara gelişimlerinde ortaya çıkabilecek sorunları çözen hizmetler sunmak ve gerekli alanlarda eğitim vermek için hak temelli bir yaklaşım benimsemektir. Sistemde bulunan özel eğitimde amaç, bir nedenden ötürü normal eğitim sürecinden faydalanamayan kişilere eşit eğitim imkanı sağlamaktır. Bu amaca ulaşmak amacıyla özel eğitim kurumları eğitim müfredatlarının çok yönlü gelişimini destekleyici özellikte olması gerektiğine inanılmaktadır (Nalbant ve Izgar, 2018).

Özel eğitim; genel anlamda özel eğitime ihtiyaç duyan bireyleri bağımsız yaşamaya hazırlamak ve sosyal hayata katılmalarını sağlamaktır. Bu doğrultuda konuyla ilgili mevzuatta, her bireyin eşit haklara sahip olmaları gerekliliği bağlamında yer alan belirlemeler hükme bağlanmıştır. 1982 Anayasası'nın 10. maddesi herkesin kanun önünde eşit olduğunu, 49. maddenin çalışma hakkından yararlanacağını, 50. maddede özel olarak engellilerin çalışma koşullarını, 61. madde ise devletin engellilerin korumayı kullanma niteliklerine ilişkin hükümlerini içermektedir.

Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetlerine İlişkin Yönetmeliğin 5. Maddesi özel eğitimin amacının, özel eğitime ihtiyacı olan, toplumdaki insanlarla iletişim

kurabilen ve normal düzeyde eğitim almaya devam eden bireyler yetiştirmek olduğunu belirtmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Madde 5).

Kıbrıs Türk milli eğitim genel amaç ve temel ilkelerine uygun biçimde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Milli Eğitim Kanunu'nun 43. maddesinin a, b ve c fıkralarına göre özel eğitimin amaç ve görevleri aşağıdaki gibidir:

- (1) Atatürk ilke ve inkılapları ile Atatürk milliyetçiliğinin sosyal ve kültürel entegrasyonunu sağlama;
- (2) Özel eğitim fırsatlarına ihtiyaç duyan her öğrenciye ilgi ve yeteneklerini en üst düzeyde geliştirmeleri için fırsatlar verme;
- (3) Bu öğrencileri kendilerine ve topluma faydalı vatandaşlar olmaları için eğitin; gerektiğinde mesleki rehabilitasyon sağlama.

Özel Eğitim İlke ve Temelleri

Özel eğitimin hedeflenen amaçlara ulaşabilmesi için özel eğitim ilkelerinin uygulanmasını önem arz etmektedir. TC Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Hizmet Yönetmeliğinin 6. Maddesi özel eğitimin temel ilkelerini aşağıdaki şekilde düzenlemektedir (MEB, 2006).

- Özel eğitim ihtiyacı olan bütün insanlar; eğitim ihtiyaçlarını, ilgi alanlarını, yeterlilikleri ve yeteneklerine yönelik özel eğitim hizmetlerinden yararlanır.
- Özel eğitime ihtiyaç duyanların eğitimi erken yaşta başlar.
- Özel eğitim hizmetlerini planlarken ve gerçekleştirirken özel eğitime ihtiyaç duyan bireyleri sosyal ve doğal çevrelerinden mümkün olduğunca ayırım yapılmaz.
- Özel eğitime ihtiyacı olan kişilere, amaç, içerik, öğretim süreci ve değerlendirme ayarlanarak, eğitim performansları dikkate alınarak akranlarıyla birlikte eğitim almalarına öncelik verilir.
- Çeşitli tür ve seviyelerde özel eğitime ihtiyaç duyan bireylere kesintisiz eğitim sağlamak için rehabilitasyon hizmeti veren kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılır.
- Özel eğitime ihtiyaç duyan kişilerin kişisel yetenek ve nitelikleri ile tüm gelişim ve konu alanlarındaki niteliklerini dikkate alarak kişiselleştirilmiş bir eğitim planı geliştirilir ve eğitim planını ayrı ayrı uygulanır.

- Aileler özel eğitim sürecinin tüm yönlerine aktif olarak katılır ve onlara da eğitim verir.
- • Özel eğitim politikaları oluştururken, özel eğitime ihtiyacı olan bireylere aktif olarak katılan üniversitelerin ilgili bölümleri ve STK'lar ile işbirliği sağlanır (MEB, 2006).

Başka bir araştırmada ise özel eğitim ilkeleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır: (Baykoç, 2010)

- Tüm çocukların eğitim hakkı bulunmaktadır,
- Özel eğitim için erken yaşta tanı elzemdir,
- Rehabilitasyon ve erken dönemde tedavi eğitimi şarttır,
- Özel eğitimin kapsamında kaynaştırma eğitimi başlıca ilkelere biri olması gerekmektedir,
- Tüm bireylere yönelik en uygun koşulların oluşturulması gereklidir,
- Özel eğitim kapsamında ekip çalışması gerekmektedir,
- Kişisel yaşam hakkı özel eğitimde esastır,
- Değerlendirme süreci kesinlikle uygulanmalıdır,
- Engellilere genel gelişim perspektifinden bakılmalı,
- Ailenin dahil edilmesi muhakkak sağlanmalıdır,
- Eğitimin sürekli olması en temel koşullar arasındadır.

İletişim, özel eğitim ilkeleri arasında eğitim sürecinin en önemli yönü olarak vurgulanmaktadır. Eğitimciler ve aileler, özel eğitim ihtiyacı olan çocukların en iyi öğrenim sonuçlarını sağlamak için birlikte çalışabilir (Klose, 2010).

Özel Eğitime İhtiyaç Duyan Çocukların Sınıflandırılması

Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler psikolojik, duyuşsal, fiziksel, duygusal, sosyal veya iletişim özelliklerinde veya bunlardan herhangi birinde farklılık gösterebilir (Eripek, 2002). KKTC, Milli Eğitim Kanunu Madde 52 (1) 'de Özel Eğitim İlkeleri; özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların engel durumlarına göre gruplandırılacağına işaret edilmektedir (KKTC MEB, 1986).

Özel eğitim ihtiyacı duyan çocukları sınıflandırmanın çeşitli yolları bulunmaktadır. Bunlardan biri Ataman (2005) tarafından yapılan sınıflandırmadır.

Araştırmacı bu bağlamda iki sınıflandırma yapmıştır, bunlardan biri özel eğitim ihtiyacı duyan bireyler, özel eğitim veya destek hizmetlere ihtiyaç duyma süreleri temelinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma aşağıdaki gibidir:

1. Özel eğitim veya destek hizmetine kısa süre ihtiyaç duyan kişiler: Bu kişiler hayatları boyunca geçici yaralanmalar nedeniyle yetersiz organ işlevi gösterirler.
2. Özel eğitim veya destek hizmetine uzun süre ihtiyaç duyanlar: Yaralandıktan sonra bağımsız olana kadar sakatlığın engele sebep olmamasını sağlayan kişiler.
3. Devamlı özel eğitim ve destek hizmetine ihtiyaç duyan kişiler: Ağır biçimde yaralanmaları veya birden çok engeli olan kişiler.

İkinci sınıflandırmada görülme aralığı temel alınmıştır. Bu kapsamda dört grup vardır:

1. Görme engelli çocuklar: zihinsel engelli çocuklar, öğrenme engelli çocuklar, iletişim güçlüğü çeken çocuklar ve davranış engelli çocuklar.
2. Gelişimi tehdit altında olan çocuklar: kültürel olarak yoksun çocuklar, suç işlemeye meyilli çocuklar, istismara uğramış çocuklar, varoşlardaki çocuklar, şiddet mağduru çocuklar.
3. Üstün zekalı çocuklar: üstün yetenekli, üstün zekalı, yaratıcı çocuklar, özel yetenek sahibi çocuklar.
4. Özel ihtiyaçları olan oldukça yaygın görülen çocuklar: işitme engelli, görme engelli, ortopedik, kronik hastalığa sahip, otizmlili, ağır yetersizlik sahibi olan çocuklar ve çok sayıda yetersizliğe sahip olan engelli çocuklar.

Özel Eğitim Gereksinimi Olan Birey Olma Nedenleri

Özel eğitime ihtiyaç duyan bir birey olma yani engelli olmanın genel olarak doğum öncesi, sırasında ve sonrasında gelişen nedenlerden kaynaklı olduğu bilinmektedir. Fakat bunun yanında Dünya sağlık örgütü (WHO) ve ilgili uzmanların çalışmalarında yapısal ve edinilmiş nedenler şeklinde bir sınıflama da yaptıklarını da görmekteyiz. Genetikle alakalı sorunlar, kalıtsal bozukluklar, kromozom sorunları yapısal nedenler başlığı altında ele almışlardır. Bunun da çok farklı sebeplerle doğum öncesi, sırasında ve sonrasında olumsuz durumlarla karşılaşmaları şeklinde ifade etmişlerdir (Özen, 2012, s.5).

Annenin hamilelik süreci boyunca geçirdiği hastalıklar, radyasyona maruz kalma, alkol ve uyuşturucu kullanımı, eşler arasındaki kan uyuşmazlığı gibi hususlardır. Ayrıca doğum sırasındaki anormallikler, bebeğin yere düşürülmesi, ters gelmesi ve doğum sonrasında travmalar, kazalar beslenme yetersizliği gibi etmenler de çevresel etmenler (doğum sonrası) olarak değerlendirilmiştir (Özen, 2012, s.5).

Engel Türleri

Araştırma kapsamında özel eğitime ihtiyacı olan birey tabiri kullanılmakla beraber alan yazına bakıldığında genel olarak “engelli” tabirinin kullanıldığı ve özel eğitime ihtiyacı olan birey ile eş değer olduğu görülmüştür. Toplum içinde engelli denildiği zaman algısal olarak herhangi bir organın görevini az yerine getirmesi şeklinde bilinmektedir. Engellilik durumu doğuştan olabildiği gibi sonradan da meydana gelen bazı durumlarda, kişiler engelli bir birey olabilmektedir. Ülkemizde de çok farklı sebeplerle ve farklı türlerde engelli bireylerimiz mevcuttur. Engel çeşitlerinin sürekli artan ve dinamik yapısının olduğu da söylenebilir.

- **Zihinsel Engelli Bireyler:**

Normalin altında zihinsel işlevlerde bulunan, uyumsal noktalarda sorunlar yaşayan ve gelişim süreçleri içinde bu durumdan etkilenen bireylere zihin engelli birey denir (Eripek, 2005,s.8). Literatürde “Mental Retardasyon” olarak dile getirilen zihinsel engellilik grubuna “Down Sendromlu bireyler de” girmektedir.

- **Ortopedik Engelli Bireyler:**

Yapılmış olan tüm tedavi ve fizik tedavi çalışmalarına rağmen vücudunun iskelet ve kas sisteminin normal görevlerini yerine getirmemelerinden ötürü eğitim ve öğretim faaliyetlerine yeterli düzeyde katılamayan bireylere denir (Usta,1992,akt: Yorulmaz,2010,s.10). Bu durumda serebral palsi, spastik hastalar, felçliler, spina bifida gibi rahatsızlığı olanlar ortopedik engelli olarak nitelendirilmektedir.

- **Süreğen Hastalığı olan Bireyler:**

Bireylerin günlük hayatına idame ettirmesine veya gerçek performansını göstermesine engel olan, bakım ve tedavisi sürekli olan hastalıklara süreğen hastalıklar adı verilmektedir. Bu hastalığı taşıyan kişilerde süreğen hastalığı olan kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu hastalıklara örnek verecek olursak; HIV, üreme organları ve idrar yolları hastalıkları, cilt ve deri hastalıkları, kalp, damar hastalıkları, ruhsal bozukluklar girmektedir (Davut, 2011,akt: Tınar, 2018).

- **Görme Engelli Bireyler:**

Bireyin kısmen veya tamamen bir veya iki gözünde görme bozukluğu ya da görme kaybı olan bireylere görme engelli bireyler denilmektedir. Toplum arasında sıklıkla rastladığımız göz protezi olan bireyler, gece körlüğü veya renk körlüğü olan bireylerde görme engelli bireyler kategorisinde yer almaktadır, çünkü söz konusu bireylerdeki bu durumlarda görme bozukluğu olarak nitelendirilmektedir (Tınar,2018).

- **İşitme Engelli Bireyler:**

İşitme engeli olan çocuklar, bazı sesleri duyan ancak işitme seviyesi konuşmaları anlayacak kadar yeterli olmayan bireylerdir (Cavkaytar ve Diken, 2005).

- **Otistik Engelli (Otizmli) Bireyler:**

Kendini en çok iletişimde sınırlılık, ilgi alanları kısıtlılığı gibi doğuştan gelip ömür boyu etkileri devam eden gelişimsel bozukluk olarak ifade edilir. Toplum içinde daha çok hastalık olarak lanse edilmekle beraber sebebi hala tanımlanamayan bir gelişimsel geriliktir. İletişimde sınırlılıkla beraber dilsel ve sosyal alanlarda da sorunlar yaşamaktadırlar. İfade edici dilde sorun yaşamakla beraber alıcı dilde de sorun yaşamaktadırlar. Genel olarak iletişim, sosyal, kişilerarası iletişim alanında sorun yaşamakla beraber kısıtlı bir ilgi alanları mevcuttur (Gülşen, Akdur, Angın vd.2016,s.11,akt: Tınar, 2018).

- **Konuşma Engelli Bireyler:**

İletişimde sözel, sözel olmayan ve grafik kullanarak konuşma da yetersiz kalan kişilere konuşma engelli bireyler denilir. Konuşma da kendini gösteren bu durum bireylerin hayatının her anını olumsuz etkileyebilmektedir. Aynı zamanda konuşmada görülen bu durum işitsel anlamda da zamana bağlı olarak azalma ve işitme de sorun çıkarma noktasına kadar gelebilmektedir.

Konuşma engelinin tıpla alakalı sebebi olabileceği gibi alakasız da olabilir. Konuşma engeli tek başına görülebilirken başka engel gruplarıyla da görülme durumu vardır. Bu engel durumu da çoklu veya karma engel olarak nitelendirilmektedir (Tınar, 2018).

Özel Eğitim Uygulamaları

Özel eğitim eğitimi verilirken ve uygulamalar yapılırken en temel esaslardan birisi en az sınırlandırılmış ortamlarda eğitim süreçlerinin yürütülmesidir. Özel eğitimde uygulanan eğitim metotlarına bakıldığında en az sınırlandırılmış ortam olarak tam zamanlı kaynaştırma karşımıza çıkmaktadır. Tam zamanlı kaynaştırmaya uygun olduğu belirlenen öğrenciler kaynaştırma öğrencisi olarak eğitim almaktadırlar. Fakat tam zamanlı kaynaştırmaya uygun olmayan veya bu eğitimden gerekli faydayı alamayan öğrenciler için ilgili Bakanlık 5580 sayılı kanuna dayanarak her tür ve kademede okullar açmaktadır.

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin yeteneklerini ve ilgilerini ortaya çıkarmak ve en iyi şekilde kullanmalarını sağlayarak toplumda en az sorunla karşılaşmaları için en az sınırlandırılmış ortamlarda eğitim görmeleri uygun görülmektedir. Tam zamanlı kaynaştırma öğrencileri zamanının tamamını genel eğitim içerisinde geçirirken, yarı zamanlı kaynaştırmada ise yeteneklerinin ve başarı düzeylerinin fazla olduğu derslerde genel eğitim içinde eğitim almaktadırlar. Ülkemizde tersine kaynaştırma denilen olgu yasalarda mevcut olmakla beraber uygulamada çok az rastlanılmaktadır. Tersine kaynaştırmada da normal gelişim gösteren bireyler istedikleri özel eğitim okulunda eğitim alabilmektedir. En az kısıtlayıcı ortam hiyerarşisinde tam zamanlı kaynaştırma ve yarı zamanlı kaynaştırmadan sonra rehberlik araştırma servislerinde mevcut olan Özel

Eğitim Değerlendirme Kurulu kararıyla kaynaştırmaya uygun bulunmayan öğrenciler özel eğitim sınıflarına yerleştirilmektedirler.

Özel eğitim sınıflarından da engel türleri ve engel oranlarının fazlalığıyla sebebiyle eğitim alamayan özel eğitime ihtiyacı olan bireyler, ilgili Bakanlığın açmış olduğu farklı tür ve kademelerdeki özel eğitim okullarına yerleştirilmektedirler. Özel eğitim okullarında engel türlerine göre programlar uygulanmakla beraber farklı programlarda uygulanabilmektedir (Selvi, 2016). Bu durumda en az sınırlandırılmış ortamın son halkasını farklı engel türlerine özgü de olabilen özel eğitim okullarından oluşmaktadır.

Tam Zamanlı Kaynaştırma:

Özel eğitim değerlendirme komisyonu raporuna göre, özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler tüm okullarda ve eğitim kademelerinde tam zamanlı kaynaştırma öğrencisi olabiliyor. Kaynaştırma eğitimi alan öğrenciler akranları ile aynı sınıfta eğitim almaktadırlar. Öğrencilerin eğitim aldığı okulun müfredatı ve müfredatı ışığında hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim programları hazırlanarak öğrencilerin eğitim alması tam zamanlı kaynaştırma uygulamasıdır. Özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler verilen eğitimi tamamladıklarında akranlarıyla aynı diplomayı alırlar.

Tam zamanlı kaynaştırma uygulamalarının yapıldığı okullarda özel eğitime ihtiyaç duyan bireyler için gerekli düzenlemeler yapılır. Gerekli görüldüğü takdirde destek eğitimi sağlamak adına destek odaları açılır. Aynı zamanda öğrencilerin eğitim aldığı sınıflarda kaynaştırma öğrencileri maksimum iki öğrenci olmakla birlikte, oranlar ve öğrenci sayılarının detayları ilgili mevzuatlarda bulunmaktadır. Ayrıca tam zamanlı kaynaştırma uygulanan okullarda BEP geliştirme birimi olmak zorundadır (Ö.E.H.Y, 2018).

Yarı Zamanlı Kaynaştırma:

Yarı zamanla kaynaştırma uygulamalarında özel eğitim gereksinimi olan öğrencinin öğrencilik kaydı, özel eğitim sınıfında olmakla beraber, öğrencinin başarılı olacağı düşünölen derslerde kaynaştırma sınıflarında eğitim almaktadırlar (Ö.E.H.Y,2018). Asıl amaç normal gelişim gösteren bireylerle özel eğitime ihtiyacı olan

bireylerin birlikte eğitim almasıdır. Eğitim almanın yanında topluma kolay uyum sağlama, sosyal alanlarda gelişim göstermek de esas amaçlardandır (Bağatur,2016).

Özel Eğitim Sınıfı:

Rehberlik Araştırma Merkezlerinde bulunan Özel Eğitim Değerlendirme Kurulunun vermiş olduğu rapor doğrultusunda özel eğitim sınıfı eğitim kararı alan özel eğitime ihtiyacı olan bireyler, il ve ilçelerde bulunan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği teklifi Valilik oluruyla resmi ve özel kurumlarda açılan özel eğitim sınıflarında eğitim alırlar.

Açılan özel eğitim sınıfları yerleşim yeri, engel türü gibi hususlarla açılma kararı verilir. Bu sınıflarda öğrenciler için hazırlanmış olan bireyselleştirilmiş eğitim planları doğrultusunda eğitim verilmektedir. Buna ek olarak işitme ve görme problemi olan öğrenciler özel eğitim sınıflarında ilkokulu tamamladıktan sonra 5. Sınıftan itibaren tam zamanlı kaynaştırma yoluyla normal gelişim gösteren bireyleriyle eğitim alırlar (Ö.E.H.Y, 2018).

Özel Eğitim Okulu:

Özel eğitime gereksinimi duyan bireyler için Özel Eğitim Hizmetleri Kurulu teklifi ve Valilik kararıyla özel eğitim okulları açılmaktadır. Bu özel eğitim kurumları engel türlerine göre veya sadece bir engel türü için de açılabilmektedir (Ö.E.H.Y,2018). En az sınırlandırılmış ortamın son halkası özel eğitim okullarıdır.

Yapısı gereği özel eğitim okullarının özel eğitime ihtiyacı olan bireyleri normal gelişim gösteren bireylerden daha da uzaklaştırdığı ve ilerleyen zamanlarda özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin topluma uyum sağlamada, iş hayatına girmede, iletişim becerilerini kazanıp sosyal bir birey olma da eksiklikler yaşadığı gözlenmektedir. Bu yüzden özel eğitim okulları en çok sınırlandırılmış ortam olarak özel eğitimde karşımıza çıkmaktadır.

Özel Eğitim Kurumları

Özel eğitim eğitimi verilirken ve uygulamalar yapılırken en temel esaslardan birisi en az sınırlandırılmış ortamlarda eğitim süreçlerinin yürütülmesidir. Özel eğitimde

uygulanan eğitim metotlarına bakıldığında en az sınırlandırılmış ortam olarak tam zamanlı kaynaştırma karşımıza çıkmaktadır. Tam zamanlı kaynaştırmaya uygun olduğu belirlenen öğrenciler kaynaştırma öğrencisi olarak eğitim almaktadırlar. Fakat tam zamanlı kaynaştırmaya uygun olmayan veya bu eğitimden gerekli faydayı alamayan öğrenciler için ilgili Bakanlık 5580 sayılı kanuna dayanarak her tür ve kademede okullar açmaktadır.

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin yeteneklerini ve ilgilerini ortaya çıkarmak ve en iyi şekilde kullanmalarını sağlayarak toplumda en az sorunla karşılaşmaları için en az sınırlandırılmış ortamlarda eğitim görmeleri uygun görülmektedir. Tam zamanlı kaynaştırma öğrencileri zamanının tamamını genel eğitim içerisinde geçirirken, yarı zamanlı kaynaştırmada ise yeteneklerinin ve başarı düzeylerinin fazla olduğu derslerde genel eğitim içinde eğitim almaktadırlar. Ülkemizde tersine kaynaştırma denilen olgu yasalarda mevcut olmakla beraber uygulamada çok az rastlanılmaktadır. Tersine kaynaştırmada da normal gelişim gösteren bireyler istedikleri özel eğitim okulunda eğitim alabilmektedir.

En az kısıtlayıcı ortam hiyerarşisinde tam zamanlı kaynaştırma ve yarı zamanlı kaynaştırmadan sonra mevcut olan Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu kararıyla kaynaştırmaya uygun bulunmayan öğrenciler özel eğitim sınıflarına yerleştirilmektedirler. Özel eğitim sınıflarından da engel türleri ve engel oranlarının fazlalığıyla sebebiyle eğitim alamayan özel eğitime ihtiyacı olan bireyler, ilgili Bakanlığın açmış olduğu farklı tür ve kademelerdeki özel eğitim okullarına yerleştirilmektedirler. Özel eğitim okullarında engel türlerine göre programlar uygulanmakla beraber farklı programlarda uygulanabilmektedir (Selvi, 2016).

KKTC Milli Eğitim Kanununun 44. Maddesine kapsamında, özel eğitim kurumları KKTC, Milli Eğitim Kanunu hükümlerine doğrultusunda uygulanır. Özel bir plan uygulayan ayrı bir okul olarak ya da diğer eğitim kurumlarındaki özel sınıf ya da gruplardan oluşmaktadır. Özel eğitimdeki öğrenim ortamları kısıtlama seviyeleri en az olandan en çok olana doğru özel yatılı eğitim kurumlarından özel eğitimdeki eğitim ortamına doğru sıralanmıştır (Aral ve Gürsoy, 2007):

- Yatılı okul.
- Ev ve hastane ortamları,

- Özel öğretim okulu,
- Özel öğretim sınıfı,
- Kaynak oda,
- Gezici öğretmen,
- Normal sınıf- Danışman öğretmen,

Doğu (2017) yaptığı araştırmada özel eğitim kurumlarını iki grupta sınıflandırmıştır.

Bunlar:

i) Bağımsız okullardaki özel eğitim uygulaması: görme engelli ilkokul / lise, işitme engelli ilkokul, ortopedik engelli ilkokul, eğitilebilir ilkokul, işletme okulu, eğitim ve uygulama okulu, mesleki eğitim, otistik çocuklar için eğitim, bilim ve sanat merkezleri ve hastane okulu.

ii) Normal okullardaki özel eğitim uygulamaları: Özel eğitim sınıfları veya kaynaştırma,

Özel Eğitim Kurumları Koşulları

Özel eğitimi istenilen düzeye çıkarmak, erken eğitime başlamak ve hizmet sunumu, bütünlük, süreklilik (idari düzenlemeler dahil), eğitim ortamının organizasyonu ve uygun yöntemler gibi hususları dikkate almak için her çocuğun eğitim hakkına sahip olmasını sağlamak, ekipman desteği sağlamak, eğitim ve personel istihdamı prensiplerine dikkat etmek gerekmektedir (Aral ve Gürsoy, 2007).

Özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar ve bireyler, normal çocuklar ve bireylerle aynı eğitim hakkına sahiptir; özel yeteneklere, uygun fiziksel özelliklere ve özel yeteneklere sahip özel eğitim kurumları ve iyi eğitim programları uygulayan uzmanlar mümkündür (MEB, 2014).

Çevreyi güzelleştirecek özel eğitim kurumlarında, en az kısıtlayıcı eğitim ortamı ilkesine dayalı, çocukları en az aynı düzeyde akranlarından ayırarak ve sıradan akranlarına eşit eğitim siteleri düzenleyerek kaliteli eğitim vermeleri gerekir. Eşit eğitim fırsatları sunulmalıdır. Bu kurumların projeleri planlanırken özel ihtiyaç sahibi kişilerin engellilik türü, yaşı ve gelişimsel özellikleri dikkate alınmalıdır (Aydın, 2017).

Okullarda Kriz Yönetimi Süreci

Okulun yaşadığı kriz durumları diğer kriz durumlarından ayrı olarak saklanır. Bunun nedeni ve onu önemli kılan şey, okuldaki krizin sosyal korumadan sorumlu çocukları içermesidir. Toplumda çocuklar korunmazsa, kendilerini savunmasız hissedecekler ve güvenlerini kaybedecekler. Okul insanlara gençliği, çocukluğu ve masumiyeti hatırlatıyor. Bu nedenle toplumun en önemli kurumu olarak okulun yaşadığı kriz çok önemlidir (Savcı, 2008; Damiani, 2006).

Okul krizi, ani (genellikle beklenmeyen) bir durumun okul topluluğunun büyük bir bölümünde büyük ve geniş kapsamlı bir etkiye sahip olduğu ve genellikle ciddi yaralanmalara veya ölüme neden olduğu bir durum veya olay olarak tanımlanır. .

Eğitim kurumlarında kriz yönetimi, okulun bir an önce eski dengesine ve işleyişine kavuşması için belirli krizleri önlemek, krizlerin olumsuz etkilerini en aza indirmek ve etkili stratejiler formüle etmektir. Bu süreç içerisinde, krizlerin doğa ve bireyler üstündeki etkisini yok etme ve bunlardan ders çıkararak başka krizlere hazırlanma çabalarını içerir (Sayın, 2008).

Okulun krizde yaşadığı kaotik ortamda herkes krize karşı mücadele edecektir. Planlama ve işbirliği teşkilatının çalışmalarının konumu ve bu çalışmaların başarısı yöneticinin liderliği ile ilgilidir (Ulutaş, 2010).

İç ve dış etkenlerin neden olduğu krizler, eğitim sürecini, okulun işleyişini, okuldaki bireyleri, okul atmosferini ve okul onurunu bozabilir. Gerekli önleyici tedbirler alınmazsa okullar olumsuz etkilenecek, olumsuz etkiler her zaman risk faktörü olacak ve bu riskler krizleri tetikleyecektir. Eğitim kurumları da tüm kuruluşlardaki gibi yaşanılacak krizleri önleme ya da en aza indirebilme için kriz yönetimine yönelik yapılan araştırmalara önem vermektedir (Sayın, 2008).

Kriz planlaması, yönetimi ve müdahalesinin başarılı olabilmesi için okul yöneticilerinin büyük görevler düşmektedir. Yapılaması gereken çalışmalar içerik olarak belirli farklılıklar gösteriyor olsa da, okulun seviyesi, yeri, büyüklüğü ve bulunulan ortamda bulunan farklılıklardan etkilenmekte, fakat çoğunlukla benzer adımlar içerirler. Krizle başa çıkabilme, kriz müdahale planı ve krize müdahale sürecinde sergilenen faaliyetler eğitim ortamındaki kriz durumu ile ilgili yapılması gerekenler eğitim çalıştayında (2010) sıralanmıştır:

- Kriz sırasında kimin sorumlu olduğunu belirleme,
- Bir kriz müdahale ekibi kurma,
- Yöntemleri ve politikaları açık ve tutarlı bir şekilde tanımlama,
- Kriz müdahale ekiplerine eğitim verilme,
- Krize müdahalede bulunma ve ilk yardım konularında eğitim almış okul personelini listeleme
- Acil ve yardım gereken durumlarda ihtiyaç duyulan malzemelerin listelenmesi ve sağlanması,
- Gerekirse, polis memurlarıyla iletişim kuracak olan görevli birini seçme,
- Basın mensuplarıyla iletişime geçecek görevli seçimi ve gerekirse basın mensuplarının çalışabileceği ortamı belirleme,
- Diğer kaynak grupları ve çevre sağlığı kurumları ile sürekli iletişimi sürdürme,
- Okuldan sonra veya hafta sonları kriz ekibi üyeleriyle eğitim ve planlama toplantıları düzenleme ve bir ön telefon ağı kurma,
- Kriz durumu hakkında bilgi sağlamak için duyuru şablonları hazırlama,
- Tehlikeli durumlarda sınıfları korumak için bir plan yapma,
- Meydana gelen kriz durumunda uyarılar vererek kriz anlarını prova etme,
- Okul Aile Birliği veya Okul Koruma Derneklerinin kriz durumunda kriz ekibi üyelerine nasıl yardım sağlayacaklarını belirleme,
- İş başında measi saatleri içerisinde kriz müdahale konularına ilişkin toplantılar ve eğitimlerin düzenlenmesi böylelikle evrensel katılımın sağlanması.

Ek olarak, bütün öğretmenlerin yanısıra yetkililer, otobüs şoförleri, kafeterya sorumluları ve okul personeli kriz planını anlamalıdır. Ayrıca özellikle okul servisi görevlilerinin, gereken durumda krize katılabileceklerinin daha önceden farkında olmalıdır.

İlgili Araştırmalar

Önder (2007) çalışmasında kaynaştırma uygulayan tüm sınıf öğretmenleri herhangi bir özel eğitim programına katılmadıklarını belirtirken, bazı öğretmenler sınıfa kabul etmeden önce özel ihtiyaçları olan öğrenciler hakkında detaylı bilgi toplamadıklarını belirtmişlerdir. On üç öğretmen, kaynaştırma öğrencilerini sınıfa

yerleştirilmesinin öncesinde kaynaştırma öğrencilerinin nitelikleri ile ilgili diğer öğrencilere bilgi aktarmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcı 17 öğretmen sınıftaki özel gereksinimi olan öğrencilere uyum sağlamaları için herhangi bir şey yapmadıklarını belirtirken, geri kalan 12 öğretmenin sınıfta bazı küçük değişiklikler yaptıkları sonucuna varmıştır.

Vural ve Yıkılmış (2008) tarafından yapılan araştırmanın amacı, kaynaştırma sınıf öğretmenlerinin öğretime uyumluluğuna ilişkin araştırmayı belirlemektir. Araştırmanın sonuçlarına göre kaynaştırma sınıflarındaki öğretmenlerin eğitim ortamı düzenlemesindeki sıraya dikkat ettikleri ancak diğer çevresel düzenlemelere yer vermedikleri ortaya çıkmıştır. Öte yandan amaç uyarlamasında ise basitleştirdikleri, temel hedefi benimsedikleri, seviyeye uygun hedef ve diğer hedefler belirledikleri, ancak bunlara yönelik bir plana bağlı olmadığı sonucu çıkmıştır. Kullanılan yöntemlerin dramatizasyon, soru-cevap ve gösteriye odaklandığını sonucuna varmıştır.

Metodolojik uyarlamaların ağırlıklı olarak kaynaştırma öğrencilerinin etkinlik araştırması ve soru-cevap yöntemlerinde gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Kaynaştırma sınıflarındaki çoğu öğretmenin öğretim materyallerine uyum sağlamadığını gözlemlemiştir. İçeriğin hazırlanmasını ve sunumunu uyarladıklarını söylemelerine rağmen, uygulamayı hazırlık yapmadan değiştirmeye karar verdikleri ve kısıtlı kaldığı ortaya çıkarılmıştır. Kaynaştırma sınıf öğretmenleri çoğunlukla sözlü sınavlar, test etme ve gözlemsel ölçme ve değerlendirme tekniklerini kullandıkları sonucuna varılmıştır. Kullandıkları ölçme ve değerlendirme teknikleri arasında sözlü sınavlarda ve performans ödevi ve uyarlamalı çalışmaların daha fazla ütüde durdukları görülmüştür.

Kuşu (2011), öğretmenlerin ve velilerin ilköğretime kaynaştırma eğitime yönelik tutumlarının öğrencilerin temel akademik becerileri, dil gelişimi ve çoklu becerileri (yani temel akademik beceriler ve alt boyutları) üzerindeki etkisi başlıklı araştırmasında öğretmenin tutumunun bu değişkenlere göre değişmediği sonucuna varmıştır. Bir kez daha bu öğrencilerin temel akademik ve dil gelişim becerilerinin ebeveynlerinin tutumlarıyla ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırmada, ebeveynlerin kaynaştırma eğitime yönelik tutumları olumlu yönde arttıkça, öğrencilerin temel akademik becerilerinin de arttığı, olumlu tutum düzeyleri azaldıkça beceri düzeylerinin de düştüğü bulunmuştur.

Avcıoğlu (2012) yaptığı araştırmada zihinsel engelli oğrencilerin araç ve gereç kullanımına ilişkin sınıf oğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak ve amaçlı örneklem yöntemi doğrultusunda göre belirlenmiş olan 20 zihinsel engelli sınıf oğretmenlerinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. 10 sorudan oluşan yarı yapılandırılan görüşme formu veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Betimsel analiz yöntemi araştırmanın veri analizinde kullanılmıştır. Araştırma oğretmenlerin; müfredatta ekipman kullandıklarını; eğitimi görsel olarak desteklediğini, konuları özel kıldığını, yaparak renmelerini ve deneyimlemelerini sağladığını, dikkat çekip dikkatleri müfredatta çekerek renmeyi kolaylaştırdığını ortaya çıkar mıştır. renmenin keyifli ve kolay hale gelmesinin oğrencilerin başarı oranını artırdığı ve oğretmenlerin üzerindeki yükü büyük lde azalttığı sonucuna varılmıştır. Araştırmanın sonuçları oğretmenlerin derste çeşitli araç ve gereçlere ihtiyaç duyduklarını, gerekli donanımları belirli oranda elde ettiklerini ve gerekli donanımları satın alırken sorunlarla karşılaştıklarını göstermektedir.

Tufan ve Yıldırım (2013), araştırmalarında özel eğitim kalitesine yönelik ipuçlarının içerdiği bir çalışma yapmışlardır. Okul ncesi oğretmenlerinin, erken müdahale ve kaynaştırma gibi kavramlara ilişkin bilgi düzeyleriyle sınıfta oğretme uyarlamalarını incelemek araştırmanın amacını oluşurmaktadır. Bu çalışmanın araştırma ekibinde, 24-36 yaşları arasında ve minimum 2 yıl oğretmen tecrübesi olan 7 okul öncesi oğretmeni yer almaktadır. Bu araştırmada, veri toplamak için nitel araştırma yöntemleri ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniklerini kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizi için içerik analizi uygulanmıştır. Bu araştırmanın sonucu, çoğu oğretmenin kaynaştırma yaklaşımının engelli çocukları aynı ortama yerleştirmek ve engelsiz akranlarıyla etkileşimde bulunmak olduğuna işaret etmesidir. Araştırma sonucu dikkat çeken bulgu, görüşme yapılan iki oğretmenin uyarlanabilirlik oğretme konusunda çok fazla bilgiye ve fikre sahip olmadıklarını belirtmesidir. Çalışmanın sonuçları, anaokulunun fiziksel ortamının, özel ihtiyaçları olan çocukların rahat ve etkin kullanılabilmeleri için özelliklerine göre düzenlenmesi gerektiğini ve bu tavsiyenin kaynaştırma uygulamalarının etkinliğini daha da artırabileceğine işaret etmektedir.

Balcıoğlu (2013) tarafından yapılan araştırmanın amacı, kaynaştırma eğitimi ve özel eğitim veren ilkretim okullarının yönetici, oğretmen ve velilerinin görüşlerini

belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemleri kullanılmış ve 2011-2012 öğretim yılında Lefkoşa, Girne ve Güzelyurt'daki devlet özel eğitim okullarında ve devlet ilkokullarında görev yapan okul yöneticileri, öğretmenleri ve velileri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada yöneticiler, kayıt sırasında zorluklarla karşılaştıklarını, mali kaynaklarının yetersiz olduğunu, araç-gereç temini nedeniyle sorun yaşadıklarını belirtmiş, öğretmenlerin çoğu eğitim ortamının altyapısıyla ilgili çeşitli sorunları dile getirmişlerdir. BEP'in hazırlanmasında ve uygulanmasında ve ders materyallerinin bulunmasında sorunlar yaşadıklarını, kayıt döneminde velilerinin herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını, ancak sınıfta çok sayıda öğrenci olması nedeniyle çocuklarının yeterince ilgi görmediğini, ödevlerin yeterli ve çocuğun seviyesine bağlı olmadığını belirtmişlerdir.

Melek (2014) araştırmasında ilk ve orta dereceli okullar, özel eğitim merkezleri ve kaynak odalarından yararlanan özel gereksinimi olan öğrencilerin sosyal becerilerini, problem davranışlarını ve akademik becerilerini karşılaştırmıştır. Araştırma kapsamında, Gresham ve Elliot (1990) tarafından geliştirilen ve Sucuoğlu ve Özokçu (2005) tarafından Türkçeye çevrilen, 2013-2014 eğitim-öğretim yılında KKTC ulusal ilk ve orta okullarının kaynak odasında kullanılan bir sosyal beceri değerlendirme sistemi Ve özel eğitim merkezlerinde çalışan özel eğitim öğretmenleri. -Sosyal Beceri Değerlendirme Sistemi (SBDS) kullanılmış ve toplam 212 öğrencinin bilgisi alınmıştır. Öğretmen görüşlerine göre özel gereksinimi olan öğrencilerin sosyal becerilerinde, problem davranışlarında ve akademik yetenek puanlarında cinsiyet ve sınıf açısından farklılık olmadığı görülmüştür.

Aydın (2017) tarafından yapılan araştırmada amaç, özel eğitim uygulama okulları ve rehabilitasyon merkezlerinde özel eğitim hizmetlerinin verilmesinde karşılaşılan eğitim ve yönetim eksikliklerini ortaya çıkarmak ve bu eksikliklere çözüm sağlamaktır. Özel eğitim kurumlarında çalışan 10 yönetici ve 20 öğretmen tarafından yürütülen araştırmada, veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formları, araştırmacı günlükleri ve gözlemler kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçları, birçok sorun durumunun olduğunu gösteriyor ve bazı sorunların kişi ve kuruluşların çabalarıyla çözülebileceğine, ancak bazı sorunların ancak üst yetkililer tarafından çözülebileceğine işaret etmiştir.

Praisner (2003), çalışmasında okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitim özel gereksinimleri olan öğrencilere yönelik tutumlarını incelemiştir. Araştırmanın bulguları, özel ihtiyaçları olan kişilerle olumlu deneyime sahip yöneticilerin daha olumlu bir tutuma sahip olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucunda kaynaştırma eğitiminin uygulanmasının çok önemli olduğu ve okul yöneticilerine olumlu bir deneyim yaşatacağı belirtilmiştir.

Ee ve Soh (2005), özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklar için hangi derslerin daha etkili olduğunu belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada, özel eğitim öğretmenlerine çocukların görüşlerini, beceriler ve derslere ilişkin görüşlerini sormuşlardır. Araştırma sonuçlarına göre, özel gereksinimi olan çocukların daha yavaş eğitim aldıkları ve öğrencilerin öğrendiklerini genellemelerinin zor olduğu, bu nedenle sosyal yaşamlarında onlara yardımcı olacak bazı becerilerin kazanılmasının önemli olduğu belirlenmiştir. Bu becerilerin bir kısmı erken yaşlardan itibaren edinilmeli ve farklı ortamlardaki öğrencilere yaygınlaştırılmalıdır. Araştırma bulgularından biri de aynı zamanda araştırma sonuçlarında müfredatın akademik olarak pratik olması gerektiğidir. Bu, öğrencilere yalnızca bağımsızlıklarını ve istihdam edilebilirliklerini geliştirmeleri öğretilmemeli, aynı zamanda topluma entegre olmalarına yardımcı olacak karakter oluşturma becerilerini de öğretmelidir.

McKay (2012), yaptığı nicel araştırmada ilkökul öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine yönelik tutumlarını etkileyen faktörleri incelemiştir. Araştırma ayrıca özel değişkenlerin öğretmenler üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada 661 öğretmenin kaynaştırma eğitime yönelik tutumlarını araştırmak için 38 maddeden oluşan tutum anketi kullanılmıştır. Öğretmenlerin hoşgörüyeye yönelik tutumlarının özellikle daha ciddi sakatlıklar, olumsuz tutumlar, okul demografisi, yani okulun konumu, okulun yönetimi ve tutumu, okulun büyüklüğü gibi çeşitli değişkenler tarafından belirlendiği anlaşılmaktadır. Ancak öğretmenlerin engelli ve kaynaştırıcı öğrencilere yönelik farklı tutumlara sahip olduğu ortaya çıkmıştır. İlköğretim öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilere karşı olumlu tutumları olmakla birlikte, genel eğitimde özel gereksinimi olan öğrencilerin reddedilme ile karşı karşıya kaldıkları tespit edilmiştir. Kaynaştırma eğitime yönelik iletişim, cinsiyet, ırk, yaş ve eğitim düzeylerine ilişkin öğretmenlerin tutumlarında hiçbir fark olmadığı sonucuna varılmıştır.

Kocaman (2015), Özel eğitim okullarını okul yöneticilerinin karşılaştığı sorunların incelenmesine yönelik çalışmasında özel eğitim kurumlarını farklı açılardan incelemiştir. Araştırma pek çok yönü içerse de, mevzuat sorunları, kurumlar arası sorunlar, bürokrasi, personel sorunları, aile sorunları, teknik alandaki sorunlar gibi birçok konudan bahsedilmektedir. Araştırma sonucunda özellikle meslek okullarının içerik ve materyallerine işaret ederek bu konu ile ilgili ciddi sorunların olduğu belirtilmektedir.

Hyseni Duraku ve Nagavci (2020) yaptıkları çalışmada, Kosova'daki destek öğretmenlerinin, asistanların, terapistlerin, aktivistlerin, hizmet sağlayıcıların, engelli çocukların ve engelli çocukların ebeveynlerinin COVID-19 salgınının yayılması nedeniyle sorunlar yaşadığını, fiziksel mesafe dahil olmak üzere çok sayıda zorluk ve endişeyle karşı karşıya olduğunu ifade etmektedir. Okul kapanışları, uzaktan eğitime geçişler ve destek hizmetlerinin eksikliğine yönelik sıkıntıların yaşandığı sonucuna varmışlardır. Bu zorluklar, kilitlenmelerin, fiziksel mesafelerin ve öğrenme formatındaki bir değişikliğin yanı sıra diğer ekonomik ve bağlamsal faktörlerin, engelli çocuklar ve aileleri de dahil olmak üzere savunmasız gruplar üzerinde orantısız olumsuz etkilere sahip olabileceğini vurgulamaktadırlar.

BÖLÜM III

Yöntem

Çalışmanın bu bölümünde, araştırma sürecinde izlenen metodolojiyi somutlaştırmak için; araştırma deseni, süreç, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları, araştırmacı rolü, araştırmacı ortamı, katılımcılar, araştırmada kullanılan veri toplama araçları ve veri analizine yönelik bilgiler verilmiştir.

Araştırma Deseni

Bu araştırma, olgusal bir bilim modeli ile nitel bir araştırma yöntemine göre yürütülmektedir. Olgu bilimi araştırma modelinin amacı, bireyin deneyimini, fikirlerini ve ilgili anlamlarını ortaya koymaktır. (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Burada incelenecek olgu, özel eğitim kurumlarında görev alan ve özel eğitim bağlantılı sivil toplum örgütlerinde görevli yöneticilerin görüşleri ve özel eğitim alan engelli çocukların aileleri ile gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesidir. Yöneticilerle gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda eğitim kapsamında, engelli çocukların eğitim haklarının yönetsel davranışlar temelinde nasıl şekil aldığına ortaya konması hedeflenmiştir.

Bu araştırma, genelinde nitel araştırma deseni hakimdir. Nitel araştırma; nitel veri toplama yöntemlerini (gözlemler, mülakatlar ve belge analizi gibi) kullanan ve ardından algıları ve olayları doğal ve özgün bir şekilde ortaya çıkarmak için nitel bir süreç kullanan bir çalışmadır (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Nitel araştırma, sözcükler veya gözlemler gibi ölçülmesi zor olan niteliklere odaklanır ve bu niteliklerin yorumlanmasına ve analizine dayanır (Glesne, 2014).

Nitel araştırma, katılımcılara bunları kullanmanın birçok yolunu ve onları iyileştirmek için başka birçok alternatif yol sunan bir tekniktir. Nitel araştırma, sosyal yaşamın özelliklerini ölçmek için yeni kavramlar ve teoriler oluşturma sürecidir (Newman, 2003).

Bu çalışmada, 2018 yılında KKTC’de yaşayan çocukların sosyal yaşam içindeki mevcut durumunu tespit etmek adına gerçekleştirilen “Çocuklar Yaşadıklarından Öğrenirler” odak grup görüşmelerinden oluşan raporun döküman analizi de yapılmıştır. “Çocuklar Yaşadıklarından Öğrenirler” raporu içeriğinde;

- Engelli ve kimsesiz çocukların barınması,

- Engelli çocuklara toplumda sunulan destekler,
 - Engelli çocukların toplumdaki eğitim haklarının geliştirilmesi,
- Temalı başlıklar tez çalışmasıyla ilişkili bulunarak döküman analizi gerçekleştirilmiş ve daha detaylı sonuçlar elde edilmesine olanak sağlanmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev alan yöneticilerin görüşleri ve özel eğitim alan engelli çocukların aileleri ile gerçekleştirilen görüşmelerin değerlendirilmesidir.

Çalışma, KKTC’de özel eğitim kurumlarında ve yönetsel boyutta sahada aktif rol olan özel eğitim bağlantılı sivil toplum örgütlerinde 2019-2020 eğitim öğretim yılına denk gelen süreçte görevli 6 yöneticinin görüşleri ve çeşitli engel durumuna sahip çocuğu olan 20 aile üzerinden yürütülmüştür.

Çalışmaya katılanlar, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan tipik örnekleme ile belirlenmiştir. Glesne (2011), normal şartlarda neler olduğunu tespit etmek için çalışmada tipik vaka örneklemesinin kullanılabileceğine dikkat çekmiştir. Bu kapsamda özel eğitim kurumlarında görev alan ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev alan yöneticiler arasında gönüllülük ilkesine göre tespit edilen 6 yönetici ve çeşitli engel durumuna sahip çocuğu olan 20 aile çalışma grubuna dahil edilmiştir.

Katılımcıların kimlik gizliliği esasına bağlı kalındığından araştırma raporunda yer alan katılımcıların gerçek isimleri yerine araştırma dahilinde verilen kodlamalar kullanılmıştır. “Çocuklar Yaşadıklarından Öğrenirler” raporunda söylemleri yer alan katılımcılar OGK1, OGK2, özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev alan yöneticilerin söylemleri, YDG1, YDG2, çeşitli engel durumuna sahip çocuğu olan ailelerin söylemleri AK1, AK2 gibi kodlamalarla anılmaktadırlar. Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev alan yönetici katılımcıların demografik özellikleri Tablo 1’de gösterildiği gibidir.

Tablo 1.

Araştırmaya katılan özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticilerin demografik özellikleri

	Sayı	F
Cinsiyet Dağılımı		
Kadın	3	%50
Erkek	3	%50
Eğitim Seviyesi		
Lise	1	%10
Yüksek Lisans	3	%50
Doktora	2	%40
Meslek		
Yönetici Özel Eğitim	3	%70
Uzman MEB	1	%10
Avukat	1	%10
Ev hanımı	1	%10
Çalışma Alanı		
Özel Eğitim	3	%50
STK	3	%50

Veri Toplama Aracı

Yöneticilerden oluşturulan çalışma grubuna, veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen, formun nasıl doldurulacağına dair yönergeler ve katılımcılar hakkında kişisel bilgiler içeren yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılan görüşme formu, araştırmacının amacına doğrultusunda uygunluk, açıklık, anlaşılabilirlik ve netlik bakımından uzman iki akademisyene ve bir dil bilgisi uzmanı görüşüne sunulmuş daha sonrasında son şekli verilmiştir. Bu yöntemle kullanılan ölçme araçlarının kapsamı ve etkinliği sağlanır. Ölçme araçlarının kapsamı ve görünüm etkililiğinin uzman görüşlerine dayalı olarak değerlendirilebileceği belirtilmiştir. (Büyüköztürk, 2012).

Ailelerden oluşturulan çalışma grubuna ise, veri toplama aracı olarak, araştırmacı tarafından geliştirilen, kişisel görüş formu kullanılmıştır.

Araştırmanın örneklemini, 2019-2020 yılları arasında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan 6 yönetici ve 20 aileden oluşmaktadır. Veri toplama aracı olarak kişisel görüş formu kullanılmıştır. Görüşme formu hazırlanırken literatür kullanılarak taslak bir form oluşturulmuştur. Gerekli görüşme formları üzerinde iki uzmanının görüşleri oluşturulmuş, görüşlerine göre düzenlemeler yapılmış ve sorunun anlaşılmasını kolaylaştırmak için Türk dili uzmanlarının görüşleri alınmıştır. Son olarak, görüşme formundaki soruların amacına ulaşp ulaşmadığını ve anlaşılabilir olup olmadığını belirlemek için bir pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerin ardından uzman görüşleri alınmış, görüşme formuna son şekli verilmiş ve veri toplama süreci başlamıştır.

Araştırma görüşme formu, iki bölümden oluşmaktadır. Formun birinci kısmında araştırmacıların kişisel bilgilerine bağlı cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, meslek, çalışma yaşamına ilişkin bilgiler yer alırken, ikinci kısımda çalışma grubunu oluşturan katılımcıların görüşleri ve önerilerinin alındığı sorular bulunmaktadır.

Engel durumuna sahip çocukları olan ailelere dernekler ve sivil toplum örgütlerin'de yönetici kişiler aracılığıyla kişisel görüş formu ulaştırılmış ve veri toplama sürecine dahil edilmişlerdir.

Tablo 2.

Araştırmaya katılan ailelerin demografik özellikleri

	Sayı	F
Ebeveyn Durumu		
Anne	18	90
Baba	2	10
Yaş dağılımı		
29-41 yaş	13	65
42-51 yaş	6	30
52 ve üstü	1	5
Eğitim Seviyesi		
Lisans	3	15
Lise	9	45
Ortaokul	2	10
İlkokul	5	25
Eğitim devam etmekte	1	5
Ebeveyn Mesleği		
Ev hanımı	15	75
Özel sektör	3	15
Memur	2	10
İkamet Edilen Yer		
Şehir	14	70
Köy	6	30
Engelli Çocuk Cinsiyet Dağılımı		
Kız	7	35
Erkek	13	65
Engelli Çocuk Yaş Dağılımı		
1-3 yaş	2	10
6-12 yaş arası	13	65
13-17 yaş arası	5	25
Gidilen Okul		
Devlet	15	75
Hem özel hem devlet	5	25

Veri Analizi

Bu araştırmada temel kavramları ve bu kavramlar arasındaki ilişkileri ortaya çıkarmak için içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. İçerik analizinin temel süreci, belirli kavram ve konular çerçevesinde benzer veriler toplamak ve bunları okuyucuların anlayabileceği şekilde organize etmek ve açıklamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

İçerik analizi yoluyla elde edilen kodu anlamak ve sınıflandırmak ve aynı konuya benzer kodu yazılmaktadır. Konular genel anlamlara göre kategorize edilir. Son olarak,

her bir soruya göre kategoriler verilir ve kategoriler niceliksel olarak frekans (yani frekans) ile verilir.

Araştırma sonuçları kategorilerini niceliksel olarak yansıtma sıklığı araştırmaya katılan yönetici sayısı tarafından belirlenmemekte, ifade edilen görüşlere göre önerilmektedir. Bu durumun nedeni, çalışmanın katılımcılarının bazı sorulara birden fazla kod (mesaj) yerleştirmeleri ve bazı soruların cevaplandırılmaması ile ilgilidir. Bu nedenle, tablodaki kategori sayısı hala bazı durumlarda katılımcı sayısından daha fazladır veya altındadır. Katılımcıların görüşlerini ifade etmek için genellikle bire bir alıntılar kullanılır. Katılımcıların adları gizlenmiş, görüşler italik ve tırnak işaretleri içinde bulunmaktadır.

Araştırmada elde edilen veriler yazıldıktan sonra içerik analizi ve analiz sonuçları ile tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Kategori; belirli bir konu altında analiz edilerek elde edilen kavramların sınıflandırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırma sonuçları kategorilerini niceliksel olarak yansıtma sıklığı araştırmaya katılan özel eğitim kurumlarında ve yönetsel boyutta sahada aktif rol olan özel eğitim bağlantılı sivil toplum örgütleri yöneticileri tarafından belirlenmemekte, ifade edilen görüşlere göre ortaya konulmuştur.

İçerik analizi yöntemi, verileri açıklayabilecek kavramları, gerçekleri ve ilişkileri elde etmek için kullanılır. İçerik analizi kapsamında elde edilen veriler derinlemesine incelenerek ve ortaya çıkan kavramlar mantıksal bir çerçeve içinde tanımlanıp açıklanmaktadır. İçerik analizinden elde edilen veriler dört aşamada analiz edilir. Bu aşamalar aşağıdaki gibidir:

1. Verilerin Kodlanması
2. Temaları Oluşturma
3. Verileri kod ve temalara göre düzenleyerek tanımlanma
4. Bulguların Yorumlanması
1. Verilerin Kodlanması

İçerik analizinin ilk aşamasında her katılımcıya bir numara atanmış ve görüşmenin kaydı metne dönüştürülmüştür. Araştırma çerçevesinde katılımcılardan elde edilen veriler analiz edilmiş, anlamlı kısımlara ayrılmış ve kavramsal anlam isimlendirilerek kodlanmıştır. Tüm veriler kontrol edildikten sonra, araştırma kavramsal çerçevesi ve

mülakat sorularına göre önceden hazırlanan kod listesi belirlenmiştir. Kod tablosu, veri düzenlemesinde anahtar bir listedir ve araştırma sorusu dışındaki veriler koda dahil edilmemiştir.

2. Temaları Oluşturma

Bu aşamada veri kodlamasında tanımlanan her kod ayrı bir kategori olarak kabul edilir ve ayrı bir konu olarak değerlendirilir.

3. Verileri kod ve temalara göre düzenleyerek tanımlanma

Bu aşamada katılımcıların görüşleri ve sorulara verdikleri cevaplar okuyucunun anlayabileceği basit bir dille açıklamaya çalışır. Katılımcıların görüşme notları tırnak işaretleri ve italik olarak verilmiştir. Ardından parantez içinde yanıtlayanın ait olduğu katılımcı kodlama ile belirtilir. Aşağıdaki kodlama sisteminin örnek bir açıklaması verilmiştir:

Örnek: “Aile katılımı.”(AK1)

AK: Engelli Çocuğa Sahip Olan Aile Katılımcı

AK1: Kodlamada 1. Katılımcı olarak kodlanmıştır.

4. Bulguların Yorumlanması

Araştırmacı bulguları detaylı biçimde açıklamış ve bazı sonuçlara ulaşarak bu sonuçları yorumlamıştır. Toplanan veriler nitel bir araştırma aşamasından geçerek yorumlar yapılarak ve bazı sonuçlar elde edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Geçerlilik ve Güvenirlilik

Çalışmanın güvenilirliğini sağlamak için, çalışmada ulaşılan altı başlık altında verilen görüşlerin tartışılan konuları temsil edip etmediğini doğrulayan uzman görüşlerine başvurulmuştur. Araştırmacı ve uzman tarafından, Miles ve Huberman (1994: 64) tarafından ortaya konulan formül kullanılmış ve araştırmanın güvenilirliği hesaplanması amacıyla temalarda yer alacak görüşlere yönelik değerlendirmeler karşılaştırılarak görüş birliği ve ayrılığı sayıları tespit edilmiştir,. Formül aşağıdaki gibidir;

Güvenirlilik = [Görüş birliği sayısı / (Toplam görüş birliği sayısı + Görüş ayrılığı)] X 100

Kodlama şemasının boyutuna ve kapsamına bağlı olarak, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasında bulunan tutarlılık % 90 veya daha yüksek olduğunda, gerekli

güvenilirlik seviyesini sağlayacaktır. Bu çalışma için özel olarak yapılan bir güvenilirlik çalışmasında% 92 anlaşma (güvenilirlik) sağlanmıştır.

Kodlama ve tematik süreçlerle hazırlanan veriler, sonuçlar bölümünde modeller biçiminde sunulmaktadır. Konu altında toplanan kodların sıklığını frekanslarla hesaplamalar yapılmış ve yorumlanmıştır. Nitel verilerin analizinde, analiz sırasında ortaya konulan toplam görüş sayısı gruptaki katılımcıların sayılarından farklı olabilir, çünkü katılımcılar çoklu konulara göre görüş bildirmişlerdir (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bu çalışmada temel kavramların ve bu kavramlar arasında bulunan ilişkilerin ortaya konulması amacıyla içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. İçerik analizinin temel süreci, belirli kavram ve konular çerçevesinde benzer veriler toplamak ve bunları okuyucuların anlayabileceği şekilde organize etmek ve açıklamaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırma İç ve Dış Geçerliliği

Elde edilen bulguların araştırma alt problemlerine dayanmaktadır. Bu bulgular temelde araştırmanın ana temasıyla ilgilidir. Veri toplama araçları oluşturulurken araştırmanın teorik çerçevesi göz önüne alınmıştır. Araştırma sorularının oluşturulması, veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve verilerin analizi ve yorumlanmasında kavramsal çerçeve ile bağlantı kurulmuş ve araştırma kapsamında nasıl bağlantı kurulacağı detaylı olarak açıklanmıştır. Araştırmacı veri toplama ve geliştirme sürecinde nesnel ve eleştirel bir yaklaşım benimsemişlerdir. Elde edilen verilerin ve bu verilerden elde edilen sonuçların çalışma ortamının gerçekliğini yansıtmayı yansıtmadığını kontrol etmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırmaya ait iç geçerlilik ortaya konulurken, dış geçerliliğe ait açılmada aşağıdaki gibidir.

Araştırma, sonuçların başka bilimsel çalışmalarda test edilebilmesi için gerekli incelemelere ve değerlendirmelere sahiptir. Araştırma sonuçlarının farklı ortamlarda test edilebilmesini sağlamak için araştırmacı, araştırmanın tüm aşamalarını detaylı bir şekilde açıklamaktadır. İleride bu araştırmanın konusunu inceleyecek kişiler, bu araştırmanın sonuçlarına göre çalışma ortamlarına kavuşabilirler ancak bu araştırmanın sonuçlarının genellenemeyeceği söylenmelidir. Araştırmacılar karşılaştırmalı vaka çalışması

modellerine dayanıyorlarsa, araştırma sürecini değerlendirebilir ve kendi araştırmalarına aktarabilirler (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırma İç ve Dış Güvenirliliği

Bu çalışmada araştırmacılar, veri toplama sürecinde özel eğitim kurumlarında ve yönetsel boyutta sahada aktif rol alan özel eğitim bağlantılı sivil toplum örgütlerinde görev alan yöneticilere ve çeşitli engel durumuna sahip çocuğu olan ailelerle mülakat sürecinde yönlendirme yapmaktan kaçınılmıştır. Araştırmacının amacı, katılımcıların araştırma sorusuna dayalı olarak tartışmalarını sağlamaktır. Araştırmada araştırmacılar verileri analiz ederek kodu, temayı ve kategoriye belirlemişlerdir. Araştırmada veri analizinin güvenilirliğini belirlemek için görüşme formundaki sorular uzman iki kişi tarafından değerlendirilmiştir. Araştırma konuları için konuların başlığı verilerek konular arasındaki tutarlılığı irdelenmiştir (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Hesaplama sonucu, veri işlemcileri arasındaki tutarlılığın %95 olmasıdır. Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak için kodlayıcılar arasında en az %70 fikir birliği yeterli kabul edilir (Hall ve Houten, 1983). Araştırmada veri analizinin güvenilir olduğu ve bu orandan daha yüksek bir tutarlılık yüzdeliğine ulaşılmıştır.

Çalışma, katılımcıların özelliklerini açıkça göstermektedir. Bu nedenle ileride bu çalışmada benzer çalışmalar yapacak kişiler bu özellikleri göz önünde bulundurabilir ve örnek verirken karşılaştırabilirler. Ayrıca araştırma verileri etik standartlara uygun biçimde saklanarak diğer araştırmacıların değerlendirilebilmesi sağlanacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Araştırmacının Rolü

Araştırmacı olarak çalışmada, sürecini yönetmek ve çözüm geliştirmek durumunda kalınan noktalarda bir takım saptamalar yaşanmıştır. Bu süreçte danışman ve uzman görüşüne sıklıkla başvurarak çalışmaya tekrardan yön verilmiştir.

Bu çalışmada veri toplama sürecinde, özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol alan özel eğitim bağlantılı sivil toplum örgütlerinde görevli yöneticilerle gerçekleştirilen görüşmelerde, engellilik kavramı noktasında araştırmacı ve yönetici katılımcılarla uzlaşmak zorunda kalınmıştır.

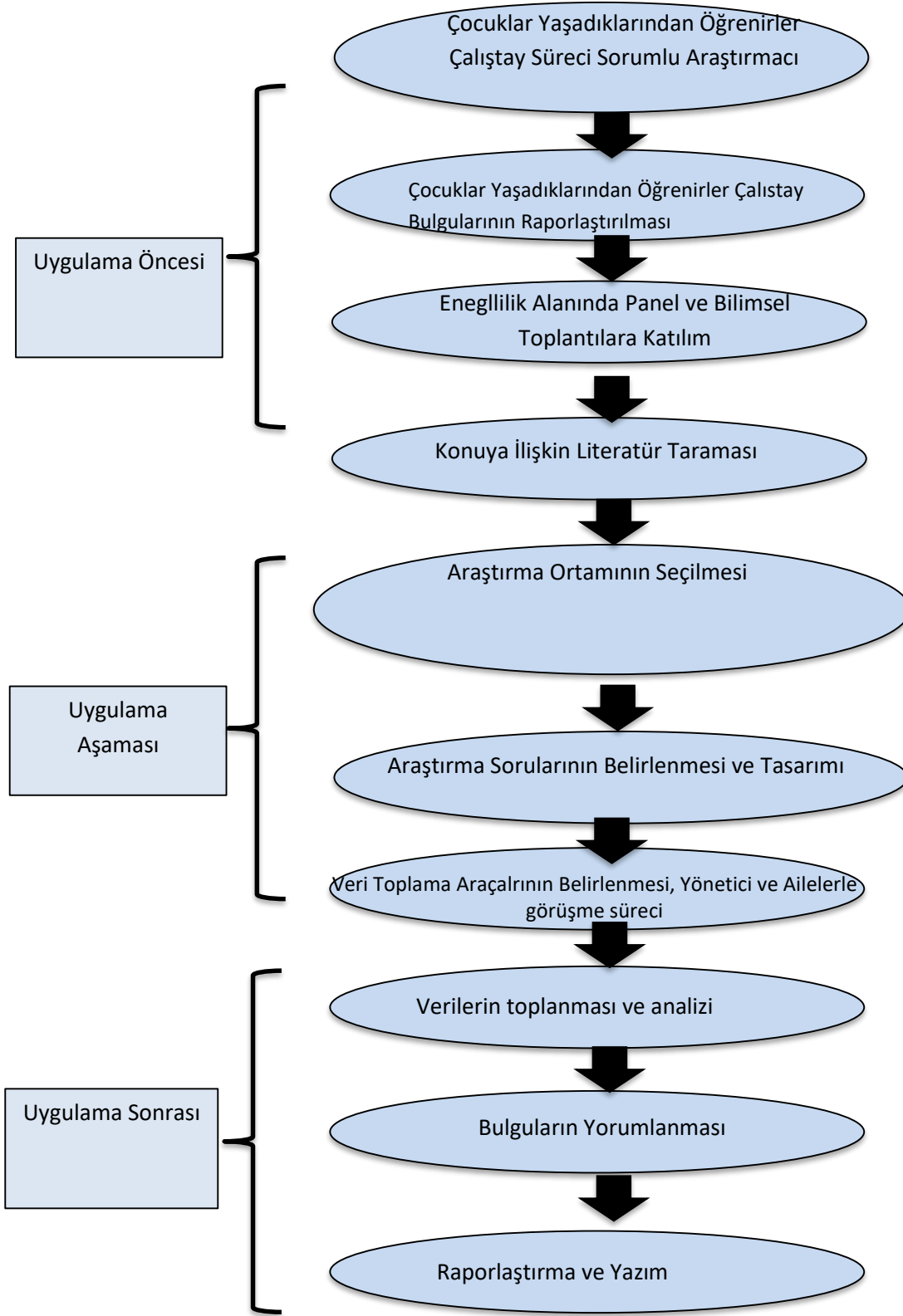
Literatürde genel tanım olarak kabul gören engellilik kavramı olduğundan farklı kavramların olasılığı mümkün görülmemiştir.

Engel durumuna sahip çocukları olan ailelerle yüz yüze derinlemesine görüşmeler hedeflenmiştir. Pilot araştırma sürecinde seçilen ailelerle gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcının çocuğa verdiği bakım ve çocuğu yalnız bırakamama gerekçesi ile çok sık bölünmüştür. Ayrıca görüşme süresinin uzunluğu nedeniyle süreç değiştirilerek kişisel görüş formuna dönüştürülmüştür.

Çalışma sürecinde, çeşitli engel durumuna sahip çocukları olan ailelerle yönetsel boyutta sahada aktif rol olan özel eğitim bağlantılı sivil toplum örgütleri ve dernekler aracılığıyla gerçekleştirilen görüşmelerde onam formuna ismini ve imzasını yazmaktan çekinen aileler olduğu saptanmıştır. Araştırmacı olarak, küçük bir toplum olmanın dezavantajının bir sonucunu yaşarken, onam forumları bulunmayan görüşmeler veri değerlendirme sürecine eklenmemiştir.

Veri toplama esnasında ise, görüşme gerçekleştirilen ortama uygun olarak sorular üretilerek artırılmış ve tüm katılımcılara tekrarlanarak aynı sorular sorulmuştur. Görüş belirten katılımcıların aktardıkları değerlendirilmiş ve bulgular kısmına eklenmiştir.

Araştırma kapsamında aşamalar ve sürecine ilişkin detaylar aşağıdaki şekil 1’de sunulmaktadır.

Şekil 1: Araştırmanın Süreci ve Gösterimi

BÖLÜM IV

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu kısmında katılımcıların sorulara verdikleri cevaplar temalar altında toplanarak irdelenmiştir.

Çocuklar Yaşadıklarından Öğrenirler Raporu Odak Grup Görüşme Bulguları

Tez araştırmasının başlangıç noktasını oluşturan 2017 yılında gerçekleştirilen çocuklar yaşadıklarından öğrenirler çalışma raporu çerçevesinde odak grup çalışmasında elde edilen “çocuk ve engellilik” bulguları kapsamında ortaya çıkan temalar irdelenmektedir. Odak grup çalışması kapsamında katılımcılara bu doğrultuda sorular yöneltilmiştir

KKTC’de Birey Olarak Çocukların Karşılaştığı Fırsatlar ve Engeller

“Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde birey olarak çocukların karşılaştığı fırsatlar ve engeller nelerdir?” sorusu katılımcılara yöneltilmiş ve bu konudaki görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Tablo 3’de katılımcı görüşleri sonucu ortaya çıkan temalar gösterilmektedir.

Tablo 3.

KKTC’de birey olarak çocukların karşılaştığı fırsatlar ve engellere yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Çocuklar İçin Fırsatlar		
Kendilerini ifade edebilecek ortamların olmasıdır	10	32
Çocukların özgür olmaları	4	14
Aile desteği	2	6
Çocukların maddi kaygı çekmemeleri	1	3
Tüm paydaşların ortak çalışması	1	3
Güven duygusu	1	3

Çocuklar İçin Engeller		
Ailenin bilinçsiz olması çocuğa yansır	3	9
Zararlı madde kullanımı	2	6
İletişimsizlik	2	6
Alt yapı	2	6
Şiddet	1	3
Zorbalık	1	3
Okul kaçamağı	1	3
Vandalizm	1	3
Toplam Görüş	32	100

KKTC’de birey olarak çocukların karşılaştığı fırsatlara yönelik katılımcı görüşleri, %32’si (N10) kendilerini ifade edebilecek ortamların olmasıdır, %14’ü (N4) çocukların özgür olmaları, %6’sı (N2) aile desteği, %3’ü (N1) çocukların maddi kaygı çekmemeleri, %3’ü (N1) tüm paydaşların ortak çalışması, ve %3’ü (N1) güven duygusu şeklindedir.

Katılımcıların çocukların karşılaştığı engellere yönelik ifadeleri ise %9’u (N3) ailenin bilinçsiz olması çocuğa yansır, %6’sı (N2) zararlı madde kullanımı, %6’sı (N2) iletişimsizlik, %6’sı (N2) alt yapı, %3’ü (N1) şiddet, %3’ü (N1) zorbalık, %3’ü (N1) okul kaçamağı, %3’ü (N1) vandalizm yönündedir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir;

“Şiddet, madde bağımlılığı, zorbalık, okul kaçamağı, vandalizm, okul-çocuk, aile – çocuk ve toplum iletişimi, değerler eğitimi geliştirilerek aşılmalıdır.” OGK1

“Çocuk için fırsatlar, özgür olmaları, maddi kaygı yok, kendilerini ifade edebilecek ortamların olmasıdır. Engeller, rekabetçi ortamdan dolayı alt yapının olmaması, kişisel gelişimlerini ortaya koyacak profesyonel alt yapının olmamasıdır.”

OGK4

“Eğitimde hoşgörü fırsat, engel ise, dışardaki ortam, zararlı madde kullanımı, içki, sigara, alkol, madde.” OGK7

“Bilinçsiz aileler çocuklar için engeldir. Ailenin bilinçsiz olması çocuğa yansır.”

OGK9

“Fırsat, Üniversitelerin, sivil toplum örgütlerinin ve tüm paydaşların ortak çalışması. Engel, kültürel olarak içselleştirdiğimiz şeyler eğitimle aşılır.” OGK12

Engelli Çocukların Toplumdaki Eğitim Hakkının Geliştirilmesi

Katılımcılara “*Engelli çocukların toplumdaki eğitim hakkını nasıl geliştirebiliriz?*” sorusu yöneltmiş ve katılımcı cevapları doğrultusunda ortaya çıkan temalar Tablo 4’da gösterildiği gibidir.

Tablo 4.

Engelli çocukların toplumdaki eğitim hakkının geliştirilmesine yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Toplum bilincini/farkındalığını arttırma	7	41
Altyapı/Donanım düzenlenmesi	7	41
Devlet politikası/Yasalaşma	2	12
İmkanların arttırılması	1	6
Toplam Görüş	17	100

Engelli çocukların toplumdaki eğitim hakkının geliştirilmesine ilişkin katılımcıların, %41’i (N7) toplum bilincini/farkındalığını arttırma, %41’i (N7) altyapı/donanım düzenlenmesi, %12’si (N2)devlet politikası/yasalaşma, %6’sı (N1) imkanların arttırılması şeklinde görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir;

“Özel eğitim yasaasının gelmesi ile adım olur. Tabi bu sancılı süreçte önce devlet adamlarının, daha sonra eğitimciler ve halk bilinçlendirilmelidir.” OGK6

“Engelli arkadaşlara daha çok imkan sağlayarak geliştirebiliriz.” OGK8

“Bilişli ve bilgili bir ortam yaratarak. Onlarında yaşam özgürlükleri olduğunu ve onlara dışlama ortamı yaratmayarak, gerek alt yapı, gerek donanım, gerekse ortamdaki tutum ve davranışların, kendilerini huzurla ve rahat güvende ifade edebilecekleri bir ortam yaratarak.” OGK11

“Okullarda bu çocuklarımızı katabileceğimiz kaynaştırıcı sınıf sayısı arttırılabilir. Öğreni, öğretmen ve veliye onların da eğitim hakkının olduğunu, önemini belirtici eğitimler verilebilir.” OGK13

“Onlara normal birey gözüyle bakarak, onları Kabul görmek dışlamamak, önüne çıkan engelleri en aza indirmek. Kendi üniversitemizden örnek verirsek, eğitim fakültesinde okumak isteyen engelli bir öğrencinin okuması imkansızdır. Çünkü asansör yoktur.” OGK15

Engelli Çocukların Ailelerine Toplumda Sunulan Destekler

Tablo 5.

Engelli çocukların ailelerine toplumda sunulan desteklere ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
İhtiyaçlarının giderilmesi	4	33
Maddi-manevi destek sunulması	4	33
Ailelere yönelik eğitim verilmesi	3	25
Eşit fırsat sunulması	1	9
Toplam Görüş	12	100

“Engelli çocukların ailelerine toplumda ne tür destekler sunulabilir?” sorusuna yönelik odak grup görüşmesine katılan katılımcıların engelli çocukların ailelerine toplumda sunulan desteklere ilişkin görüşleri, %33’ü (N4) ihtiyaçlarının giderilmesi, %33’ü (N4) maddi-manevi destek sunulması, %25’i (N3) ailelere yönelik eğitim verilmesi, %9’u (N1) eşit fırsat sunulması şeklinde görüşlerini bildirmişlerdir. Katılımcıların ortaya koydukları ifadeler;

“Eğitim sunulmalı, engellilerle nasıl iletişim kurulabileceği öğretilmeli, onların yeteneklerini nasıl ortaya çıkarılabileceği konusunda yardımlar sunulmalı.” OGK3

“İlk öncelik psikolojik destektir, ihtiyaç varsa eğer maddi destektir.” OGK7

“Mesela fiziksel engelli bireyler için araç gereç destekleri sağlanabilir.” OGK14

“Bu konuda seminerler ve rehber bir iletişim yaklaşımı olabilir. Onlara yaşam koşulları konusunda sunulması gereken, fiziki ortamların kolaylaştırılacağı bir ortam sağlanması ve onların moral mativasyonunu artırıcı tutumla yaklaşım.” OGK15

“Maddi ve manevi akla gelebilecek faydalı destekler sağlanabilir.” OGK17

Engelli ve Kimsesiz Çocukların Barınabileceği Kurum

Katılımcılara “Engelli ve kimsesiz çocukların ülkemizde barınabileceği bir kurum yer almamaktadır. Bu konuda neler yapılmalıdır?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcı cevapları doğrultusunda ortaya çıkan temalar Tablo 6’da gösterildiği gibidir.

Tablo 6.

Engelli ve kimsesiz çocukların barınabileceği bir kurum olmamasına yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Bu yönde kurumlar açılmalı	7	54
Devlet/Özel sektör/Paydaşlar bu konuda üzerlerine düşeni yapmalı	6	46
Toplam Görüş	13	100

Engelli ve kimsesiz çocukların barınabileceği bir kurum olmamasına yönelik katılımcıların, %54’ü (N7) bu yönde kurumlar açılmalı, %46’sı (N6) devlet/özel sektör/paydaşlar bu konuda üzerlerine düşeni yapmalı şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir;

“İstenilirse bunun için en yakın zamanda bir çalışma ve proje geliştirilip yapılabileceğine inanıyorum. Bunun için hiçbir şey engel değildir. Toplumun ve devletin bu projeyi başlatmasıyla bence tüm duyarlı insanlar, kurumlar, kuruluşlar ve devlet katkılarıyla buna katkı koyabilecek duyarlılıkta ve bilinçtedir.” OGK5

“Acilen bu kurumlar kurulmalı ya da aileye daha fazla destek sağlamalı.” OGK6

“Vakıflar desteğiyle onlara özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri kurulabilir.”

OGK9

“Çocuk yuvaları oluşturularak, özel eğitimcilerinde çalıştığı bir sistem oluşturulabilir.” OGK10

“Devlet, sosyal devlet politikasını gerçekleştirerek krum yapmalı. Toplum bu kuruma destek verecektir.” OGK12

“Devlet yetkilileriyle konuşup onlara bu imkanı sağlamalıyız.” OGK 13

Okul Yöneticileri Görüşme Bulguları

Engel Durmuna Sahip Çocuğa Yönelik Hizmet ve Eğitim Desteği

“Engel durumuna sahip olan çocuğa hangi durumlarda hangi hizmetler ve eğitimi konusunda ne tür destekler sağlanmaktadır?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 7’de irdelenmiştir.

Tablo 7.

Engel durmuna sahip çocuğa yönelik hizmet ve eğitim desteğine ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Destek çalışmaları yürütme	3	50
Yol gösterici/Rehber olma	3	50
Toplam Görüş	6	100

Engel durmuna sahip çocuğa yönelik hizmet ve eğitim desteğine ilişkin katılımcıların, %50’si (N3) destek çalışmaları yürütme ve %50’si (N3) yol gösterici/rehber olma yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplar aşağıdaki gibidir;

“Dernek kapsamında çalışmalar yürütülür. Anne baba vefaati sonrası engelli çocuğun yaşamını nasıl ürdürebileceği konusunda sorunlara yöneliyoruz.” OY1

“Yol gösterici rolümüz var. Aile eğitimleri veriyoruz.” OYI3

“Çocuğun ihtiyacına yönelik destek sağlanır.(okuma yama, özbakım, iş eğitimi..).” OY4

“Uygun okula yerleştirilmesi konusunda yönlendirme yapılır.” OY5

“İyi bir eğitim almak için bize gelirler. 18 yaş üstüne geldiklerinde nerelere başvurabilecekleri konusunda da danışmaktadırlar.” OY6

Ailelerin Okul Yöneticilerine Başvurma Gerekçeleri

Tablo 8.

Ailelerin okul yöneticilerine başvurma gerekçelerine ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Yönlendirme amacıyla	4	67
Destek için	2	33
Toplam Görüş	6	100

“Ailelerin sizlere başvurma gerekçelerini tanımlar mısınız?” sorusuna yönelik katılımcıların %67’si (N4) yönlendirme amacıyla, %33’ü (N2) destek için şeklinde görüş bildirmişlerdir. Ailelerin okul yöneticilerine başvurma gerekçelerine ilişkin katılımcıların ortaya koydukları ifadeler;

“Bizlerden yönlendirme talep ederler, bilgi ve tecrübelerimizi paylaşıyoruz.” OY2

“Engel durumuyla yüzleşen ailelere destek veriyoruz.” OY 3

“Yaz dönemi eğitim talebi olur. Çocuğun akranlarıyla arasında farklılık gözlemleyen aileler de yönlendirme amaçlı bize başvuruyorlar.” OY 5

“18 yaş üstüne geldiklerinde nerelere başvurabilecekleri konusunda da danışmaktadırlar.” OY 6

Engelli Çocukların Eğitiminden Sorumlu Olanlar

Katılımcılar, “Engelli çocukların daha iyi eğitim alabilmeleri için nereye hangi görevler düştüğünü belirtiniz?” sorusuna yönelik katılımcıların verdikleri cevaplar yöneltmiş katılımcıların cevapları Tablo 9’da gösterildiği gibidir.

Tablo 9.

Engelli çocukların eğitiminden sorumlu olanlara yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Yerel Yönetimler/İlgili Bakanlıklar	4	50
Okul yöneticileri/Öğretmen/Çevre	3	38
Aile	1	12
Toplam Görüş	8	100

Engelli çocukların daha iyi eğitim alabilmeleri için kimlere hangi görevlerin düşütüğüne yönelik katılımcının, %50'si (N4) yerel yönetimler/ilgili bakanlıklara, %38'i (N3) okul yöneticileri/öğretmen/çevreye, %12'si (N1) aileye görevlerin düşütüğü yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların sorulan soru doğrultusunda ortaya koydukları görüşleri aşağıdaki gibidir;

“Bir aile kedisini geliştirmeli hem kendileri için hem çocukları için (2) Çevre- (ailenin yakın çevresi) de kabul anlamında görevler düşer. (3) Öğretmenler (hem meslek elemanı hem de tüm branşlar engelli bireye hak temelli yaklaşmalı. (4) Yöneticiler (okul yöneticileri) 5 yerel yönetimler, kamu kuruluşları.” OY1

“Sağlık , eğitim çalışma bakanlığı birlikte çalışmalıdır. Çünkü engellinin eğitimi sağlıktan ayrılmaz.” OY3

“Eğitim bakanlığına yasaları geliştirme konusunda, , sağlık bakanlığına doktorlar hemşireler 0-3 yaş dönemindeki çocuğu yönlendirmek için İyeterli değiller. Sağlıkla eğitim bakanlığı arasında işbirliği yok ve çocuklar özel eğitim almakta zaman kaybediyor. Çalışma bakanlığı 0-3 yaş eğitimine özel eğitim kapsamında yönlendirme yapmalı çünkü kurumsal anlamda açık var (çocuklar kayıp yaşıyor) iç işleri bakanlığıda dahil olmalı muhtarlar kaymakamlara görev düşüyor. Yerel hizmetler ve ulaşım erişim konusunda onlara görev düşüyor. İstihdam da eksiklikler arasında. Özel gereksinimli bireylerin hayatına teknoloji sokmata önemli.” OY 4

“Önemli olan 0-3 yaşa eğitim bakanlığı ve sağlık bakanlığı ortak olarak çözümde buluşmalıdır. Her okulda özel eğitim uzmanı olmalıdır. Böylece farkedilmeyen çocuğa destek sağlamak daha kolay olacaktır.” OY 5

Engelli Çocuklara Yönelik Eğitimin Ekonomik Boyutu

Tablo 10.

Engelli çocuklara yönelik eğitimin ekonomik boyutuna ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Maliyeti yüksektir	3	30
Desteğe ihtiyaç vardır	3	30
Yasalar yetersiz/uygulanmıyor	2	20
Devlet destek sağlıyor	2	20
Toplam Görüş	10	100

“Engelli çocuklara yönelik olan eğitimin ekonomik boyutunu aileler açısından değerlendirir misiniz?” sorusuna yönelik katılımcıların yanıtları Tablo 10’da belirtilmiştir. Katılımcıların %30’u (N3) maliyeti yüksektir, %30’u (N3) desteğe ihtiyaç vardır, %20’si (N2) yasalar yetersiz/uygulanmıyor, %20’si (N2) devlet destek sağlıyor şeklinde engelli çocuklara yönelik eğitimin ekonomik boyutuna ilişkin görüşler belirtmişlerdir. Katılımcıların ortaya koydukları ifadeler;

“İlaç , hekim, teçizat, özel eğitim maliyetleri yüksek. Sosyal devletin görevleri hatırlanmalı. Engelli aileleri yoksulluğa sürüklenir. Sosyal yaşamda yer almazlar.” OY1

“Çocuklar çok düşük maaş alıyorlar, günümüz şartlarında yeterli değil, ailenin maddi durumu çocuğun gelişiminde büyük rol oynuyor. Engellilik durumuna göre ihtiyaç artıyor. Bakıcı ücreti hakları yok, aileden bir kişi çalışmıyor ve bakıcı konumu tamamlıyor. (yasa eğitimin ve yaşam hakkının önünü kesmektedir).” OY 2

“Engellilik yanında sağlık hizmetlerinden destek almak şart oluyor. Devletten alınan destek çok yetersiz. Yasalar uygulanmıyor. BM engelli çocuk hakları uygulanmıyor.” OY 3

“Destek verilmemektedir. Sadece ekonomik destek sağlayan kurumlara yönlendirme yapılmaktadır.” OY 5

“Ekonomik anlamda bir destek talep etmiyor aileler. Genelde devletten destek almaktadırlar zaten burada alınan eğitimi de devlet karşılamaktadır.” OY 6

Eğitim Müfredatının Denetimi ve Planlanması

Katılımcılar, *“Çalıştığınız kurumda eğitim müfredatının denetimi ve planlanması kim ve kimler tarafından yapılmaktadır?”* sorusuna yönelik katılımcıların verdikleri cevaplar yöneltilmiş katılımcıların cevapları Tablo 11’de belirtildiği gibidir.

Tablo 11.

Eğitim müfredatının denetimi ve planlanması yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Müfredat yok	3	38
Alan bilgisine sahip denetmen gerekli	2	25
Bakanlığa bağlı denetmen gelmekte	2	25
Müfredatı okul belirlemekte	1	12
Toplam Görüş	8	100

Eğitim müfredatının denetimi ve planlanmasına bağlı katılımcıların görüşleri, %38’i (N3) genel bir müfredatın olmadığını, %25’i (N2) alan bilgisine sahip denetmen gerekliliği, %25’i (N2) bakanlığa bağlı denetmenin gelmekte olduğunu, %12’si (N1) müfredatı okulun belirlemekte olduğu şeklinde aktarımlarda bulunmuşlardır.

Katılımcıların sorulan soru doğrultusunda ortaya koydukları görüşleri aşağıdaki gibidir;

“Herhangi bir müfredat yok. Eğitim veren bir kurum değiliz.” OY3

“Eğitim bakanlığı tarafından yapılır.Eğitim Bakanlığından denetmen geliyor fakat özel eğitimci değil genel olarak (denetmen alandan değil). Müfredat okul içerisinde belirleniyor.” OY4

“Özel eğitim çıkışlı müfettiş olmalı. Şu an mevcut değildir.” OY5

“Eğitim Bakanlığı tmüffettişler tarafından yapılmaktadır.” OY 6

Engelli Çocukların Eğitim Hakları Hususunda Toplumda Birlikte Çalışma Yürütülen Kurumlar

Tablo 12.

Engelli çocukların eğitim hakları hususunda toplumda birlikte çalışma yürütülen kurumlara ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Evet	2	25
Proje çalışmaları	2	25
Yasa düzenleme çalışmaları	2	25
Dernekler	1	12
Çalışılmıyor	1	12
Toplam Görüş	8	100

“Engelli çocukların eğitim hakları hususunda toplumda birlikte çalışma yürüttüğünüz kurumlar var mı? Tanımlayabilir misiniz?” sorusuna yönelik katılımcılar, %25’i (N2) evet, %25’i (N2) proje çalışmaları, %25’i (N2) yasa düzenleme çalışmaları, %12’si (N1), Dernekler, %12’si (N1), Çalışılmıyor şeklinde görüş bildirmişlerdir. Araştırma katılımcılarının çoğunluğu bu yönde çalışmaları olduğunu belirtirken bir katılımcı bu yönde çalışmaları olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların ortaya koydukları ifadeler;

“Var- Diğer bireylerle eşit bir şekilde var olması için engelli çocuklar için proje çalışmaları düzenlenir.” OY1

“Yerel Engelli dernekleriyle birlikte çalışmalar yürütmekteyiz. Yasaların düzenlenmesi üzerinde çalışmaktayız.” OY2

“Direk çocuk hakları konusunda yok. Ama çocuklara okulda hakları öğretiliyor ve haklarının farkındalar.” OY4

“Evet. Uzun yıllardır eğitim yasası konusunda çalışmalar sürmektedir.” OY5

“Öyle bir çalışmamamız yok.” OY6

Engelli Çocukların Eğitim Haklarının Kazanımı, Korunması ve Sürdürülebilmesi

Araştırma katılımcılarına “*Engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesi adına neler yapılabilir?*” sorusu sorulmuştur. Tablo 13’de katılımcıların cevapları üç tema altında toplanmıştır.

Tablo 13.

Engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesine ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Yasal düzenlemeler	6	76
Eşit haklar sağlanmalı	1	12
Öğretmenlere görev düşmekte	1	12
Toplam	8	100

Katılımcıların, %76’sı (N6) engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesine yönelik yasal düzenlemelerin yapılması gerektiğini, %12’si (N1) eşit hakların sağlanması, %12’si (N1) öğretmenlere görev düşmekte olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir. Katılımcıların ortaya koydukları ifadeler;

“Yasalar oluşturulmalı sivil toplum örgütleri çalışmalı. Yasa bürokrasiye takılıyor ve süreç uzuyor. Bütünlükçü ve eşitlikçi haklar çerçevesinde çalışmalar yürütülmelidir.”

OY2

“Yasalar konusunda sıkıntılar var. Tüzüklerde eksiklikler var bunların düzenlenmesi gerekir. Düzenleme için çalışmalar sonlanmış değil. Hükümetlerin sıklıkla değişmesi yasayı engelliyor.” OY3

“Yasal düzenleme olmalı ama uygulamaya geçmeli. Engelli çocuk ve diğer çocuk ayrımı yapılmamalı.. çocuklarla engelli çocuklar bir arada olmalı ve ayrılmamalı ayrıştırılmamalı. Özel eğitim bilinci yaratılmalı gelişimi normal ve normal olmayab çocuk ayrımı yapılmamalıdır.” OY4

“Yasaların güçlendirilmeli. Şu anda tüm kurumların ortak çalışmalarıyla yasal düzenleme çalışmalarının sonuna yaklaşılmaktadır.” OY5

“Biz öğretmenler görevler düşmektedir. Tabi ki bakanlıklara ve yasa düzenleyicilerine büyük görevler düşmektedir.” OY6

Katılımcıların Eğitim Hakları Çerçevesinde Eklemek İstedığı Hususlar

Araştırma katılımcılarına yapılan görüşe sırasında *“Sizin aktarmak istediğiniz her hangi bir durum ve eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?”* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bu noktada eklemek istedikleri hususlar Tablo 14’de aktarılmaktadır.

Tablo 14.

Katılımcıların eğitim hakları çerçevesinde eklemek istediği hususlara yönelik görüşler

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
STK ve toplumun diğer kesimlerine düşen görevler	1	10
Hizmet içi eğitim	1	10
Sosyal devlet görevleri ve sorumlulukları	1	10
18 yaş üstü eğitim	1	10
Medyanın önemi	1	10
Kaynaştırma eğitimi	1	10
Hizmetlerde işbirliği	1	10
Her bireye düşen görevler	1	10
Annelerin sigortalanması	1	10
Her okul için özel eğitim öğretmeni	1	10
Toplam Görüş	10	100

Katılımcıların, %10’u (N10) STK ve toplumun diğer kesimlerine düşen görevler, %10’u (N10) hizmet içi eğitim, %10’u (N10) sosyal devlet görevleri ve sorumlulukları, %10’u (N10) 18 yaş üstü eğitim, %10’u (N10) medyanın önemi, %10’u (N10)

kaynaştırma eğitimi, %10'u (N10) hizmetlerde işbirliği, %10'u (N10) her bireye düşen görevler, %10'u (N10) annelerin sigortalanması, %10'u (N10) her okul için özel eğitim öğretmeni şeklinde görüş belirtmişlerdir. Katılımcıların ortaya koydukları ifadeler;

“Engelli çocukların haklarının geliştirilmesi konusunda herkese görevler düşmektedir. Başta sivil toplum kuruluşların, öğretmenlerin. Ve eğitimde yetki sahibi olan kişilerin daha çok çalışması gerekir.” OY1

“Özel eğitim öğretmenleri yetersiz tüm öğretmenler eğitimden geçmeli engelli çocuğa yaklaşım konusunda bilgilenmeli. Çocuklar gölge öğretmenden bağımsızlaşmalıdır” OY2

“Engelli doğduğu andan itibaren sosyal devlet destek olmalı. Doğar doğmaz aileye her anlamda destek verilmeli Psikolojik , sağlık gibi. Kaynaştırma eğitimi güçlendirilmelidir.” OY3

“18 yaş sonrası özel eğitim anlamında yaygın bir eğitim olmaması. Büyük bir açıktır. Toplumun üst kesimleri bu tarz okullara destek vermeil. Medya engellilere ait olan günler dışında bu konuya değinmeli.” OY4

“Özel gereksinimli çocukların hızlı ve iyi hizmet alabilmesi için hastane hekimleri ve çocuk psikiyatristleri arasında uzlaşma sağlanmalıdır. Tüm bilgiler ortak bir havuzda buluşmalıdır. Aile içerisinde özel gereksinimli çocuk olduğu zaman çocuğa bakmakla yükümlü olur ve maddi olarak zorluk yaşar bu anneler sigorta ve emeklilik hakkı tanınmalıdır.” OY 5

“Ülkemizde özel eğitim geliştirilmeli ve daha güçlü hizmetler verilmelidir. Her okulda özel eğitim öğretmeni olmalıdır.” OY6

Özel Eğitim Kurumlarında Pandemiye Verilen Eğitimin Niteliği

Tablo 15.

Katılımcıların pandemiye verilen eğitime yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Öğrenci merkezli	5	28
Teknoloji temelli	4	22
Aile işbirliğine dayalı	4	22
Farklı eğitim programları oluşturma	2	11
Öğretmen ve yöneticilerin yeterlilikleri	3	17
Toplam Görüş	18	100

Katılımcıların pandemiye özel eğitim kurumlarında verilen eğitimin niteliğine yönelik sorulan soruya verdikleri cevap Tablo 1’de gösterildiği gibidir. Katılımcıların, %28’i (N5) öğrenci merkezli, %22’si (N4) teknoloji temelli, %22’si (N4) aile işbirliğine dayalı, %11’i (N2) farklı eğitim programları oluşturma, %17’si (N3) öğretmen ve yöneticilerin yeterlilikleri şeklindedir. Katılımcıların ortaya koydukları görüşler aşağıdaki gibidir;

“Okullarımız maalesef pandemiye hazırlıksız yakalandı Ancak bu süreçte eğitime olabildiğince ara vermeden farklı program ve uygulamalar ortaya koyarak eğitime devam ettik. Özellikle bu süreçte teknoloji ve internet temelli derslerimizi yürütürken en büyük desteği velilerimizden gördük. Ailelerin de eğitime aktif katılımıyla bu süreçte çabuk adapte olduk.” OY3

“Öğrencilerimizle iletişimi hiç koparmadan velilerin de katılımıyla eğitime devam ettik. Öğrencilerin istek ve ihtiyaçlarını göz önünde tutarak bu yönde uygulama ve aktivitelerle eğitime devam ediyoruz.” OY1

“Bu süreçte özellikle öğretmen ve yöneticilerin yeterliliklerinin önemini gördük. İyi bir okul yöneticisi kriz yönetimi becerisi ile eğitime kesintisiz devam ederken, öğretmenler de bu süreçte uyum sağlayarak sahip oldukları bilgi ve becerilerle eğitime

devam etmişlerdir. Özellikle teknolojik donanımına sahip öğretmenler bu sürece daha kolay uyum sağlamışlardır.” OY5

“Eğitim programlarının tekrar gözden geçirilmesi ve günümüz koşullarının gereklilikleri ile donatılmış olmasının önemini bir kez daha görmüş olduk. Öğretmenlerin de bu yönde alt yapılarının önemini gördük. Pandemide ailelerimizle işbirliğiyle eğitime mümkün olduğunca devam etmeye çalıştık.” OY4

“Maalesef bu süreçte her öğrencinin aynı imkanlara sahip olmadığını bir kez daha öğrenmiş olduk. Bunun yanısıra biz kurum olarak öğrenci merkezli ve online eğitim ile çok ara vermeden eğitime devam ettik. Ancak tabii ki bu süreçte bazı sorunlar da yaşadık. Bazı aileler ilgisiz kaldı ve bazı öğretmenlerimiz bu sürece kolaylıkla adapte olamadılar.” OY2

Okullarda Kriz Yönetimi

Katılımcılara “Okulunuzda nasıl bir kriz yönetimi yürütüldü?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların cevaplarına yönelik ortaya çıkan temalar aşağıdaki Tablo 16’da irdelenmiştir.

Tablo 16.

Uygulanan kriz yönetimi stratejileri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Velilerle sürekli iletişim	5	33
Teknoloji desteği	4	27
Paydaşlarla iletişim	2	13
Farklı aktivite ve etkinlikler	4	27
Toplam	15	100

Katılımcıların kriz yönetimine yönelik görüşleri, %33’ü (N5) velilerle sürekli iletişim, %27’si (N4) teknoloji desteği, %13’ü (N2) paydaşlarla iletişim, %27’si (N4) farklı aktivite ve etkinlikler yönündedir. Katılımcıların ifadeleri şöyledir;

“Doğrusunu isteseydik hazırlıksız yakalandık. Bir süre kayıp ettik. Ancak bizim öğrencilerimiz özel çocuklar her zaman iletişim halindeydik. Özellikle velilerimiz eğitimin devam etmesinde önemli rol oynadılar. Eğitimlerimize teknolojiyi entegre ettik. Dijital videolar, oyunlarla eğitim uygulamalarıyla bu süreci geçirdik.” OY4

“Özel eğitim kurumlarının öğretmen ve veli işbirliğinin önemini bu süreçte bir kez daha gördük. Bu kriz ortamının öğrencilerimizin eğitimde bir kaybı olmadan geçirilebilmesi için öğretmen ve öğrenci velilerinin arasındaki aktif ve etkili iletişim etkili olmuştur.” OY3

“Kriz yönetimi pandemiden önce okullar için çokta konuşulan bişr durum değildi. Bu yaşadıklarımız kriz yönetiminin önemini ve bu yönde yönetici ve öğretmenlerin yeterliliklerini göstermiştir. Bu öngörüye sahip öğretmenler karantinanın ilk günlerinden itibaren öğrencileriyle iletişimi koparmadan farklı aktivite ve etkinliklerle eğitimlerini devam ettirmişlerdir.” OY5

“Bu süreç psikolojik olarak hepimiz etkilediği gibi çocuklarımızı da etkiledi. Biz onlara günlük aktiviteler, eğilenceli oyunlar ve etkinliklerle öğrenme gibi ödevler gönderdik. Bu onlara bir nebze olsun destek olmuştur. Ailelerimizle sürekli iletişim halinde olarak onlara destek sağladık. Öğrencilerimizin imkanları doğrultusunda onlara göre farklı desteklerle eğitime devam ettik.” OY2

Pandemide Özel Eğitim Sınırlılıkları ve Fırsatları

Katılımcılara pandemide özel eğitim kurumlarının karşılaştığı sınırlılıklar ve fırsatların neler olduğu sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 3 ve Tablo 4’de belirtilmiştir.

Tablo 17.

Pandemide özel eğitimin sınırlılıklarına yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Teknoloji yetersizliği	5	38
Hazır olmama	5	38
Mevzuat sınırlılığı	3	24
Toplam	13	100

Araştırma katılımcılarının hepsi pandemide özel eğitimin karşılaştığı sınırlılıklara ilişkin teknoloji yetersizliğini ve hazır olmadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılar, %38'i (N5) teknoloji yetersizliği, %38'i (N5) hazır olmama (N5), %24'ü (N3) mevzuat sınırlılığı olduğunu belirtmişlerdir.

Sorunun devamında katılımcılara fırsatların neler olduğu sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların cevaplarına yönelik ortaya çıkan temalar aşağıdaki Tablo 4'de irdelenmiştir.

Tablo 18.

Pandemide özel eğitimin fırsatlarına yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Aile ile olan iletişim	4	36
Gelişim fırsatı	4	36
Araştırma ve uygulama olanakları	3	28
Toplam	11	100

Araştırma katılan okul yöneticilerinin pandemide özel eğitime yönelik fırsatlarına ilişkin görüşleri; %36'sı (N4) aile ile olan iletişim, %36'sı (N4) gelişim fırsatı, 28'i (N3) araştırma ve uygulama olanakları yönündedir. Katılımcıların bu doğrultudaki cevapları şöyledir;

“Pandemiye ve karantina sürecine hazırlıksız yakalandık. Teknolojik yönden yeterli alt yapıya sahip değildik. Bizim için en önemli ortaya çıkan fırsat ise ailelerin doğrudan eğitim sürecine katkı koymalarıdır.” OY1

“Hem kurum olarak hem de bireysel olarak yeterli alt yapıya sahip olmadığımızı gördük. Teknolojik yönden eğitimi adapte etme biraz zaman aldı. Ama diğer yönden fırsat olarak sorduğunuz soruya ise bu eksikliklerimizi görmek kendimizi geliştirme, alanımızdaki örnekleri gözlemleme fırsatı sağladığı ve araştırmaya yöneltti.” OY5

“Mevzuatın yaşanan ve yaşanılacak bu gibi kriz ortamlarında yetersiz olduğunu gördük. Öğrencilerin imkanlarındaki eşitsizlikler ve teknolojik yetersizlikler mevzuatın

ilerlemesini yavaşlattı. Ancak velilerimizin özverili ve ilgili katılımlarıyla bu sorunları aştık. Bu süreçte özel eğitimde önemli bir yere sahip olan aile katılımı sağlanmış oldu.”
OY2

Pandemide Özel Eğitimde Ortaya Konulan Farklı Uygulamalar

Araştırma katılımcılarına “Pandemide özel eğitimde ortaya koyduğunuz farklı eğitim uygulamalar nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Katılımcıların cevapları dört tema altında toplanmıştır.

Tablo 19.

Özel eğitimde ortaya konulan farklı eğitim uygulamaları ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Çeşitli teknolojik uygulamalar	5	42
Çevrimiçi oyunlar	3	25
İnteraktif katılım	3	25
Ailelerle yapılan etkinlikler	1	8
Toplam	12	100

Katılımcıların, %42’si (N5) çeşitli teknolojik uygulamalar olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların diğer yanıtları %25’i (N3) çevrimiçi oyunlar, %25’i (N3) interaktif katılım, %8’i (N1) ailelerle yapılan etkinlikler şeklinde ifade edilmiştir.

Katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir;

“Covid 19 sadece bizim ülkemizi değil tüm dünyayı etkileyen bir sakgın olmasından ötürü dünya genelinde eğitime yönelik bir çok online uygulama ve etkinlik ücretsiz olarak kullanıma açıldı. Biz de bu uygulamaları eğitim sürecine dahil ettik.”

OY2

“Başından beri söylediğim gibi ailelerimiz en büyük destekçimiz oldular bu süreçte verdiğimiz etkinlik ve aktiviteleri evde çocuklarıyla yaparak eğitimin devam etmesini sağladılar” OY4

“Öğrencilerle internet üzerinden canlı dersler yaparak interaktif katılımlarını sağladık. Öğrencilerimiz aileleriyle birlikte mümkün olduğunca uyum sağladılar. Birlikte yapılan etkinliklerle ilerleme sağladık.” OY3

“Aslına bakarsanız internetten uzak durun dediğimiz öğrencilerimizle internetin olumlu yönlerini keşfettik. Online oyunlarla eğitim yaptık ve öğrencilerimizde ilgi gösterdiler” OY1

Ailerler Yapılan Görüşme Bulguları

Engel Durumunu Öğrenme

Araştırmaya katılan katılımcı ailelere “Engel durumunu ilk ne zaman ve nasıl öğrendiniz?” sorusu yöneltilmiş ve katılımcıların cevapları Tablo 20’de belirtilmiştir.

Tablo 20.

Engel durumunu öğrenme durumlarına ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Doğuştan	9	45
1-3 yaş	10	50
Yeni	1	5
Toplam Görüş	20	100

Katılımcılar, %45’i (N9) çocuklarının engel durumunu doğumda öğrendiklerini, %50’si (N10) 1-3 yaş arası, %5’i (N1) yeni öğrendiklerini şeklinde ifade etmişlerdir.

“1 yaşında, davranışlardaki ve gelişimlerdeki farklılıklardan yola çıktık.” AK3

“Doğum esnasında.” AK12

“Doğum Sonrası, çocuk doktorundan öğrendik.” AK19

“Daha çok yeni, kasım ayında doktorun yönlendirmesiyle öğrendik.” AK6

Engel Durumuna İlişkin Uzman Görüşü veya Yönlendirme Alma Durumu

“Engel durumuna ilişkin herhangi bir uzmandan görüş veya yönlendirme aldınız mı?” sorusuna yönelik katılımcıların ifadeleri Tablo 21’de belirtilmiştir.

Tablo 21.

Engel durumuna ilişkin uzman görüşü veya yönlendirme alma durumlarına ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Evet	13	65
Hayır	7	35
Toplam Görüş	20	100

Engel durumuna ilişkin uzman görüşü veya yönlendirme alma durumlarına ilişkin katılımcılar, % 65’i (N13) “Evet” yönlendirme aldık cevabı verirken, diğer katılımcılar %35’i (N7) “Hayır” olarak cevaplamıştır. Sorunun devamında katılımcılara eğitim almışlarsa zaman içerisinde nasıl bir fayda sağladıkları sorulmuş ve verdikleri yanıtlar Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 22.

Eğitimden fayda sağlama durumuna ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Fayda sağladık	14	70
Fayda sağlamadık	3	15
Aynı	1	5
Cevap vermeyen	2	10
Toplam	20	100

Katılımcıların % 70'i (N14) almış oldukları eğitimlerden fayda sağladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %15'i (N3) fayda sağlamadığını, %5'i (N1) aynı kaldığını, %10'u (N2) ise soruyu cevaplamamıştır. Katılımcıların ifadeleri şöyledir;

*“Özel eğitimde fayda sağladık.”*AK2

*“En erken zamanda başladık ve fayda gördük.”*AK3

*“Henüz çok yeni olmasına rağmen ilerleme görmeye başladık.”*AK6

*“Aynı.”*AK12

*“Özel eğitim ve fizik tedavi aldık, iyi geldi.”*AK20

Ek Destek Gerekiren Durumla Karşılaşma ve Destek Sağlayan Kurum/Kuruluşlar

Tablo 23.

Katılımcıların çevre eğitimi alma durumları

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Evet	11	55
Hayır	6	30
Cevaplamayan	3	15
Toplam Görüş	20	100

“Engel durumuna sahip olan çocuğunuz için ek bir eğitim gerektiren durumla karşılaştınız mı?” sorusuna katılımcıların %50'si (N11) karşılaştıklarını, %30'u (N6) ise bu durumla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Katılımcılardan %15'i (N3) soruyu cevaplamamıştır. Bu sorunun devamında katılımcılara *“Eğer karşılaştıysanız maddi ve manevi destek sağlayan kurum ve kuruluşlar hangileridir?”* sorusu sorulmuş ve katılımcıların cevapları Tablo 24'de belirtilmiştir.

Tablo 24.

Maddi ve manevi destek sağlayan kurum ve kuruluşlar

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Destek sağlayan kurum yok	3	27
Dernek/STK	3	27
Sosyal yardım	4	37
Çalışma dairesi	1	9
Toplam Görüş	11	100

Katılımcıların, %27'si (N3) destek sağlayan kurum yok, %27'si (N3) dernek/STK, %37'si (N4) Sosyal yardım, %9'u (N1) Çalışma dairesi şeklinde temalar ifade etmişlerdir. Katılımcı ifadeleri aşağıdaki gibidir;

*“Evet sürekli eğitim alıyor, destek sağlayan kurum ne yazık ki yok.”*AK1

*“Evet, sosyal yardım.”*AK4

*“Hayır ek eğitime gitmedi.”*AK10

*“Cevaplamadı.”*AK18

*“Özel eğitim çok gelişmemişti kendi imkanlarımızla ve sivil toplum örgütleri destek oldu.”*AK17

Maddi ve Manevi Destek Alınan Kurum ve Kuruluşların Yeterliliği ve Yetkinliği

Araştırma katılımcılarına *“Engel durumuna sahip olan çocuğun eğitimi konusunda maddi ve manevi destek aldığınız kurum ve kuruluşların yeterliliği ve yetkinliği konusundaki görüşleriniz nelerdir?”* sorusu sorulmuştur. Tablo 25’de katılımcıların cevapları toplanmıştır.

Tablo 25.

Maddi ve manevi destek alınan kurum ve kuruluşların yeterliliği ve yetkinliğine ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Yetersiz	13	65
Sosyal yardım	5	25
Cevaplamayan	2	10
Toplam	20	100

Katılımcıların %65'i (N13) maddi ve manevi destek alınan kurum ve kuruluşların yeterliliği ve yetkinliğinin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %25'i (N5) sosyal yardım aldıklarını ifade ederken, %10'u (N2) soruyu yanıtlamamıştır. Katılımcı ifadeleri şöyledir;

*"Almadık, fakat çok yetersiz olduğu bilincindeyiz."*AK3

*"Cevaplamadı."*AK6

*"Yeterli değil."*AK8

*"Sosyal yardım."*AK11

"Devletin bağladığı maaş yeterli olmuyor." AK16

Engelli Çocuğa Sahip Ailelerin Sosyal Yaşamındaki Değişim

"Anne/baba olarak çocuğunuzun engellilik tanısı almasıyla birlikte yakınlarınızla olan sosyal ilişkilerinizde değişim yaşadınız mı? Açıklar mısınız?" sorusu katılımcılara yöneltilmiş, katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 26'da irdelenmiştir.

Tablo 26.

Engelli çocuğa sahip ailelerin sosyal yaşamındaki değişime ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Evet	12	60
Hayır	7	35
Henüz paylaşmadım	1	5
Toplam	20	100

Katılımcıların %60'ı (N12) çocuğunun engellilik tanısı almasıyla birlikte yakınlarıyla olan sosyal ilişkilerinde değişim yaşadıklarını belirtirken, %35'i (N7) değişim yaşamadıklarını, %5'i (N1) katılımcı ise henüz çevresiyle paylaşmadığını belirtmiştir.

“Tabi yaşadık. Evimize her gelen çocuğumuza hassas davrandı.”AK1

“Evet bazen, dışarıya çıkmalarda kısıtlanmalar olmuştur.”AK4

“Henüz çevremle paylaşmadım.”AK6

“Hayır.”AK12

“Zorlandık, farklı gördüler.”AK15

“Hayır.”AK19

Çocuğun Engel Durumuna Sahip Olmasının Ailenin Toplumsal Statüsüne Etkisi

Katılımcıların, “Çocuğunuzun engel durumuna sahip olması ailenizin toplumsal statüsünde bir değişim yaşattı mı?” sorusuna yönelik verdikleri cevaplar Tablo 27’de gösterildiği gibidir.

Tablo 27.

Çocuğun engel durumuna sahip olmasının ailenin toplumsal statüsüne etkisine yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Hayır	14	70
Evet	5	25
Cevaplamayan	1	5
Toplam Görüş	20	100

Çocuğun engel durumuna sahip olmasının ailenin toplumsal statüsüne etkisine yönelik katılımcı görüşleri, %70'i (N14) hayır, %25'i (N5) evet, %5'i (N1) cevap vermeyen şeklindedir. Katılımcıların sorulan soru doğrultusunda ortaya koydukları görüşleri aşağıdaki gibidir;

*"Evet yaşattı."*AK1

*"Yaşamadık."*AK3

*"Hayır."*AK4

*"Cevaplamadı."*AK6

*"Oldu. Çalışma şeklimi değiştirdim. Her gün çalışmak yerine haftanın belirli günleri işe gitmeye başladım, çocuklarımla ilgilenmek için."*AK17

*"Hayır."*AK19

*"Hayır."*AK20

Engel Durumuna Sahip Olan Çocukla Birlikte Sosyal Yaşamın Değişme Durumu

"Engel durumuna sahip olan çocukla birlikte sosyal yaşamınızın değiştiğini düşünüyor musunuz?" sorusuna yönelik katılımcı cevapları Tablo 28'de belirtilmiştir.

Tablo 28.

Engel durumuna sahip olan çocukla birlikte sosyal yaşamın değişme durumuna yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Hayır	4	20
Evet	11	55
Cevaplamayan	3	15
Kısmen	2	10
Toplam Görüş	20	100

Engel durumuna sahip olan çocukla birlikte sosyal yaşamın değişme durumuna yönelik katılımcı görüşleri dört tema altında toplanmıştır. Bunlar; %20'si (N4) hayır, %55'i (N11) evet, %15'i (N3) cevaplamayan, %10'u (N2) kısmen, şeklindedir. Katılımcıların bu hususta ortaya koydukları ifadeler aşağıda belirtilmiştir;

*"Evet, her konuda kısıtlandık."*AK1

*"Hayır."*AK4

*"Cevaplamadı."*AK6

*"Hayır."*AK12

*"Kısmen."*AK13

*"Evet."*AK18

Engellilik Durumuna Bağlı Olarak Çocuğun Eğitimde Yaşadığı Zorluklar

Tablo 29.

Engellilik durumuna bağlı olarak çocuğun eğitimde yaşadığı zorluklara yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Hayır	6	30
Evet	12	60
Cevaplamayan	2	10
Toplam Görüş	20	100

“Engellilik durumuna bağlı olarak çocuğun eğitim yaşamında herhangi bir zorlukla karşılaştılar mı? Karşılaşmışsanız bu zorlukları nasıl aşmayı başardınız?” sorusuna yönelik katılımcıların, %60’ı (N12) evet, 30’u (N6) hayır cevabını verirken, %10’u (N2) katılımcı soruyu yanıtlamamıştır. Katılımcı görüşleri şöyledir;

*“Sadece, Sabır Ederek.”*AK2

*“Evet karşılaştık, mücadeleden vazgeçmedik çözümü biz ürettik mesela okula giderken gölge öğretmeninden destek alarak.”*AK3

*“Yok karşılaşmadık.”*AK5

*“Zorlukları oldu, kendi çabalarımızla aşmaya çalıştık.”*AK13

*“Cevaplamadı.”*AK14

Engel Durumuna Bağlı Olarak Eğitimin Ekonomik Boyutu

“Engel durumuna bağlı olarak eğitim anlamında ekonomik boyutu nasıl tanımlarsınız?” sorusu katılımcılara yöneltilmiş ve bu konudaki görüşlerini belirtmeleri istenmiştir.

Tablo 30.

Engel durumuna bağlı olarak eğitimin ekonomik boyutu yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Maliyeti yüksek/zor	11	55
Yeterli değil	5	25
Normal	2	10
Cevaplamayan	2	10
Toplam Görüş	20	100

Engel durumuna bağlı olarak eğitimin ekonomik boyutu yönelik katılımcı görüşleri, %55'i (N11) maliyeti yüksek/zor, %25'i (N5) yeterli değil, %10'u (N2) normal, %10'u (N2) cevaplamayan yönündedir. Katılımcıların ifadeleri Őyledir;

*"Her aile sıkıntılı ekonomik günler geçirmektedir bunun tarifi yok yaşıyan bilir."*AK4

*"Normal."*AK7

*"Ekonomik olarak çok zorluklar yaşıyoruz."*AK8

*"Maddi boyutu yüksek."*AK13

*"Ek destek almak zorundayız, ekonomik olarak zorluyor."*AK15

*"Ekonomik olarak güçlü olmak zorundayız."*AK19

Ailelere göre Engelli ocukların Eğitiminden Sorumlu Olanlar

Katılımcılar, *"Engelli ocukların daha iyi eğitim alabilmeleri için nereye hangi görevler düştüğünü belirtiniz?"* sorusuna yönelik katılımcıların verdikleri cevaplar yöneltilmiş katılımcıların cevapları Tablo 31'de gösterildiği gibidir.

Tablo 31.

Ailelere göre Engelli çocukların eğitiminden sorumlu olanlara yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Yerel Yönetimler/İlgili Bakanlıklar	15	65
Özel eğitime	4	17
Öğretmen	3	13
Üniversite	1	5
Toplam Görüş	23	100

Engelli çocukların daha iyi eğitim alabilmeleri için kimlere hangi görevlerin düşütüğüne yönelik katılımcı ailelerin görüşleri, %65'i (N15) yerel yönetimler/ilgili bakanlıklar, %17'si (N4) özel eğitime, %13'ü (N3) öğretmen, %5'i (N1) üniversite şeklindedir. Katılımcıların sorulan soru doğrultusunda ortaya koydukları görüşleri aşağıdaki gibidir;

“Devlete görev düşer, daha fazla özel eğitim okulu yapmalı. 40 dakika eğitim bir çocuk için yeterli değil.”AK1

“Devlete ve özel üniversitelere bu çocuklara maddi, manevi daha duygusal ve toleranslı olmaları gerekir. Ör: Kontrollerde bile üniversiteler %100 tam visit parası alıyorlar.”AK4

“Öğretmenlere görev düşüyor.”AK5

“Milli eğitim bakanlığına.”AK9

“Özel eğitim arttırılmalı, bakanlık bu konuda çalışmalıdır.”AK18

Eğitimde Yaşanılan Aksaklıklar

Tablo 32.

Eğitimde yaşanan aksaklıklara yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Yaşadık	13	65
Yaşamadık	6	30
Cevaplamayan	1	5
Toplam Görüş	20	100

“Çocuğunuz eğitim yaşamından engel durumuna bağlı olarak aksaklıklar yaşadığı herhangi bir durumla karşılaştınız mı?” sorusuna yönelik katılımcıların %65’i (N13) yaşadık, %30’u (N6) yaşamadık cevabını verirken, %5’i (N1) katılımcı soruyu yanıtlamamıştır. Katılımcı görüşleri şöyledir;

“Evet.”AK4

“Cevaplamadı.”AK6

“Hayır.”AK10

“Karşılaştık.”AK13

“Zaman zaman.”AK16

“Hayır.”AK20

Ek Eğitim Desteği Alma Durumu

Tablo 33.

Ek eğitim desteği alma durumu ilişkin katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Almıyor	10	50
Alıyor	9	45
Cevaplamayan	1	5
Toplam Görüş	20	100

“Çocuğun devam ettiği eğitim kurumundan farklı olarak ek bir eğitim desteği alıyor mu? Alıyorsa alma gerekçesini tanımlar mısınız?” sorusuna yönelik katılımcıların cevapları Tablo 33’de toplanmıştır. Katılımcılar, %50’si (N10) Almıyor, %45’i (N9) Alıyor, %5’i (N1) cevaplamadı şeklinde temalar oluşmuştur. Katılımcıların ek eğitim desteği alma durumu ilişkin ortaya koydukları ifadeler;

“Almıyor.”AK1

“Evet, daha çok ilgi ve daha iyi yere getirmek amaç.”AK4

“Sosyal beceriler kazanması için kreş desteği alıyoruz.”AK6

“Alıyor, çünkü eğitim yeterli değil.”AK8

“Cevaplamadı.”AK9

“Alıyor, dil gelişimi.”AK15

Engelli Haklarında Gözlemlenen Değişim

Katılımcıların “Çocuğunuzun eğitim kurumuna başladığı ilk günden bu güne kadar engelli hakları farkındalığı konusunda herhangi bir değişim gözlemlediniz mi?” sorusu yöneltilmiş ve verdikleri yanıtlar Tablo 34’de gösterilmiştir. Katılımcıların %45’i

(N9) Evet, %45'i (N9) Hayır şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcıların %10'u (N2) ise soruyu yanıtlamamıştır. Katılımcıların ortaya koydukları görüşler aşağıdaki gibidir;

Tablo 34.

Engelli haklarında gözlemlenen değişim yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Hayır	9	45
Evet	9	45
Cevaplamayan	2	10
Toplam Görüş	20	100

“Evet gözlemledik, çok şey değişti.”AK5

“Evet olumlu yönde değişti.”AK7

“Hayır.”AK9

“Cevaplamadı.”AK10

“Evet farkındalık arttı ama gerekli yasalar hala uygulanmıyor.”AK19

Engelli Çocukların Eğitim Hakları Hususunda Toplumda Aktif Çalışan Kurumlar

Tablo 35.

Engelli çocukların eğitim hakları hususunda toplumda aktif çalışan kurumlara yönelik katılımcı görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Hayır	6	30
Evet	6	30
Cevaplamayan	8	40
Toplam Görüş	20	100

“Engelli çocukların eğitim hakları hususunda toplumda aktif çalışan kurumların var olduğunu tanımlayabilir misiniz?” sorusu katılımcılara yöneltilmiş ve bu konudaki görüşlerini belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların %30’u (N6) Evet, %30’u (N6) Hayır şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcıların %40’ı (N8) ise soruyu yanıtlamamıştır. Katılımcıların ortaya koydukları görüşler aşağıdaki gibidir;

“Evet eğitim alanında iyi çalışan kurumlar mevcut.”AK5

“Cevaplamadı.”AK6

“Evet vardır, fakat maddiyat gereklidir.”AK8

“Dernekler.”AK11

“Gönüllüler ve örgütler devletten daha aktif.”AK20

Engelli Çocukların Eğitim Haklarının Kazanımı, Korunması ve Sürdürülebilmesi

Araştırmaya katılan ailelere “Engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesi adına neler yapılabilir?” sorusu sorulmuştur. Tablo 36’da katılımcıların cevapları dört tema altında toplanmıştır.

Tablo 36.

Engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesine ilişkin katılımcı ailelerin görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Farkındalık yaratılmalı	7	35
Devlete görev düşmekte/Yasal düzenleme	7	35
Birlikte hareket edilmeli	2	10
Cevaplamayan	4	20
Toplam	20	100

Katılımcıların %35'i (N7) Farkındalık yaratılmalı, %35'i (N7) Devlete görev düşmekte/Yasal düzenleme, %10'u (N2) Birlikte hareket edilmeli şeklinde yanıt vermiştir. Katılımcıların %20'si (N4) ise soruyu yanıtlamamıştır. Katılımcıların ortaya koydukları görüşler aşağıdaki gibidir;

“Birlik olarak hareket etmeliyiz, sesimizi duyurmalıyız.”AK1

“Bu çocuklar için daha fazla zaman ve çaba gerekiyor ancak böyle çözebiliriz.”AK8

“Cevaplamadı.”AK9

“Farkındalık sağlanmalı.”AK11

“Devlet okullara destek vermeli”AK15

“Yasaların uygulamaya geçmesi ve sivil toplum örgütlerinin birleşerek birlikte hareket etmesi gereklidir.”AK17

Çocuğunun Cinsiyet Anlamında Bir Ayrımcılığa Maruz Kalıp Kalmama Durumu

Araştırmaya katılan ailelere “Eğitim süreci kapsamında çocuğunun cinsiyet anlamında bir ayrımcılığa maruz kalıp kalmadığını aktarabilirler mi?” sorusu yöneltmiştir. Katılımcı ailelerin tamamına yakına çocuklarının böyle bir duruma maruz kalmadığı yönünde görüş belirtmiştir. Katılımcıların %90'ı (N18) maruz kalmadıklarını ifade ederken, %10'u (N2) soruyu cevaplamamıştır. Katılımcıların bu doğrultuda ortaya koydukları görüşler aşağıdaki gibidir;

Tablo 37.

Engelli çocukların cinsiyet anlamında bir ayrımcılığa maruz kalıp kalmama durumuna ilişkin katılımcı ailelerin görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Maruz Kalmadı	18	90
Cevaplamayan	2	10
Toplam	20	100

Katılımcıların %90'ı (N18) maruz kalmadıklarını ifade ederken, %10'u (N2) soruyu cevaplamamıştır. Katılımcıların bu doğrultuda ortaya koydukları görüşler aşağıdaki gibidir;

“Cevaplamadı.”AK1

“Kalmadı.”AK5

“Hayır.”AK9

“Hayır.”AK10

“Hayır.”AK14

“Kalmadı.”AK16

“Yok.”AK18

Katılımcı Ailelerin Eklemek İstedikleri Hususlar

Tablo 38.

Katılımcı ailelerin eklemek istediği hususlara yönelik görüşleri

Tema	Katılımcı Görüşleri	
	N	%
Özel Öğretim Geliştirilmeli ve Tam Güne Geçilmeli	11	55
Eğitim Yasası Güncellenmeli	2	10
Engelsiz Yaşam Evinin Hizmete Açılması	1	5
Toplumsal Bütünleşme	1	5
Cevaplamayan	5	25
Toplam Görüş	20	100

Katılımcı ailelerin eklemek istediği hususlara yönelik görüşleri, %55'i (N11) özel eğitim geliştirilmeli ve tam güne geçilmeli, %10'u (N2) eğitim yasası güncellenmeli, %5'i (N1) engelsiz yaşam evinin hizmete açılması, %5'i (N1) toplumsal bütünleşme,

%25'i (N5) cevaplamayan şeklindedir. Katılımcıların bu doğrultuda eklemek istedikleri noktalar ve bu yöndeki görüşleri aşağıdaki gibidir;

“Özel eğitim konusunda çok yetersiz bir ülkeyiz. Bu konuya daha fazla önem verilmelidir.”AK1

“Özel eğitilmiş çocukların eğitimine daha çok zaman ayırmak gerek diye düşünüyorum.”AK2

“16 yıldır kısıtlı imkanlarla mücadele ediyoruz, eğitim yasası istiyoruz.”AK3

“Gelecek nesillerin bu gibi ihtiyaçlı çocuklara sahip çıkması ve toplumda yerlerinin kabullendirilmesi tek temennim.”AK4

“Eğitimin daha fazla olması için eğitimde daha fazla fırsat sağlanmasını isterim.”AK5

“Çocuğumun daha iyi eğitim alması ve tam gün eğitime geçilmesini istiyorum.”AK7

“Devletin özel çocuklara daha çok önem vermesi gerekir.”AK8

“Engelsiz yaşam köyünün bir an önce tamalanması ve hizmete geçmesi gerekmektedir. Engellimize bizden sonra ne olacağı bizi kaygılandırmaktadır.”AK17

BÖLÜM V

Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde bulgulara ilişkin tartışma kısmı yer almaktadır.

“Çocuklar yaşadıklarından öğrenirler” raporunda katılımcılar fırsatlar, engeller ve en önemlisi eğitim hakkının geliştirilmesi durumunda okul, aile, devlet politikaları ve öğretmen vurgusu yapmaktadırlar. Burada öne çıkan paydaş yönetimi yani aile, okul ve çevrenin birçok paydaşın eğitimde sorumluluk paylaşması gerekliliğidir. (Pavalache-Ilie ve Tirdia, 2015). Literatürde belirtildiği üzere, eğitimde başarıya ulaşmak görünüşte okul temelli samsına dayansa da, yönetici, öğretmen, öğrenci ve ailenin ile bir bütün olarak işbirliği içerisinde başarı faktöründe rol oynadığı belirtmektedir(Örsdemir vd., 2019). Paydaş yönetimi gerekliliği engelli çocuğa sahip olan ailelerden elde edilen bulgularda ve özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticilerin bulgularında da aynı vurguya rastlanmıştır. Bu sonuç çalışmaya, tez araştırması ve “Çocuklar yaşadıklarından öğrenirler” raporunda aynı sonuçların ve tespitlerin zaman dilimi içerisinde devam ettiğinin bir göstergesi olarak yansımıştır. Rapor ve tez çalışması karşılaştırıldığında, sonuç olarak ortaya çıkan en önemli bulgulardan biri olarak nitelendirilebilir.

“Çocuklar yaşadıklarından öğrenirler” raporunda ve tez çalışmasında, engelli çocuğa sahip olan ailelerden elde edilen bulgularda ve özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticilerin bulgularında bir diğer ortak bulgu ise eğitim hakkının geliştirilmesinde rol oynayan imkanların ve olanakların geliştirilmesi yönünde elde edilen verilerdir. Tüm bireylere anayasa aracılığıyla tanınan temel haklardan birisi olan eğitim hakkı, özellikle sosyal koşullarda ve fırsat eşitliği kapsamında özel eğitim almış bireyleri de bu düzenlemeler kapsamında olması eğitim hizmetlerinin geliştirilmeye açık olması gerekliliğini taşımaktadır. (Deveci, 2019, s.10).

“Çocuklar yaşadıklarından öğrenirler” raporunda ve tez çalışmasında, engelli çocuğa sahip olan ailelerden elde edilen bulgularda ve özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticilerin bulgularında ortaya çıkan başka bir ortak bulgu ise engelli

çocukların gerek sağlık gerekse eğitim veya her ikisi içinde daha fazla maddi desteğe ihtiyaç duyduklarıdır. Engelli çocukların eğitim yoluyla diğerlerine olan bağımsızlıkları azalma gösterir, uyum yetenekleri gelişir ve bağımsız bir yaşama hazırlanmaları için eğitim büyük önem taşımaktadır (Coşkun, Dündar ve Parlak, 2014; Metin, 2012). Ergül, Baydık ve Demir’inde (2013) belirttiği gibi özel eğitimde temel hedef bireylerin bağımsız yaşayabilmeleri için beceri kazanmalarınıdır.

“Çocuklar yaşadıklarından öğrenirler” raporunda ve tez çalışmasında, engelli çocuğa sahip olan ailelerden elde edilen bulgularda engelli çocukların barınabileceği devlet çatısı altında oluşacak olan bir kurum ihtiyacı öne çıkmaktadır. Luckner ve Velaski’nin (2004) aktardığı gibi aile ve aile ortamı çocuğun sosyal, duygusal, bilişsel ve fiziksel gelişimi için hayatındaki vazgeçilmez unsurlardandır. Aile yetersiz olduğu zamanlarda veya yok olduğu durumlarda bunu devletin sağlayabileceği bir bakım merkezinde sağlanması çocukların geleceği açısından önem taşımakta ve ailenin yerini almaktadır.

Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticilerin bulgularında engel durumuna sahip olan çocuğa ve ailelerine sundukları destek ve hizmetler boyutunda engel durumuna bağlı olarak süreç kapsamında rehberlik ve destek çalışmaları yürütmenin ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Ayrıca Engelli çocuğa sahip olan ailelerin okul yöneticilerine başvurma gerekçeleri ise yine benzerlik göstermektedir.

Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticilerin bulgularında yerel yönetimler, ilgili bakanlıklar, okul yöneticileri, öğretmen ve ailenin çocukların eğitiminden sorumlu oldukları sonucuna aktarılmıştır. Bu bulguda paydaşlar üzerinde yoğunlaşmış olsa da aslında işlevsel anlamda önem taşıyan eğitime yön veren yöneticilerin yöneticilik özellikleridir. Literatürle uyumlu olarak yöneticiler, olumlu yönde okulların örgütsel işlevsel hale taşıyan öğretmenleri, öğrencileri ve dolaylı olarak öğrencilerin ailelerini de etkilediği de belirtilmektedir (Kalkan vd., 2020).

Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticiler eğitim müfredatının denetimi ve planlanması konusunda müfredatı okulun belirlediği ve denetleme noktasında alan

bilgisine sahip olan denetmen ihtiyacı olduğu yönünde aktarımlara rastlanmıştır. Kınık, (2018) eğitim ihtiyacı bazında müfredatların hazırlanması gerektiğini ve özel eğitim ihtiyacı olan bireylerin yaşamlarını konforlu hale getirmek adına özel eğitimimin tasarlanmasının gereklilik olduğunu ifade etmektedir.

Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticilerin bulgularında engelli çocuk hakları hususunda toplumda çalışmaların yürütüldüğü ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmalar proje, yasa çalışmaları ve dernek yada STK'lar la birlikte yürütülen çalışmalardır. Gerçekleştirilen çalışmalarda STK'ların özellikle yönetici ve diğerleri arasında iletişim kurmak ve başarılı performans sergilemede noktasında başarılı bir etkiye sahip olduğu ortaya çıkmıştır (Karaatmaca vd., 2020). Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticiler ayrıca engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesine ilişkin eğitim sağlayan öğretmenlere, yasaları düzenleyen yöneticilere ve eşit haklar sağlanması noktasında toplumda yaşayan tüm bireylere görevler düştüğünü belirtmektedirler.

Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticilerin bulgularında pandemi sürecindeki kriz yönetme ve eğitim niteliği konusunda, özel eğitim merkezlerinin teknoloji açığıyla yüzleştiğini ve sürece hazırlıksız yakalandıklarını belirtmektedirler. Teknoloji alt yapısının özel eğitimde oluşturulmaması nedeniyle öğretmenler aileler ile sürekli iletişim yolunu seçerek süreci atlattılmaya çalışılmaktadırlar. Gelişim sürecinde büyük rol oynayan en önemli faktörlerden teknolojidir. Geleneksel eğitim modelinden ayrılarak teknoloji temelli bir modele geçilmesi her bireyin eğitimi için ayrı bir önemde olduğu literatürde belirtilmektedir (Aksal vd., 2020). Ayrıca pandemi sürecinde teknoloji destekli eğitim bireylerin bilgi kazanımı ve yeteneklerini artırmak için bir zorunluluk olarak görülmektedir (Atınay, Dağlı vd., 2020).

Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yönetici katılımcıların görüşleri incelendiğinde, özel eğitime ihtiyaç duyan çocukların eğitim ihtiyacının alanda uzman kişilerce belirlenerek yönlendirilmesi sonucu eğitim yaşamında daha başarılı sonuçlar

elde edileceğini ve ailenin de eğitim açısından zaman kazanacağını belirtmektedirler. Ataman (2005), tarafından yapılan sınıflandırmada özel eğitim ihtiyacı duyan çocuklar, özel eğitim ihtiyacı duyan bireyler ve özel eğitim veya destek hizmetlere ihtiyaç duyma süreleri temelinde sınıflandırarak ihtiyaca yönelik eğitim almaları noktasında yönlendirme ile literatüre katkı sağlamıştır. Böylece tam ihtiyaç durumu eğitim ile şekillenerek ve daha başarılı sonuçlar elde edilebilecektir.

Özel Eğitimin zaman içinde sağladığı faydaya yönelik olarak, engeli çocuğa sahip olan ailelerin ve özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yönetici katılımcıların görüşleri ağırlıklı olarak özel eğitimin olumlu yönde katkısı olduğunu yönündedir. Eripek'e (2008) göre bireylerin ihtiyaç duydukları etkin eğitim, özel eğitim disiplinleri kapsamında değerlendirilmeli ve uygulanma alanı içerisinde olması gerekmektedir. Böylece özel eğitim ihtiyacı olan çocukların sosyal yaşamda bağımsız hareket edebilmeleri için destekleyici eğitim programlarının uygulamaya konulması önem taşımaktadır (Yıldırım Doğru, 2009). Literatürle uyumlu olarak özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklara özel eğitim programlarının yarar sağladığı görülmektedir.

Engelli çocuğa sahip olan ve özel eğitimden fayda sağlayan ailelerin, özel eğitimin zaman diliminin artırılması gerektiği yönünde görüş bildirdikleri saptanmıştır. Yarım gün verilen örgün eğitim ve haftanın bir kaç gününü kapsayan birer saatlik uygulanan özel eğitimin daha da artırılması gerektiği noktasında uzlaşmaktadırlar. Benzer olarak, özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yönetici katılımcıların ve engelli çocuğa sahip olan ailelerin görüşlerine göre kaynaştırma eğitimi artırılmalı ve her okulda mutlaka sağlanmalıdır. Literatüre göre verimli bir kaynaştırma eğitimi için, her sınıfa alınacak en fazla iki öğrenci ile kaynaştırma eğitimi gerçekleştirilmeli ve okullarda destek eğitim odalarının artırılması yönünde bilgiye rastlanmıştır (Ö.E.H.Y,2018). Böylece eğitimde fırsat eşitliğinden ve eğitim haklarının geliştirilmesi yönünde başarılı uygulamalarda bahsedilebilmektedir.

Engelli çocuğa sahip olan aileler özel eğitim okullarının artırılması yönünde görüşleri de bulgular kısmında ağırlık kazanmaktadır. KKTC' de özel eğitim Milli Eğitim Kanununda yer alan Milli Eğitim Kanunu hükümlerine doğrultusunda uygulanır

ve özel bir plan uygulayan ayrı bir okul olarak ya da diğer eğitim kurumlarındaki özel sınıf olarak tanımlanarak özel eğitime destek sağlanır. Özel eğitim ihtiyacı olan tüm çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamalarını sağlayan, özel eğitimli öğretmenler ve eğitim programları içeren özel eğitim bir model olarak karşımıza çıkmaktadır(Çuhadar, 2014). Bu modeli uygulamak ve daha ulaşılabilir olmasını sağlamak ise devlet çâtısı altında mümkün olmaktadır.

Engelli çocuğa sahip olan ailelerden elde edilen bulgularda, maddi destek sağlayan kurum ve kuruluşlardan ailelere yönlendirilen desteğin yetersiz olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Engelli çocuğa sahip olan aileler genellikle sosyal yardım alırken, bazı aileler ise sosyal yardım yanı sıra sivil toplum örgütlerinden de hizmet anlamında destek aldıklarını belirtmektedirler. Literatürde yer aldığı gibi engelli çocuklar eğitimle beraber daha fazla sağlık hizmeti ihtiyacı olduğu belirtilmektedir(Zhang ve Ma, 2020; Wang vd., 2020). Eğitim masraflarına sağlık masraflarının da eklenmesi aileleri maddi anlamda zorladığı görülmektedir.

Engelli çocuğa sahip olan ailelerin bulgularında, engellilik tanısı almakla birlikte yakınlarıyla olan sosyal ilişkilerinde değişim yaşadıklarına rastlanılmıştır. Bu değişim diğerlerinin farklılığı kabullenmemesiyle açıklanırken, aile içerisinde ise bakım sağlamak zorunda kalan ebeveynin çalışma yaşamında bulunuş şeklinin değişime uğramasıyla ilişkili olarak tanımlanmaktadır. Ailenin engellilik tanısı almasıyla süreç kapsamında değişim yaşaması kaçınılmaz olarak belirtilmekle birlikte, literatürde özel eğitimin hedefleri içerisinde çocuğun gelişimine katkı sağlamanın yanında aileye de katkı sağlayarak sosyal yaşamda aileyi de desteklemek olduğu görülmektedir. (Bedel, 2017; Orhan ve Genç, 2015). Özel eğitim hem aileye hem de özel eğitim ihtiyacı olan çocuklara farkındalık sağlar ve engellilerin sosyalleşmesinde etkin rol oynamaktadır.

Bu eğitimlerde temel amaç, ailenin çocuk gelişiminin tüm alanlarına ilişkin farkındalığını artırmaktır. Bu eğitimler ailelere ve çocuklara katkı sağlamaktadır. Özel eğitim hizmetleri, bu tür bir eğitime ihtiyacı olan engellilerin sosyalleşmesinde, kendilerini daha rahat ifade etmelerinde ve toplumda daha bağımsız olmaları açısından önemli rol oynamaktadır. Ailelerin karşılaştığı bu sorunlar ailelerin sosyal entegrasyon sorununu ortaya çıkarmaktadır. Ailelerin karşılaştığı sosyal idari ve yönetsel tutumlar aile bireylerinin sosyal entegrasyon sorunuyla yüzleşmesine neden olmaktadır. Bu durumda

aileler dezavantajlı bir konuma da taşınmaktadırlar. Ailelerin bulgularda belirttiği gibi literatürle bağlantılı olarak engellilik, yetersizlik durumunun sosyal ve çevresel sonuçlarını temsil eden sosyal bir olgu olarak ortaya çıkmaktadır(Altuntaş ve Atasü-Topçuoğlu, 2016). Öte yandan, ailelerin dezavantajlı sosyal yaşam statüsünü dönüşüme uğratabilecek unsur olarak paydaşların koordinasyon ve işbirliği içinde çalışmasının önemi bu çalışmada vurgulanmaktadır.

BÖLÜM VI

Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın bu kısmında katılımcılardan elde edilen bulgular doğrultusunda ortaya konulan sonuç ve öneriler yer almaktadır.

Sonuçlar

Bu çalışma genel amaç, KKTC’de engelli çocukların eğitim haklarının geliştirilmesi ve ailelerin topluma sosyal entegrasyonuna ilişkin görüşlerin değerlendirilmesine ilişkin görüşlerini ve bu doğrultuda önerilerini belirlemektir. Eğitime ihtiyaç duyan engelli çocukların farklı ihtiyaçları göz önüne alındığında hem eğitim süreci hem de pandemi sürecindeki eğitim şüphesiz çocuklar ve ebeveynleri için daha zordur.

Toplumda engelli çocukların eşit haklara sahip olarak eğitim almaları, iş olanakları bulmaları toplumun gelişmişlik düzeyinin göstergesidir. Sadece eğitimde değil yaşamın her alanında engelli çocukların tüm olanaklara rahat erişilebilir olmalarının sağlanması gerekmektedir.

Araştırma katılımcıları Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyet’inde birey olarak çocukların karşılaştığı fırsatlara yönelik kendilerini ifade edebilecekleri ortam olması, özgür olmaları, maddi kaygılarının olmaması ve aile desteğinin bulunması olarak ifade etmişlerdir. Katılımcıların ortaya koydukları bu görüşler öğrencilerin eğitim haklarına sahip olduklarını göstermektedir. Karşılaşılan engeller noktasında ise zararlı madde kullanımı, alt yapı, şiddet ve zorbalık ailenin bilinçsiz olması şeklinde ifade edilmiştir.

Toplumdaki eğitim hakkının nasıl geliştirebileceğine yönelik katılımcı görüşleri, okulların engelli bireyler için kullanılabilir hale getirilmesi, engellilere yönelik okulların artırılması gerekliliği, engelli çocukları topluma daha fazla entegre edilmeleri, toplum bilincinin artırılması ve toplumda Kabul görmelerinin sağlanması yönündedir. Engelli bireylerin eşit eğitim hakkına sahip olmaları ve ailelerin sosyal entegrasyonunun sağlanabilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada elde edilen nitel bulgular doğrultusunda engelli çocukların ve ailelerinin maddi ve psikolojik desteğe ihtiyaç duydukları, ailelerin eğitime ihtiyaç duyduğu, işbirliği ve desteğe ihtiyaçları olduğu sonucuna varılmıştır.

Araştırmada elde edilen diğ er bir bulgu ise engelli ve kimsesiz çocukların barınması konularında neler yapılabileceğine yönelik katılımcı görüşleridir. Katılımcıların görüşleri yakın zamanda bir çalışma ve proje geliştirilebileceği, toplumun ve devletin bu projeye dahil edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Araştırma kapsamında katılımcılara eğitimden kimlerin sorumlu olduğunda sorulduğunda bu soruya paralel olarak verilen yanıtlarda öncelikli devletin sorumlu olduğu, sonrasında paydaşların, velilerin engelli bireylere eşit hak sağlanması için yapılması gerekenlerde önemli rol oynadıkları sonucuna varılmıştır.

Engel durumuna sahip olan çocuğa sağlanması gereken hizmet ve eğitimlere yönelik katılımcılar öncelikle çocukların ihtiyaçlarına yönelik destek sağlanması gerektiği, bu yönde müfredatların düzenlenmesi ve engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesi adına yasalar oluşturulması gerektiği sonucu ortaya çıkmıştır.

Ailelerin ihtiyaç duydukları destek hakkında katılımcı okul yöneticileri ve veliler ortak görüş ortaya koyarak maddi ve manevi destek amaçlı olduğu ifade etmişlerdir. Engelli bireylerin eğitim süresince ailelerin maddi desteğe ihtiyaçları olmasının yanında manevi yönden psikolojik ve sosyal açıdan desteğe ihtiyaç duymaktadırlar.

Ailelerinin yaşadığı sosyal sorunlar, sosyal tanıma ve destek eksikliği, engellilerin sosyal çevresinin cehaleti, sosyal açıdan rahatsızlık, bulaşıcı hastalıklar, damgalama / etiketleme, sorunun kişiselleştirilmesi ve gelecek kaygıları olduğu görülmektedir. Bu sorunlar, ailelerin toplumdan soyutlanmasına neden olmakta, bu da öğrencilerin gelişimi için önemli bir dezavantaj oluşturmaktadır.

Öncelikli olarak araştırma katılımcılarına pandemi dönemince de özel eğitim kurumlarında verilen eğitimin niteliğine yönelik soru yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar öğrenci merkezli, teknoloji temelli, aile işbirliğine dayalı, farklı eğitim programları oluşturma, öğretmen ve yöneticilerin yeterlilikleri şeklinde beş tema altında toplanmıştır. Katılımcıların hepsi bu süreçte özellikle öğrencilerinin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak öğrenci merkezli bir yol izlediklerini ifade etmişlerdir. Diğ er ortaya çıkan önemli bir nokta ise velilerin bu sürece doğrudan katkı koymaları ve öğrenciler destek sağlamaları olduğudur. Borup, Jensen, Archambault, Short, & Graham, (2020), çalışmalarında araştırmanın bulgularıyla benzer şekilde pandemi sürecinde

öğrencinin desteğe ihtiyacı olduğunu ve bunu sağlayacak olan en önemli topluluğunda aileler olduğunu belirtmektedirler.

Katılımcılara pandemi sürecinde okullarında nasıl bir kriz yönetimi yürütüldüğü sorusu yöneltilmiş ve verdikleri yanıtlar dört tema altında toplanmıştır. Katılımcıların tamamı velilerle sürekli iletişim içerisinde olduklarını ifade etmişlerdir. Diğer ortaya konulan ifadeler ise teknoloji desteği, paydaşlarla iletişim, farklı aktivite ve etkinlikler yapıldığı yönündedir. Katılımcıların görüşü doğrultusunda özel eğitim kurumlarının yaşanan bu kriz sürecine hazırlıksız yakalandıkları ancak öğrencileri ile iletişimi koparmadan özellikle ailelerle yapılan iletişimlerle sürekli olarak öğrencilerine yönelik uygulamalar yapıldığı sonucuna varılmıştır. Tüm dünya genelinde her bireyi özellikle psikolojik olarak olumsuz yönde etkileyen bu kriz ve salgın döneminde öğrencilere yönelik etkinlik ve aktiviteler sunulması önem arz etmektedir. Allen, Rowan, & Singh, (2020) öğrencilerin psikolojik durumları, yaşanan travma ve kaygı süreci nedeniyle iyi bir pedagojik yaklaşımın gerektiğini ifade etmektedir. Dolayısıyla araştırma, katılımcıların yanıtları sonucu elde edilen sonuçları destekler niteliktedir.

Katılımcılara pandemide özel eğitim kurumlarının karşılaştığı sınırlılıklar ve fırsatların neler olduğu sorulmuştur. Araştırma katılımcıların tamamı pandemide özel eğitimin karşılaştığı sınırlılıklara ilişkin teknoloji yetersizliğini ve hazır olmadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca diğer ortaya çıkan bir sonuçta mevzuat sınırlılığı olduğudur. Literatürde yapılan bir çok çalışmada okullarda yaşanan kriz durumlarında birçok sorun domino etkileriyle daha fazla eşitsizliğe yol açtığı vurgulanmaktadır (Williamson, Eynon, & Potter, 2020; Van Lancker & Parolin, 2020). Öğrencilerin ve öğretmenlerin teknolojiye erişimleri noktasında araştırma bulguları literatürle benzerlik göstermektedir.

Hyseni Duraku ve Nagavci (2020) çalışmalarında kapsayıcı olmama ile ilgili engelli çocukların ve ebeveynlerinin karşılaştığı, yetersiz teknoloji ve diğer yakın zamandaki bulguları destekleyen çevrimiçi öğrenimle ilgili önceden deneyim eksikliği gibi sayısız güçlükler olduğu sonucuna varmışlardır. Mevcut çalışma, engelli çocukların çevrimiçi eğitime dahil edilmesini etkileyen birçok faktör olduğunu ve bunlardan birinin de eğitim politikası oluşturmada yaşanan sorunlar olduğunu vurgulamaktadır. Araştırma bulguları yapılan çalışmanın sonuçlarını desteklemektedir.

Özel eğitim kurumlarında ve özel eğitim bağlantılı yönetimsel boyutta sahada aktif rol olan sivil toplum örgütlerinde görev olan yöneticilerin pandemide özel eğitime yönelik fırsatlara ilişkin görüşlerinin ne olduğu sorulmuş ve bu doğrultuda katılımcılar aile ile olan iletişim, gelişim fırsatı, araştırma ve uygulama olanağı bulduklarını belirtmişlerdir. Pandemi sürecinde okulların kapatılmasıyla birlikte aileler birden bire yeni eğitim roller üstlenmişler ve bu doğrultuda çocuklarına destek sağlamışlardır (Bozkurt vd., 2020). Araştırma sonucu elde edilen diğer bir bulgu da eğitimcilerin özellikle teknolojik yönde kendilerini geliştirme gerekliliğidir. Böylelikle eğitimciler bu süreçte kendilerini bu yönde geliştirme fırsatı bulmuşlardır.

Okullarda yaşanan zorluklarla karşılaşan veya önemli stres faktörleri olan kişilerle iletişime geçmeleri önerilmiştir (Coffey ve diğerleri 2020; Kelly ve diğerleri 2020). Bu şekilde, okullar destek sunabilir, ailelerin potansiyel ihtiyaçlarıyla ilgilenebilir, ailelerin çabalarını kabul edebilir ve onları teşvik edebilecekleri belirtilmektedir. Ayrıca, yazılı iletişim veya sanal toplantılar yoluyla, okullar sundukları hizmetler hakkında bilgi yayabilmekte ve aynı zamanda iletişim kopmadan devam edebileceği ifade edilmektedir. Okullar ayrıca ebeveynlerin stresle baş etmesine ve aileleri toplum hizmetlerine bağlamasına yardımcı olacak eğitim programları uygulamaları gerekliliği ortaya çıkmıştır (Kelly ve diğerleri 2020). Okul, ebeveyn katılımı için hayati bir faktör olan, çocuklarının öğreniminde ebeveynlerin rollerini nasıl algıladıklarında önemli bir rol oynar. Pandemi süreci ve yaşanan kriz ortamı ebeveynlerin bu yönde daha aktif rol üstlenmelerine neden olmuştur.

Araştırma katılımcılarına pandemide özel eğitimde ortaya koyduğunuz farklı eğitim uygulamalar neler olduğu sorusu sorulmuştur. Katılımcılar bu doğrultuda farklı çeşitli teknolojik uygulamalar olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar ayrıca çevrimiçi oyunlar, interaktif katılım ve ailelerle birlikte etkinlikler yaptıklarını ifade edilmiştir.

Güleç Aslan vd. (2013), özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin sorun ve ihtiyaçlarını belirlemeye yönelik yaptıkları vaka çalışmasında öğretmenlerin fiziksel imkansızlıklar dolayısıyla sorun yaşadıkları ve kendi çabaları ile bu sorunları aşmaya çalıştıklarını vurgulamışlardır. Pandemi süreci ve yaşanan bu ani kriz dönemine okullar, okul yöneticileri, öğretmen, aile ve öğrenciler hazırlıksız yakalanmış olsa da araştırma sonucu elde edilen bulgular dahilinde yaşanan sıkıntılara karşın okul yöneticilerinin ve

öğretmenlerin eğitimi kesintiye uğratman farklı uygulamalarla devam ettirmeye çalıştığı sonucuna varılmıştır.

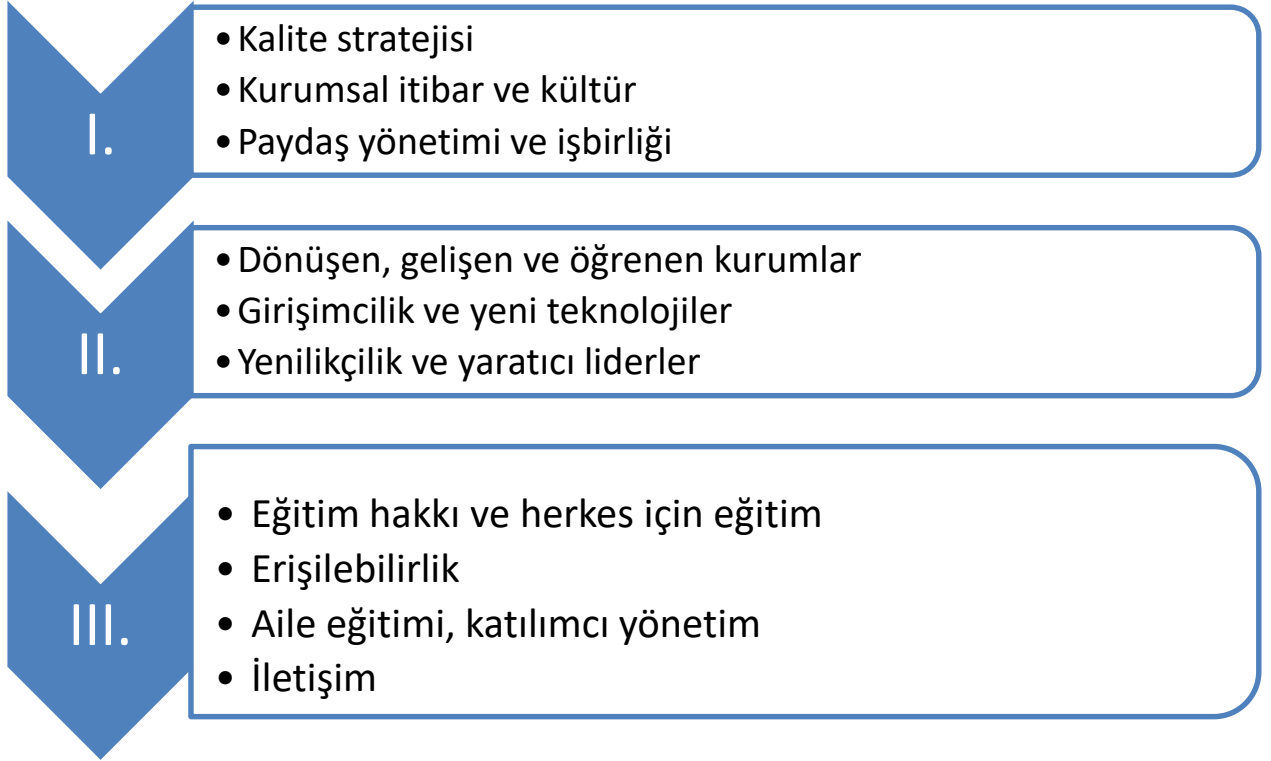
Öneriler

Araştırma Sonuçlarına Yönelik Öneriler

- Öğretmen, okul yöneticileri ve ailelere destek sağlamak amacıyla neler yapılması gerektiğine yönelik eğitimler verilmeli,
- Farklı engelleri olan (üstün yetenekli, görme engelli, zihin engelli, ortopedik engelli, işitme engelli) öğrencilere yönelik farklı müfredat ve programlar geliştirilmeli ve bu süreçte tüm öğrencilerin eğitim hakları korunmalıdır.
- Yönetmeliklerin oluşturulması için oluşturulan komite, özel eğitim okullarının her tür ve kademesinde yönetici ve öğretmenleri içermeli, mesleki alanlardaki akademisyenlerin yanı sıra her okul türü ve kuruma özel düzenlemelerin yapılmasını sağlamalıdır.
- Farklı engellere sahip öğrenciler için hazırlanacak olan yönetmelik ve programlar eğitim kademeleride göz önünde bulundurularak bu süreçte en az kısıtlanma ile eğitimin devam etmesi sağlanmalıdır.
- Kriz döneminde özel eğitim alan öğrencilere yönelik destek grupları oluşturulmalı, bu destek gruplarında ailelerin birbirleri ile iletişimlerinin yanı sıra bu süreçte destek sağlayacak uzmanlarda yer almalıdır.
- Bakanlık mevcut e- okul sistemlerini özel eğitim kurumlarına uygun hale getirebilmelidir.
- Özel eğitim okullarında öğrenim gören öğrencilerin eşit haklara sahip olması için önceden gerekli araştırma ve bilgilerin toplınsaı bu gibi yaşanan kriz durumlarında bu öğrencilere destek sağlanmalıdır.
- Özel eğitim alanında daha fazla ilerleme gösteren ülkeler örnek alınarak ilgili yönetmelik ve mevzuatlarda gerekli uyarlamalar yapılmalıdır.

İleri ki Araştırmalara Yönelik Öneriler

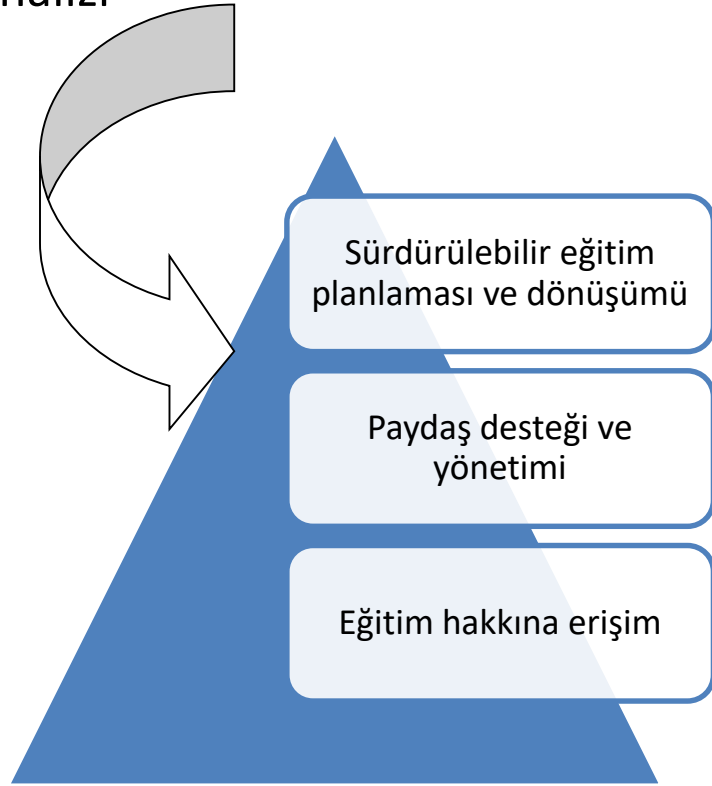
- Bu araştırmada, özel eğitim okulu yöneticilerinin pandemic sürecine yönelik görüşleri alınmıştır. Bu araştırma özel eğitim öğretmen ve velilerinin bu süreçte yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerilerini ortaya çıkarmaya yönelik yürütülebilir.
- Araştırma yurtdışında bulunan özel eğitim kurumlarının kriz yönetim uygulamaları incelenerek karşılaştırmalı olarak araştırılabilir.
- İleri ki araştırmalarda özel eğitim okullarının kriz yönetimine ilişkin fiziki koşulların incelenmesiyle olumsuzlukların ortadan kaldırılmasına ışık tutabilir.
- Özel eğitimin yasal mevzuatının yeterlilik düzeyi ileriki araştırmalarda irdelenebilir.
- Özel eğitim kurum yöneticilerinin mevzuata hakimiyetleri ve bunun eğitimin geleceğine olası yansımaları araştırılabilir.

Şekil 1: Model Önerisi

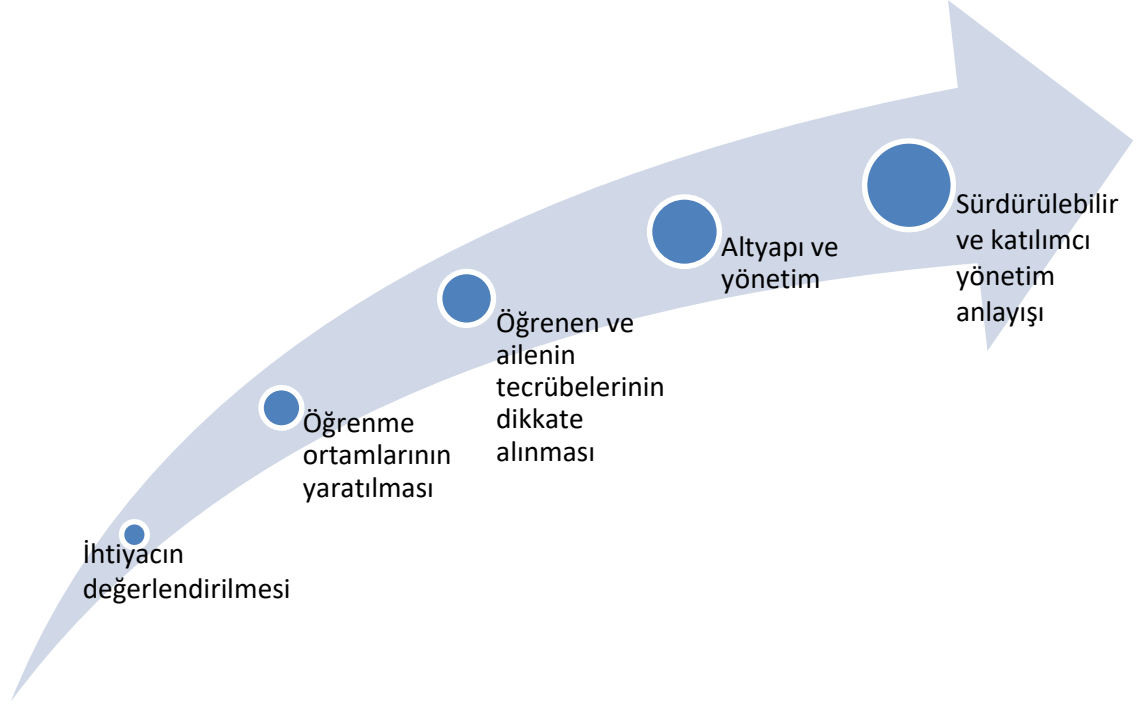
Şekil 1 'de Eğitim yönetimi, yönetsel ve denetim kapsamında ele alınması gereken araştırma ve çalışma alanları model önerisi şeklinde sunulmuş, anahtar kelimeler niteliğini yansıtan çalışma sahalarının birbiri ile ilişkisi de araştırma sonuçlarında yer almıştır. Belirtilen şekilde ise ilişkiyel bir modelin ortaya çıktığı da görülmektedir.

- Eşitlik
- İhtiyaca uygun hizmet vermek
- Öğrenci merkezli eğitim
- Kültür analizi

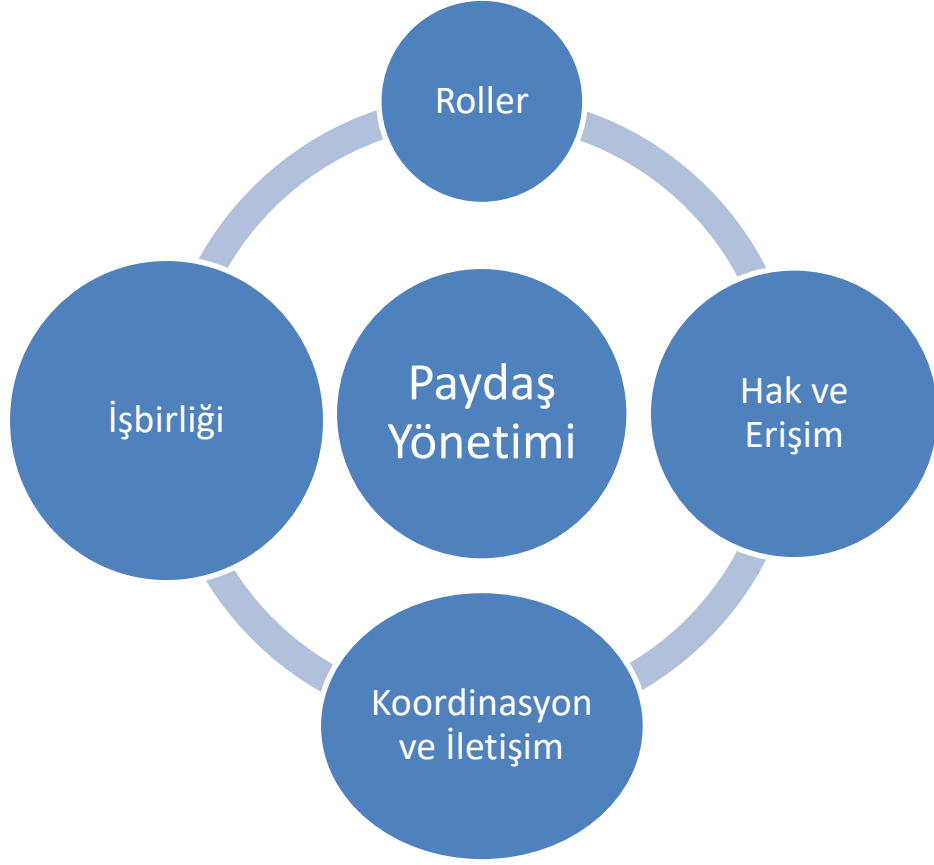
Şekil 2: Eğitim Hakkına Erişim

Şekil 2’de eğitim hakkına erişim sağlanabilmesi için, paydaş desteği ve yönetimi olması gerekmektedir. Böylelikle sürdürülebilir eğitimin planlanması ve dönüşülmesi merkezinde öğrenci olacak şekilde dikkate alınmalıdır.

Şekil 3: Sürdürülebilir Yönetim Anlayışı

Şekil 3’de sürdürülebilir yönetim anlayışı için, ihtiyaçlar değerlendirilmeli, öğrenme ortamları uygun tasarlanmalı, ailelerin ve öğrenenlerin tecrübe ve görüşleri dikkate alınmalıdır. Bunun için gerekli altyapı ve yönetim süreci uygulanmalı böylelikle de sürdürülebilir katılımcı ve yönetim anlayışı gerçekleştirilmelidir.

Şekil 4: Paydaş Yönetimi

Şekil 4’de paydaş yönetimi için, roller, işbirliği, haklar ve erişilebilirlik çerçevesinde koordinasyon ve iletişimin sağlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçamete, A. G. (2009). Genel eğitim okullarında özel gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim. (2. Baskı). Ankara: Kök Yayıncılık.
- Allen, J., Rowan, L., & Singh, P. (2020). Teaching and teacher education in the time of COVID-19. *Asia-Pacific Journal of Teacher Education*, 48(3), 233-236.
<https://doi.org/10.1080/1359866X.2020.1752051>
- Altınay, F., Basari, G., Altınay, M., Daglı, G., & Altınay, Z. (2019). An Evaluation of Strategies and Policies in Higher Education Management in Internationalization Process: New Pedagogy. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 11(4), 304-320. <https://doi.org/10.18662/rrem/171>
- Altınay, F., Altınay, Z., Aydın, C.H. *et al.* Widening international perspectives and practices through online learning for developing critical friendship and skills. *Education Tech Research Dev* (2020). <https://doi.org/10.1007/s11423-020-09869-z>
- Altınay, F. ., Altınay, Z. ., Altınay, M. ., & Daglı, G. . (2020). Evaluation of the Barrier-Free Tourism and Sustainability of the Barrier-Free Society in Cyprus. *European Journal of Sustainable Development*, 9(4), 137.
<https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n4p137>
- Altınay, F., Altınay, Z., Aydın, C. H., Altınay, M., Daglı, G., & Kalac, M. O. (2020). Networking and Collaboration in Service Quality for a Smart University and Society. *Bulletin of the Technical Committee on Learning Technology (ISSN: 2306-0212)*, 20(1), 17-20.
- Altınay, F., Bastas, M., Altınay, Z., Daglı, G., & Menemenci N. (2020). The Sustainable Tool for Human Resources Quality in Educational Practices. *Postmodern Openings/Deschideri Postmoderne*, 11.01October2020 <https://biblioteca.sagrado.edu/eds/detail?db=asn&an=142508687&isbn=20680236>

- Altınay, F., Altaylı, Y., Altınay, Z., Dağlı, G., & Altınay, M. (2020). The Role of Mentoring and Coaching for Managerial Capacity Development. *Postmodern Openings*, 11(1Sup1), 01-14. <https://doi.org/10.18662/po/11.1sup1/119>
- Altınay, F., Dağlı, G., Altınay, Z., & Altınay, M. (2020). Readiness to Online Learning: To Be A Smart University. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 12(1Sup2), 09-14. <https://doi.org/10.18662/rrem/12.1sup2/241>
- Kalkan, Ü., Altınay Aksal, F., Altınay Gazi, Z., Atasoy, R., & Dağlı, G. (2020). The relationship between school administrators' leadership styles, school culture, and organizational image. *SAGE Open*, 10(1), 2158244020902081. <https://doi.org/10.1177/2158244020902081>
- Altuntaş, B., & Atasü-Topçuoğlu, R. (2016). *Engelli bakımı: Sosyal bakım ve kadın emeği* [Care of individuals with special needs: Social care and woman labor]. Ankara: Nika Yayınevi.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2007). Özel eğitim gerektiren çocuklar ve özel eğitime giriş. Morpa.
- Ataman, A. (2003). Özel Gereksinimi Olan Çocuklar ve Özel Eğitim. A. Ataman (Editör), *Özel Eğitime Giriş*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Avcıoğlu, H. (2012). Zihin engelliler sınıf öğretmenlerinin araç-gereç kullanımına ilişkin görüşleri. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE)*, 1(2), 118-133.
- Aydın, M. (2017). Özel eğitim kurumlarında yaşanan eğitsel-yönetsel yetersizlikler ve çözüm önerileri. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Bağatur, J. I. (2016). *Sorularla Özel Eğitim Hukuku*. Ankara: Eğiten Kitap.

- Balcıoğlu, Ö. (2013). Özel eğitim okulları ile kaynaştırma eğitimi veren ilkokullarda yöneticilerin, öğretmenlerin ve öğrenci velilerinin yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri ve çözüm önerileri. Yüksek Lisans Tezi, Girne Amerikan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Girne.
- Batu, S. ve Kırcaali-İftar, G. (2006). Kaynaştırma. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Baykoç D. N. (2010). Öğretmenlik programları için özel eğitim. Baykoç, N. (Ed.). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Bıçak, N. (2009). *Otizmli çocukların annelerinin yaşadıklarının belirlenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Borup, J., Jensen, M., Archambault, L., Short, C. R. & Graham, C.R. (2020). Supporting students during COVID-19: Developing and leveraging academic communities of engagement in a time of crisis. *Journal of Technology and Teacher Education*, 28(2), 161-169. <https://www.learntechlib.org/primary/p/216288/>
- Bozkurt, A., Jung, I., Xiao, J., Vladimirschi, V., Schuwer, R., Egorov, G., ... Paskevicius, M. (2020). A global outlook to the interruption of education due to COVID-19 Pandemic: Navigating in a time of uncertainty and crisis. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1), 1–126. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3878572>
- Budak, Y., Dağlı, G., Altınay, F., & Altınay, Z. (2020). School Principals' Performance and Its Relationship With Teachers' Organizational Citizenship Behavior. *Revista de Cercetare si Interventie Sociala*, 69. <https://doi.org/10.33788/rcis.69.19>
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı* (17.Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Canatan, K. ve E. Yıldırım (2011). *Aile sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Cavkaytar, A. ve Diken, İ. H. (2012). Özel eğitim ve Özel Eğitim Gerektirenler. Ankara: Vize Yayıncılık.

Caregivers: Information for School Leaders and Crisis Teams [Webinar]. NASP COVID-19 Webinar Series. <https://www.nasponline.org/resources-andpublications/resources-and-podcasts/covid-19-resource-center/webinarseries/care-for-the-caregivers-information-for-school-leaders-and-crisisteam?fbclid=IwAR3b4yCXc6LkDw3kL3dJZZvC2gMvXAoebLmdl0tpj688E9gghjGz6ro5Vg>. Accessed 15 May 2020.

Çitil, M. (2012). *Yasalar ve özel eğitim*. Ankara: Vize Yayıncılık

Çuhadar, S. (2014). Özel Eğitim Süreci. (Ed. S. Vuran), Özel Eğitim, 3.Baskı, Ankara: Maya Akademi Yayıncılık.

Damiani, V.B. (2006). *Crisis prevention and intervention in the classroom: What teachers should know*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.

Deveci, M.(2019).Özel Eğitim Meslek Okulu Akademik Programının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi(Yüksek Lisans Tezi). Bolu İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.

Diken, İ. H. ve Batu, S. (2010). Kaynaştırmaya Giriş. İ. H. Diken (Ed.) İlköğretimde Kaynaştırma (ss. 1-25) İçinde, Ankara: Pegem Akademi.

Diken, İ. H. (2017). Özel eğitime gereksinimi olan öğrenciler ve özel eğitim. Pegem Atıf İndeksi, 1-582.

Doğu, M. B. (2017). Okul öncesi eğitimde sınıflarında kaynaştırma öğrencisi bulunan öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlar. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Denizli.

Ee, J. ve Soh, K. C. (2005). Teacher perceptions on what a functional curriculum should be for children with special needs. *Nanyang Technological University The International Journal of Special Education*, 20(2) , 51-55.

El Maarouf, M. D., Belghazi, T., & El Maarouf, F. (2020). COVID–19: A Critical Ontology of the present. *Educational Philosophy and Theory*, 1-19. <https://doi.org/10.1080/00131857.2020.1757426>

- Erden, G., Akdur, S., Angın, E., Er, E., Aslan, B. (2014). Otistik Spektrum Bozukluğu (Autistic Spectrum Disorder). Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Anıl Reklam Matbaa, Ankara
- Ergül, C., Baydık, B., & Demir, Ş. (2013). Özel eğitim öğretmen adaylarının ve öğretmenlerinin zihin engelliler öğretmenliği lisans programı yeterliklerine ilişkin görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 499-522.
- Eripek, S. (2002). Özel eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Eripek, S. (2008). Özel eğitim. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Evers, C. W., & Lakomski, G. (2001). Theory in educational administration: Naturalistic directions. *Journal of Educational Administration*, 39(6), 499-520.
- Fiscus, E.D., Mandel, C.J. (2002). Developing Individualized Education Programs. (Ed: Prof. Dr. Gonul Akcamete), Istanbul: Seckin Yayıncılık.
- Fichter, J. (2004). *Sosyoloji nedir?* (7. Baskı). Çev. N. Çelebi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Glesne, C. (2011). *Becoming qualitative researchers: An introduction* (4th Ed.). Boston: Pearson Education, Inc.
- Görgülü, M. (2016). Özel Eğitim Kurumlarında Çalışan Yöneticilerin Okulu Yönetme Yeterlikleri. (Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi Ve Denetimi Ana Bilim Dalı. İstanbul.
- Gupta, A., & Goplani, M. (2020). Impact of Covid-19 on Educational Institutions in India. *UGC Care Journal*, 661-671.
<https://doi.org/10.13140/RG.2.2.32141.36321>
- Güleç Aslan, Y . (2016). Zihin Engelliler Öğretmenliği Programındaki Öğretmen Adaylarının Otizm Spektrum Bozukluğuna İlişkin Deneyim Ve Algıları . *Kastamonu Eğitim Dergisi* , 22 (3) , 869-896 .
- Hall, R.V. & Houten, V.H. (1983) *Managing Behavior, Behavior Modification: The Measurement of Behavior*. Pro-ed, Austin, USA.

- Hyseni Duraku, Z. & Nagavci, M.. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on the education of children with disabilities. 10.13140/RG.2.2.17807.41125.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Günümüzde İnsan ve İnsanlar*. Onikinci baskı, İstanbul: Evrim yayınevi.
- Kanat, H. (2015). Kaynaştırma öğrencisi olan sosyal bilgiler öğretmenlerinin yaptıkları eğitim-öğretim faaliyetlerine ilişkin görüş ve önerileri,(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Karadağ, M., Altınay Aksal, F., Altınay Gazi, Z., & Dağlı, G. (2020). Effect Size of Spiritual Leadership: In the Process of School Culture and Academic Success. *SAGE Open*, 10(1), 2158244020914638.
<https://doi.org/10.1177/2158244020914638>
- Karaatmaca, C., Altınay, F., Altınay, Z., Dağlı, G. and Akcil, U. (2020). Fostering digital citizens: perceptions of sensitivity training. *International Journal of Information and Learning Technology*. <https://doi.org/10.1108/IJILT-03-2020-0034>
- Karaatmaca, C., Altınay, F., Altınay, Z., & Dağlı, G. ,(2020). The Role of Sensitivity Training for Managing Diversities in Sustainable Smart Societies. *European Journal of Sustainable Development*, 9(3), 13.
<https://doi.org/10.14207/ejsd.2020.v9n3p13>
- Karcioglu, Ozgur. (2020). What is Coronaviruses, and how can we protect ourselves. *Phnx Med J*. 2 (1). 66-71.
- Kelly, S., Nealis, L., Saunders, C., & Westmoreland, H. (2020) Strategies for Engaging and Supporting Parents During the Pandemic. [Webinar]. NASP COVID-19 Webinar Series. <https://www.nasponline.org/resources-andpublications/resources-and-podcasts/covid-19-resource-center/webinarseries/strategies-for-engaging-and-supporting-parents-during-the-pandemic>. Accessed 15 May 2020.

- Kınık, B. (2018). Montessori Temelli Bireysel Eğitim Programının Özel Eğitim Gereksinimi Olan Çocukların Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). Bolu, Abant İzel Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlk Öğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı, Bolu.
- KKTC MEB (1986). Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığı Mevzuatı. Milli Eğitim Yasası. Erişim Tarihi: 18.01.2018
<http://www.mebnet.net/?q=node/31>.
- Klose, L. M. (2010). Special education: A basic guide for parents. Texas State University – San Marcos. National Association of School Psychologists.
- Kocaman, A. (2015). Özel Eğitim Okul Yöneticilerinin Karşılaştıkları Sorunların İncelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Kuğu, S. (2011). İlköğretim 1.kademede kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen ve ebeveyn tutumlarının kaynaştırma öğrencilerinin temel akademik beceri düzeylerine etkisi. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Lorenz, E. N. (1972). Predictability: Does the flap of a butterfly's wings in Brazil set off a tornado in Texas? Paper presented at 139th Annual Meeting of the American Association for the Advancement of Science, Washington DC, The US.
- Luckner, J. L., ve Velaski, A. (2004). Healthy families of children who Are deaf. *American Annals of the Deaf*,149(4), 324-335. doi:10.1353/aad.2005.0003
- McKay, J. (2012). Graphs, singularities and nite groups, Proc. Symp. Pure Math. (37), 183-186.

- MEB (2006). Milli Eğitim Bakanlığı. MEB Mevzuat. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, Ankara. Erişim Tarihi: 18.01.2018
http://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2012_10/10111226_ozel_egitim_hizmetleri_yonetmeligi_son.pdf
- MEB, (2014). Çocuk Gelişimi ve Eğitimi “Özel eğitim kurumlarında fiziksel özellikler ve personel”. Ankara.
- MEB (2018). Milli Eğitim Bakanlığı. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği Ankara. Erişim Tarihi. 22.12.2018. <http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1963.pdf>
- Melek, K. (2014). KKTC’deki özel eğitim merkezlerinden ve kaynak odalarından yararlanan özel gereksinimli öğrencilerin sosyal becerilerinin incelenmesi. (Yüksek lisans tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşa.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nalbant, S. ve Izgar, N. (2018). Özel eğitim Ve Rehabilitasyon Merkezi Kurumlarının Beden Eğitimi Öğretmeni İstihdamına Bakış Açısı. *Ulusal Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1),68-83
- Odabaşı, B. (2013). Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Çizgi Kitapevi, İstanbul
- Orhan, S. ve Genç, K.G. (2015). Engellilere Yönelik Ülkemizdeki Özel Eğitim Hizmet Uygulamaları ve Örnek Ülke Karşılaştırması. Erişim Tarihi: 18.12.2018. DOI: <http://dx.doi.org/10.21560/spcd.35323>
- Orsdemir, A., Tilki, G., & Altınay, F. (2019). Evaluation by teachers of “Use of influence in agile management” by school administration. *International Journal of Disability, Development and Education*, 66(6), 577-589.
<https://doi.org/10.1080/1034912X.2019.1634249>

- Özbey, Ç. (2007). Özel Çocuklar ve Terapi Yöntemleri, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018). 7 Temmuz 2018 tarih ve 30471 sayılı Resmi Gazete. Erişim: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/4.5.573.pdf>
- Özen, A. (2012). Özel Gereksinimli Bireyler ve Bakım Hizmetleri (ed. Tekin İftar, E.). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık öğretim Fakültesi Yayını.
- Özer, M. (2020). Educational Policy Actions by the Ministry of National Education in the times of COVID-19 Pandemic in Turkey . *Kastamonu Eğitim Dergisi* , 28 (3) , 1124-1129 . DOI: 10.24106/kefdergi.722280
- Önder, M. (2007). “Sınıf Öğretmenlerinin Zihin Engelli Kaynaştırma Öğrencileri İçin Sınıf İçinde Yaptıkları Öğretimsel Uyarlamaların Belirlenmesi”.
- Parlak, C., DüNDAR, Ş ve Coşkun, İ. (2014). Türkiye’de Özel Eğitim Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi(2008-2013). *Ege Eğitim Dergisi*, 2(15) 375-396.
- Pavalache-Ilie, M. & Tirdia, F. A. (2015). Parental involvement and intrinsic motivation with primary school students. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 187, 607-612. doi: 10.1016/j.sbspro.2015.03.113
- Praisner, C. L.(2003).Attitudes of Elementary School PrincipalsToward the inclusion of Students With Disabilities. *Exceptional Children*, 69, (2) 135-142
- Polili, Ö. (2012). Kuzey Kıbrıs’ta Engelli Kişilerin Hakları. Lefkoşa: Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı Yayınlar
- Roth, T. & Salikutluk, Z. (2012). Attitudes and expectations: Do attitudes towards education mediate the relationship between social networks and parental expectations? *British Journal of Sociology of Education*, 33(5), 701-722. doi: 10.1080/01425692.2012.668835

- Saner, T., Altınay, Z., Altınay, F., & Bahçelerli, N. M. (2019). The Role of Technology in Creating Job Opportunities for Learners with Disabilities in the Tourism Industry. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*, 10(1), 137-140.
- Sarı, H. (2002). Özel Eğitime Muhtaç Öğrencilerin Eğitimleri İle İlgili Çağdaş Öneriler. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Sarıkaya, N. (2016). *Ortaöğretim Okul Müdürlerinin Öğretimsel Liderlik Davranışları ile Öğretmenlerin Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişki*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Savcı, S. (2008). *Ortaöğretim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Kriz Yönetimine İlişkin Algıları*, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli.
- Saygı, M. (2007). Kuzey Kıbrıs'ta özel eğitim ve kaynaştırma. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı 1.
- Sayın, N. (2008). *Ortaöğretim Kurumlarında Kriz Yönetimi Stratejisinin İncelenmesi (İstanbul İli Örneği)*. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Selvi, H. H. (2016). Özel Eğitim Kurumlarında Yönetimsel Sorun Analizi (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sozudogru, O., Altınay, M., Dagli, G., Altınay, Z. and Altınay, F. (2019) Examination of connectivist theory in English language learning: The role of online social networking tool, *International Journal of Information and Learning Technology*. 36 (4), 354-363. <https://doi.org/10.1108/IJILT-02-2019-001805>
- Smith, T. ve Ingersoll, R. (2004). What are the effects of induction and mentoring on beginning teacher turnover? *American Educational Research Journal*, 41(3), 53-80.
- Şahin, A. (2011). Öğretmen algılarına göre etkili öğretmen davranışları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1), 239-259.

- Şahin, F , Cemaloğlu, N . (2019). Eğitim Yönetimi Alan Kitaplarında Geleneksel Yönetim Yaklaşımlarına İlişkin İleri Sürülen İnanç İfadeleri: Doğruluk ve Haklılandırma Problemi . *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi* , 39 (1) , 397-430 . DOI: 10.17152/gefad.410592
- Şişman, M. (2007). Eğitim Bilimine Giriş (3.Baskı). Ankara: Öncü Basımevi.
- Tavşancıl, E., & Aslan, E. (2001). İçerik analizi ve uygulama örnekleri. Epsilon Yayınları: İstanbul.
- Tınar, Y. (2018).Engellilere Yönelik Hizmetlerin Yönetimi ve Sunumu: Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme(Doktora Tezi).İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Tokel,A., Dagli, G., Altınay, Z. ve Altınay, F. (2019). The role of learning management in agile management for consensus culture. *International Journal of Information and Learning Technology*, 36 (4), 364-372. <https://doi.org/10.1108/IJILT-02-2019-0017>
- Tufan, M. ve Yıldırım, Y. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin erken müdahale ve kaynaştırma kavramları hakkındaki bilgi düzeylerinin ve özel gereksinimli çocuklar için yaptıkları öğretimsel uyarlamaların incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 2(4).
- Ulutaş, S. (2010). *Kriz yönetimi ve dönüşümcü liderlik*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Van Lancker, W., & Parolin, Z. (2020). COVID-19, school closures, and child poverty: a social crisis in the making. *The Lancet Public Health*, 5(5), e243-e244. [https://doi.org/10.1016/S2468-2667\(20\)30084-0](https://doi.org/10.1016/S2468-2667(20)30084-0)
- Vural, M. ve Yıkılmış, A. (2008). Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin öğretimin uyarlanmasına ilişkin yaptıkları çalışmaların belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.

- Wang, C., Pan, R., Wan, X., Tan, Y., Xu, L., Ho, C. S., Ho, R. C. (2020). Immediate psychological responses and associated factors during the initial stage of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic among the general population in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 1729.
- Williamson, B., Eynon, R., & Potter, J. (2020). Pandemic politics, pedagogies and practices: digital technologies and distance education during the coronavirus emergency. *Learning, Media and Technology*, 45(2), 107-114.
<https://doi.org/10.1080/17439884.2020.1761641>
- Yanık, F. (2018). Özel Eğitim Öğretmenlerinin Yöneticilerine Yönelik Algıladıkları Etkili Liderlik Özellikleri Ve Okula Bağlılık Düzeylerinin İş Motivasyonlarıyla İlişkinin İncelenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yıldırım, Doğru S. (2009). Özel Eğitimde Kullanılan Alternatif Programlar (Montessori Yaklaşımı). *Türk Bilim Araştırma Vakfı Bilim Dergisi*, 2 (1), 107-116.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yorulmaz, S. (2010).Ortopedik Engellilere Eğitim Veren Kurumlardaki Engelli Bireylere Beceri Kazandırmada Karşılaşılan Sorunların İncelenmesi(Yüksek Lisans Tezi).Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Zhang, Y., Ma, Z. F. (2020). Impact of the COVID-19 pandemic on mental health and quality of life among local residents in Liaoning Province, China: A cross-sectional study. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17, 2381.

EKLER**Ek 1: Aile Görüşme Formu****YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ****Eğitim Bilimleri Enstitüsü****Eğitim Yönetimi Denetimi Ekonomisi ve Planlaması Doktora Programı****ENGELLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM HAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE AİLELERİN
TOPLUMA SOSYAL ENTEGRASYONUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN İNCELENMESİ****Lefkoşa,2020**Aile Görüşme FormuGörüşülen Kişinin Özellikleri:

Cinsiyet

Yaş

Eğitim(en son mezun olduğu okul)

Yaşadığı Yer(şehir/köy adı)

Meslek

Çalıştığı Alan

Çocuğa Yakınlığı(anne/baba)

Çocuğun Özellikleri

Cinsiyet

Yaş

Eğitim(devam ettiği okul/ okullar)

Yaşadığı Yer(şehir/köy adı)

Engel Durumu

SORU FORMU

1. Engel durumunu ilk ne zaman ve nasıl öğrendiniz?
2. Engel durumuna ilişkin herhangi bir uzmandan görüş veya yönlendirme aldınız mı?
3. Eğer almışsanız eğitim konusunda zaman içerisinde nasıl bir fayda sağladılar?
4. Engel durumuna sahip olan çocuğunuz için ek bir eğitim gerektiren durumla karşılaştınız mı? Eğer karşılaşmışsanız maddi ve manevi destek sağlayan kurum ve kuruluşlar hangileridir?
5. Engel durumuna sahip olan çocuğun eğitimi konusunda maddi ve manevi destek aldığınız kurum ve kuruluşların yeterliliği ve yetkinliği konusundaki görüşleriniz nelerdir?
6. Anne/baba olarak çocuğunuzun engellilik tanısı almasıyla birlikte yakınlarınızla olan sosyal ilişkilerinizde değişim yaşadınız mı? Açıklar mısınız?
7. Çocuğunuzun engel durumuna sahip olması ailenizin toplumsal statüsünde bir değişim yaşattı mı?
8. Engel durumuna sahip olan çocukla birlikte sosyal yaşamınızın değiştiğini düşünüyor musunuz?
9. Engellilik durumuna bağlı olarak çocuğun eğitim yaşamında herhangi bir zorlukla karşılaştılar mı? Karşılaşmışsanız bu zorlukları nasıl aşmayı başardınız?
10. Engel durumuna bağlı olarak eğitim anlamında ekonomik boyutu nasıl tanımlarsınız ?
11. Engelli çocukların daha iyi eğitim alabilmeleri için nereye hangi görevler düştüğünü belirtiniz?
12. Çocuğunuzun eğitim yaşamından engel durumuna bağlı olarak aksaklıklar yaşadığı herhangi bir durumla karşılaştınız mı?
13. Çocuğun devam ettiği eğitim kurumundan farklı olarak ek bir eğitim desteği alıyor mu? Alıyorsa alma gerekçesini tanımlar mısınız?
14. Çocuğunuzun eğitim kurumuna başladığı ilk günden bu güne kadar engelli hakları farkındalığı konusunda herhangi bir değişim gözlemlediniz mi?
15. Engelli çocukların eğitim hakları hususunda toplumda aktif çalışan kurumların var olduğunu tanımlayabilir misiniz?
16. Engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesi adına neler yapılabilir?
17. Eğitim süreci kapsamında çocuğunun cinsiyet anlamında bir ayrımcılığa maruz kalıp kalmadığını aktarabilirler mi?
18. Sizin aktarmak istediğiniz her hangi bir durum ve eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?

Ek 2: Katılımcı Bilgilendirme ve Aydınlatılmış Onam Formu

ENGELLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM HAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE AİLELERİN TOPLUMA SOSYAL ENTEGRASYONUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN İNCELENMESİ

Katılımcı Bilgilendirme ve Aydınlatılmış Onam Formu

Sayın Katılımcı,

Engelli çocuğa sahip olan annelerin/babaların engelli çocuğun eğitim haklarının geliştirilmesi ve ailelerinin toplumsal entegrasyonuna ilişkin görüşlerinin incelenmesi için yürütmekte olduğumuz araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırma ile toplanan veriler, engelli çocukların eğitim haklarının geliştirilmesi yönünde ailelerin ise topluma entegrasyonu hususunda bizlere bilgi ve deneyim sağlayacaktır. Araştırmada yer almayı kabul ettiğiniz takdirde, formu doldurmanız 20 ile 25 dakika arasında sürecektir. Tüm veriler kayıt altına alınacak ve araştırma ekibi tarafından 2 yıl boyunca çalışmanın tamamlanmasına kadar saklanacaktır. Daha sonra ise tüm veriler, veri tabanlarımızdan silineceklerdir. Tüm görüşmeler, kimlik bilgileri anonimleştirilerek kayıt altına alınacak, tüm katılımcılar için çalışmanın her aşamasında takma isimler kullanılacaktır.

Bu araştırmaya katılmak sizin isteğinize bağlı olup, araştırmaya katılıp katılmamanızın çocuğunuzun ve sizin üzerinizde hiçbir etkisi olmayacaktır. Bu çalışma süresince toplanan veriler yalnızca akademik araştırma amacıyla kullanılacaktır ve yalnızca ulusal/uluslararası akademik toplantılarda ve/veya yayınlarda sunulacaktır. Kimlik bilgilerinizin gizliliği korunup, tüm ve görüşme verilerinde rumuzlar kullanılacaktır. Bizimle iletişime geçerek istediğiniz zaman çalışmadan çekilebilirsiniz. Eğer çalışmadan çekilirseniz, sizden topladığımız tüm veriler veri tabanımızdan silinecektir ve çalışmada kullanılmayacaktır. Bu konu ile ilgili herhangi bir sorunuz veya endişeniz olursa, aşağıdaki iletişim bilgilerinden bize ulaşabilirsiniz.

Prof.Dr.Zehra ALTINAY GAZİ
Yakın Doğu Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Eğitim Bilimleri Bölümü
Tel: +90 (392) 223 64 64
E-posta: zehra.altinaygazi@neu.edu.tr

Öğr. Gör. Menil ÇELEBİ
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü
Yakın Doğu Üniversitesi
Tel: +90 (392) 223 64 64
E-posta: menil.celebi@neu.edu.tr

Adınızı ve soyadınızı ifade ederek, kendi iradeniz ve gönüllülükle çalışmaya katılmış olduğunuzu imzanızla belgelediğiniz takdirde araştırma sürecine dahil olacaksınız.

Ek 3: Yönetici Görüşme Formu

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Eğitim Yönetimi Denetimi Ekonomisi ve Planlaması Doktora Programı

ENGELLİ ÇOCUKLARIN EĞİTİM HAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ VE
AİLELERİN TOPLUMA SOSYAL ENTEGRASYONUNA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİN
İNCELENMESİ
Lefkoşa,2020

Yönetici Görüşme Formu

Görüşülen kişinin özellikleri:

Cinsiyet:

Yaş:

Eğitim :

Meslek:

Çalıştığı Alan:

Yaşadığı Yer/Kurum:

SORULAR

1. Engel durumuna sahip olan çocuğa hangi durumlarda hangi hizmetleri eğitimi konusunda ne tür destekler sağlanmaktadır?
2. Ailelerin sizler başvurma gerekçelerini tanımlar mısınız?
3. Engelli çocukların daha iyi eğitim alabilmeleri için nereye hangi görevler düştüğünü belirtiniz?
4. Engelli çocuklara yönelik olan eğitimin ekonomik boyutunu aileler açısından değerlendirir misiniz?
5. Çalıştığınız kurumda eğitim müfredatının denetimi ve planlanması kim ve kimler tarafından yapılmaktadır?
6. Engelli çocukların eğitim hakları hususunda toplumda birlikte çalışma yürüttüğünüz kurumlar var mı? Tanımlayabilir misiniz?
7. Engelli çocukların eğitim haklarının kazanımı, korunması ve sürdürülebilmesi adına neler yapılabilir?
8. Sizin aktarmak istediğiniz her hangi bir durum ve eklemek istediğiniz herhangi bir şey var mı?

Ek 4: Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu**BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU**

24.11.2020

Sayın Menil Çelebi

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/EB/2020/539 proje numaralı ve **“Engelli Çocukların Eğitim Haklarının Geliştirilmesi ve Ailelerin Topluma Sosyal Entegrasyonuna İlişkin Görüşlerin İncelenmesi”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.

Ek 5: İntihal raporu (Turnıtın)

test			
ORIGINALITY REPORT			
5%	4%	1%	2%
SIMILARITY INDEX	INTERNET SOURCES	PUBLICATIONS	STUDENT PAPERS
PRIMARY SOURCES			
1	docs.neu.edu.tr Internet Source		2%
2	yenisehir.fandom.com Internet Source		<1%
3	Submitted to Kirikkale University Student Paper		<1%
4	YAVAŞ TAŞDELEN, Tuba, AKÜZÜM, Cemal, TAN, Çetin and UÇAR, Murat Berat. "ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ AÇISINDAN OKUL MÜDÜRLERİNİN ÖĞRETİMSEL LİDERLİK DAVRANIŞLARI", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2015. Publication		<1%
5	www.ekevakademi.org Internet Source		<1%
6	Submitted to Ankara University Student Paper		<1%
7	Submitted to Yakın Doğu Üniversitesi Student Paper		<1%